

Lletres Valencianes

hivern 2000

en dels se

l'aquesta cruel mar

a empènyer les no

umir aquesta neu e

Lletres Valencianes
Número 1
any 2000

SUMARI

MANUEL TARANCÓN FANDOS Conseller de Cultura, Educació i Ciència	I
JOSÉ LUIS VILLACAÑAS Director General del Llibre	II
Entrevista amb la Presidenta de l'Associació d'Editors del País Valencià Verònica Cantò	III
Infantil i juvenil	VI
Narrativa	XIV
Poesia.....	XXI
Assaig	XXIV
Altres llibres	XXXV
Editorials Valencianes.....	XXXIX

L' AVENTURA de llegir implica la voluntat i la capacitat de sostraure's a les demandes que ens imposa la urgència incandescent del món que ens ha tocat viure, d'aïllar-se per crear un espai íntim que propicie la reflexió al voltant dels fenòmens que ens proposa eixa realitat polièdrica, multiforme i un poc caòtica, però sempre suggeridora. No descobriré ara els efectes de la lectura sobre tot aquell -sobre tota aquella societat- que ha normalitzat el llibre com un utensili més del seu entorn: la consecució i el gaudiment de determinades cotes de cultura, tolerància, amplitud de criteri i llibertat estaran en relació directa amb l'educació, l'entreteniment o la informació que el llibre els haja proporcionat.

Per això, des de les institucions de la Generalitat Valenciana -i en este cas des d'esta Conselleria- que gestionen béns culturals, hi ha un especial interès a propiciar i incrementar els hàbits de lectura, facilitar l'accés al llibre per mitjà de la potenciació de la biblioteca pública, prestar suport a la producció del llibre -així com als canals de difusió i distribució- per mitjà de la creació de línies pressupostàries imaginatives i adequades. Tanta és la importància que la Generalitat Valenciana concedix a una política raonada i raonable en matèria del llibre, que el passat any va crear una Direcció General específica perquè

articulara tots els factors que confluïxen en la vasta realitat del sector.

Conseqüents amb esta política, este primer número de *Lletres Valencianes* pretén difondre i donar a conèixer l'activitat i el nivell intel·lectual i industrial -més que notable- de la trentena d'editorials actives a la Comunitat Valenciana, moltes d'elles amb projecció estatal. La seua intenció no és coincidir amb les revistes de crítica literària ja existents i que complixen els seus propis objectius; *Lletres Valencianes* sorgix amb la intenció d'erigir-se en catàleg i cronista de la labor -labor que es traduïx en els títols publicats; alguns molt estimulants, per cert- dels editors valencians; sorgix a fi de difondre esta labor a través de les vies més idònies, com són les biblioteques i les llibreries.

Per descomptat que en els pròxims números s'aniran modulant aquells aspectes -tant de caràcter tècnic com conceptual- que l'experiència aconselle, però, en qualsevol cas, cal celebrar este primer número de *Lletres Valencianes* pel que comporta de suport i reconeixement, per part de la Generalitat Valenciana, a esta indústria cultural i, sobretot, pel que comporta d'homenatge i servici a tots aquells que inclouen el llibre en el seu horitzó vital.

LES institucions públiques de la Generalitat Valenciana, encarregades de la col·laboració amb la indústria del llibre en la seua totalitat, entenen que una de les tasques centrals de la seua gestió ha de ser la d'identificar i donar a conèixer, amb la màxima visibilitat, els llibres més rellevants, des del punt de vista cultural i artístic, que produeixen les editorials valencianes. Sense cap mena de dubte, no hi ha una acció única que aconseguisca este fi. Vivim en la societat de la informació, i això significa que la mateixa realitat ha d'obrir-se camí fins la visibilitat en diferents fronts i circumstàncies, des de diferents mitjans i estratègies. Esta que hui oferim al públic és una més. Altres complements, privats i públics, hauran igualment de dissenyar-se i realitzar-se. Però almenys, amb esta modesta publicació, el llibre valencià té un espai on mostrar-se, on ser reconegut pel públic d'ací i de fora de la Comunitat Valenciana, en tota la complexitat de la seua producció.

Una publicació d'este tipus ha de complir dues condicions: ser raonable en la selecció dels títols sotmesos a comentari, i ser rigorosa en la realització de la crítica. El primer ha d'aconseguir-ho mitjançant un exercici d'equilibri. València és una terra amb dues llengües oficials i la Generalitat té l'encàrrec de reforçar l'ús del valencià a tots els nivells. L'atenció

a estos dos fets ha de marcar la clau de l'equilibri. No tots els llibres tenen la mateixa aspiració ni s'adrecen al mateix públic. El rigor de la crítica ha de tindre en compte este fet i adaptar les seues exigències a la finalitat interna del llibre. En tot cas, estes dues condicions no es poden aconseguir sense la col·laboració de tots, editors, autors, crítics, periodistes. Des d'ací, en este número inicial, he de donar expressament les gràcies a tots ells per la seua implicació en el projecte.

Introduir hàbits cooperatius en el sector del llibre és la finalitat d'esta administració. Només a partir d'estes actuacions conjuntes és possible reforçar la presència del llibre i enfortir els hàbits de lectura en una societat cada vegada més amenaçada per altres formes més passives d'entreteniment i d'oci. La missió de l'administració en este sector ha de ser facilitar estes estratègies cooperatives. A este fi ha d'usar la continuïtat dels seus servicis i estructures administratives. Sense minvar una engruna la iniciativa i la creativitat de la societat i les seues empreses, esta Direcció General està capficada en oferir plataformes de servici al món del llibre, útils i funcionals, perquè estiga bé que el llibre, des de fa segles relacionat amb el grau de civisme, de llibertat i d'excel·lència dels pobles, arribe a gaudir-se d'una forma plenament democràtica per la ciutadania.

JOSÉ LUIS VILLACAÑAS

Director General del Llibre i Coordinació Bibliotecària

ENTREVISTA AMB LA PRESIDENTA DE L'ASSOCIACIÓ D'EDITORS DEL PAÍS VALENCIÀ VERÒNICA CANTÓ

És la veu dels editors del País Valencià, un paper que desenvolupa amb grans dosis de vocació i estima pel llibre. El futur pel qual treballa vol que estiga fet de nous projectes d'estímul a la lectura, ajudes diferenciades per a l'edició en valencià, una administració que no faça d'editor, una obertura al mercat català, de les Illes i de Sud-amèrica, i una major presència a les fires estatals, autonòmiques i internacionals.

-QUINES raons mouen un editor per associar-se?

-Estar associat és important per aconseguir objectius comuns, nosaltres representem una sèrie d'empreses editorials i la força no és la mateixa que si vals sol. Les preocupacions són les mateixes i els problemes també, independentment del que una editorial vengui. Som persones que parlem el mateix llenguatge, et pots trobar amb editors que fa més anys que tu que estan en el sector i la seua experiència t'ensenya. És l'única associació representant real del sector perquè abracem totes les empreses editorials, de característiques ben distintes.

-Hi esteu tots els que sou?

-No, però l'índex d'associacionisme és molt alt. En som vint-i-huit i d'ací a poc en serem més perquè ja hi ha altres editorials que han manifestat la seua voluntat d'entrar. És clar que sempre hi haurà gent contrària a l'associacionisme, però és per una qüestió d'individualitat pròpia, perquè quan t'associes perds la teua individualitat, els interessos es converteixen en comuns. També estan els que diuen que no entraran a causa del nom de l'associació, però les coses han de canviar des de dins i aquests casos són puntuals i es donen com una excepció. Cal dir que hi ha socis que pel seu treball no els interessa l'associació, però que hi estan com a testimoni, per a donar el seu suport.

-Són editorials que sols editen en valencià?

-La major part d'editorials estan associades. Hi ha de tot, tant editorials que editen en castellà com en valencià, encara que en els nostres estatuts un dels punts assenyalava que tinguen un llibre o una obra publicada en valencià, perquè creiem que cal potenciar l'edició en la nostra llengua. Però no hi ha una distinció dins de l'associació entre els editors que editen en castellà i els que ho fan en valencià, perquè a més la major part d'editorials tenim obres en castellà i en valencià. En material de llibre de text, quasi totes ho tenen bilingüe.

-En quins projectes esteu treballant?

-Tenim projectes per a fer campanyes d'animació a la lectura, organitzar un Saló del Llibre Valencià, estimular la presència a fires autonòmiques, estatals i internacionals.

-Però a les fires ja esteu presents.

-Sí, ara anem a Bolonya, però cal potenciar la nostra presència de cara a tindre més pes, perquè a través de les fires es comença a establir contactes, a donar-se a conèixer, i ens queda fer el salt a Sud-amèrica. També volem fer enguany el catàleg de fons editorials valencians. De projectes, n'hi ha molts, però hem d'anar consolidant-nos a poc a poc. A més, el nostre és un treball vocacional, és a dir que fem associacionisme perquè realment ens ho creiem, no perquè hi traiem res a canvi, econòmicament, vull dir. És un temps que deixem d'estar en les nostres empreses, cal fer associació, cal manejar les coses, s'han de canviar determinades coses que no ens agraden, i això ho fas llevant-te temps del teu treball o de la teua vida.

-En quina fase del seu creixement

es troben les editorials valencianes com a sector?

-Les editorials valencianes en aquests moments estan en un període d'expansió. N'hi ha moltes que superen els cinquanta anys de trajectòria, n'hi ha altres que estan en un procés d'estabilització, però no excessivament consolidada, sinó que és més una fase d'expansió.

-Hi ha una amenaça de les grans editorials nacionals en relació amb les xicotetes que comencen a créixer en el mercat valencià?

-A l'associació hi ha grans i xicotetes editorials. Les grans sempre tenen una mentalitat més global, una imatge absoluta del que és el mercat a l'Estat, un àmbit estatal. Les editorials valencianes tenim clar que el territori és Catalunya, les Illes i el País Valencià. Tot i això, les grans editorials estatals han entrat en el mercat valencià perquè totes tenen línia en valencià des de fa temps, però la implantació de les grans editorials en matèria de valencià no és tan significativa. En realitat, els llibres de valencià estan fets fonamentalment per editorials valencianes. No hem d'oblidar que no sols està el llibre de text. La narrativa i, en menor tirada el teatre i la poesia, també són importants per a les editorials valencianes.

-Potser que assistim a un procés de fusió, atès que hi ha nombroses empreses menudes davant d'un mercat en expansió?

-Hi ha un moviment de compres d'editorials per part de distribuïdors, això és el que jo percep, o que estan arribant a un acord determinat. Però no és bo que les grans editorials compren,

perquè en una xarxa d'editorials grans i xicotetes hi ha diversitat i pluralitat, que són dos elements molt importants, mentre que, si sols hi ha dos grups editorials grans que controlen, tot i que no la qüestionen, la pluralitat sí que queda més en entredit. Una editorial valenciana que sols tinga poesia, o una que es dedique a narrativa, llibre de text i teatre, asseguren la pluralitat. En una gran empresa, el procés es despersonalitza, mentre que en una de més menuda encara es manté la vessant romàntica de cara al llibre.

---

*«L'editor és una
persona amb un interès cultural
especial»*

-Quin llibre dóna de menjar a les editorials valencianes?

-Tot el que es fa per a l'escola té uns beneficis econòmics importants, però no sols es menja d'aquest mercat. El material que es fa d'ensenyament és molt difícil, perquè és una venda concentrada en uns pocs mesos de l'any, i del que vens durant eixos dos mesos hauràs de subsistir la resta de l'any, en teoria. En aquests moments és un corpus important en la facturació de les empreses editorials, però també hi ha altres llibres. Si de cas, caldria una major potenciació, per part de les llibreries i dels mitjans de comunicació, de les novetats valencianes. Els editors valencians estem fent llibres molt bons, de qualitat des de tots els punts de vista: el contingut, la presentació... Hi ha editorials valencianes que són premis nacionals.

-Quin tipus de llibre li agrada llegir al lector valencià?

-Després de l'estudi realitzat recentment, se sap millor que mai. Al valencià li agrada molt la narrativa, però, segons l'última enquesta, sols hi ha un 44% de lectors que habitualment llig llibres i un 43% que no llig llibres mai, i d'aquests darrers el 18% no és lector, no llig mai res. Curiosament, els best-seller estan en el darrer lloc de lectura al País Valencià.

No són dades molt optimistes. No hi ha costum entre els valencians d'anar a comprar llibres, o no n'hi ha massa. L'administració és conscient que hi ha un sector que cal potenciar per damunt de tot, que és el jove, perquè la gent jove llig molt, més que els adults, i s'ha de continuar per aquest camí. Però hi ha un sector que s'ha de recuperar, dels quaranta-quatre als cinquanta-cinc anys, i s'ha de fer utilitzant moltíssim la imaginació, fent veure que el llibre pot ser una alternativa d'oci, posant en marxa campanyes imaginatives a diferents nivells.

-Què més pot fer-se per animar la lectura?

-Cal fer campanyes importants de promoció i foment de la lectura per part de tots, però fonamentalment a instàncies de l'administració. Per primera vegada s'ha realitzat l'enquesta *-Hábitos de lectura en la Comunidad Valenciana-*, perquè no teníem dades al nostre abast, en la qual ha col·laborat estretament la Direcció General del Llibre, que afortunadament és conscient d'aquest problema i de les nombroses mancances. El llibreter també hi té el seu paper, perquè la raó principal per a comprar un llibre és el boca a boca, i per això és necessari que aquest siga un professional, un gran lector que aconselle. La seua tasca és de gran importància.

-Quin paper hi té l'escola?

-L'escola és un punt importantíssim, per això he parlat abans de campanyes a diferents nivells. Per exemple, vincular els llibres amb els ídols, aprofitar la sinergia dels ídols i els joves escolars.

També cal fer molta pedagogia didàctica, el més important perquè un xiquet llija és que veja els pares llegir, per això ho plantejava com una alternativa d'oci. L'hàbit de la lectura és com els hàbits que van adquirint-se al llarg de la vida. La lectura ha de ser-ne un més i la família és imprescindible per a invitar els xiquets a agafar un llibre i gaudir d'ell. I això s'ha de fer de ben xicotets. El xiquet de menut té gust per escoltar contes, i després això desapareix, s'ha de fer molta pedagogia del llibre.

-I els mitjans de comunicació, quin paper els hi queda?

-Els mitjans de comunicació haurien de tindre un paper de pes en la promoció del llibre, que no sempre el tenen. Jo entenc que els mitjans responen a empreses i que aquestes tenen unes preferències, però indiscutiblement pense que haurien de dedicar-li molt més espais als llibres i potenciar la publicitat mitjançant tarifes reduïdes, perquè no és el mateix anunciar una pel·lícula que té un taquillaatge de milers de milions de pessetes que la venda d'un llibre de literatura o de poesia en valencià. També cal que acudisquen a actes de presentació de llibres, perquè l'única manera que les editorials tenen d'arribar a la societat en general és a través dels mitjans de comunicació. Quan es convoca una presentació, has d'insistir moltíssim perquè hi acudisquen els informadors, has d'intentar contagiar-los del teu optimisme, però hauria de ser un deure per a ells.

Per exemple, cada temporada pel setembre hi ha dos temes de moda: un és l'anunci dels fascicles en els mitjans i l'altre és com de cars que són els llibres de text, però jo no conec cap editor que s'haja fet ric traient llibres, això no dóna el marge de benefici que la gent es pensa. Cal un canvi de mentalitat.

-Encara no hem parlat de les ajudes institucionals. Les actuals, en són prou?

---

*«La professionalitat
de l'editor valencià està garantida»*

-El tema de les ajudes s'ha de reconduir. El famós suport genèric naix d'una concepció molt determinada com ara la d'estimular, incentivar i donar suport als llibres escrits en valencià, a més de dotar les biblioteques de fons en valencià, però això vingué en una època després de la qual es va reconduir i es va ficar tot en el mateix calaix, cosa que no ha estat positiva. Jo no dic que el castellà no haja de tindre ajudes, en absolut, però no han de ser les mateixes ajudes, perquè el llibre de castellà té un mercat molt més ampli, és molt més arriscat des del punt de vista empresarial editar en valencià que en castellà, i això s'ha de valorar. Tot i això, em consta que hi ha un interès de l'administració per a diferenciar-los. L'administració ha de ser conscient de la realitat valenciana i saber què és el que s'ha de fer.

-Quines novetats ens durà la nova Direcció General del Llibre?

-Una cosa que no teníem i que la Direcció General del Llibre està molt interessada a crear és un premi al millor llibre editat, al millor llibre il·lustrat, un premi al llibre de l'any, incentivar d'algun manera la producció del llibre, perquè s'ha d'incentivar tant el procés de creació com el de l'edició. Sense creació no hi ha llibres i, si no hi ha cap editorial que publique, no hi ha creació. Les coses van molt lligades; si no hi haguera un teixit editorial, les llibreries no podrien funcionar tampoc, ni les cadenes de distribució, que no sols viuen dels grans magatzems.

-Com és l'editor valencià?

-L'editor valencià és molt professional. La professionalitat de l'editor valencià està garantida absolutament. Ve de diferents mons, pots trobar-hi de tot, des del que té un negoci diferent i que en un moment donat compra l'editorial com una empresa més, fins el que ve del món de l'ensenyament, com ara jo. Però, per damunt de tot, l'editor és una persona amb un interès cultural especial, és una persona amb inquietuds culturals, perquè el llibre és un producte industrial i cultural a la vegada. El món del llibre és molt complicat i, si no hi haguera eixe interès cultural, segurament no es dedicaria a aquest món. És un món creatiu, s'ha de tindre una profunda estima pel llibre com a tot, com a objecte, com una cosa que et forma, unes lletres que et fan conèixer altres mons. És excessivament creatiu, amb tot el bo i el dolent que això té. I, sobretot, és un sector de relacions humanes i de connexió amb altres camps. Has de mirar el disseny gràfic, la maqueta, la il·lustració, el contingut, i tot això no es pot treballar sol. Has de parlar amb els autors, persones que a més tenen una especial sensibilitat. I quan un autor ha posat la confiança en un editor i els dos tenen la confiança en un llibre i eixe llibre té problemes, els dos pateixen molt, per això les relacions humanes són molt sentides, molt personals. Parle d'una experiència personal que pense que deu ser general. És jugar en el món de la imaginació, i el llibre és un treball molt d'equip, és enriquidor i et dona qualitat de vida.

---

*«De projectes, n'hi ha molts,
però hem d'anar consolidant-nos a poc a poc»*

-L'editor valencià té models a imitar?

-En general, no hi ha un model exterior que vulguem imitar, perquè en tots el països es funciona de manera similar. Potser que el mercat marca el fet de diversificar-se, encara que l'especialització en allò que és més conegut també està bé i hi ha editorials que agafen aquest camí. Però es tendeix més a diversificar-se, a crear alternatives al llibre de text.

-Què passa amb la competència de l'administració i d'entitats públiques que editen els seus propis llibres?

-Ara pareix que aquesta competència ha baixat. Allò ideal seria que no editaren, o que arribàrem a plantejaments de coedició. Una altra cosa són les editorials universitàries, la mateixa universitat que té la seua pròpia editorial per a fer el material universitari, però jo crec que no hauria d'haver-hi editorials institucionals o edicions institucionals, o que, si n'hi ha, no haurien d'entrar en competència amb les editorials privades. És fàcil muntar una editorial amb recursos públics, els riscos són mínims. Tot i que l'administració moltes vegades edita molt bé, no distribueix bé, i els llibres es queden als magatzems, perquè una política comercial de caràcter agressiu no és la seua funció. Per tant, si es fera mitjançant la coedició amb editorials privades, eixiríem guanyant tots; si no en tots el títols, sí en bona part.

-Per a quan un espai valencià a Catalunya i a les Illes?

-És un projecte, però cal tindre recursos. De cara a la fluïdesa, sí que poden haver-hi unes relacions interadministratives més àmplies que ara, que la Generalitat Catalana comprara llibres valencians per a la seua xarxa de biblioteques i viceversa, però jo crec que els catalans són més refractaris a llegir-nos. A Catalunya i a les Illes venem poc. És una qüestió que hauríem de plantejar-nos. Ací el lector valencià està acostumat a llegir en català oriental i no passa res, però el llibre escrit en la variant occidental és molt difícil que entre a Catalunya. Ha de ser un autor molt conegut i no sempre. Hauria d'haver-hi una major fluïdesa entre els autors que escriuen en una mateixa llengua. Les editorials que tenen en catàleg autors del Principat som tres o quatre, encara que fem presentacions allí, però no és habitual. És una qüestió pendent en què les administracions s'haurien de posar d'acord.

-De quina manera afectaran les noves tecnologies l'edició?

---

*«Cal fer campanyes importants
de promoció i foment de la lectura»*

-No faran desaparèixer el llibre, segur. Una cosa és que siguin compatibles, però jo no m'imagino llegint Cien años de soledad en una pantalla d'ordinador. És absurd. No és el mateix que llegir en una butaca ben instal·lat, perquè estem parlant també d'un plaer i aquest no te'l dona l'ordinador, que no és còmode ni saludable. Evidentment, s'ha d'anar avançant i cal que hi haja diversos suports al llibre, però per a consultes en diccionaris, per exemple. Això sí, les noves tecnologies han donat rapidesa a l'edició, bones presentacions i materials de més alta qualitat, perquè les possibilitats de reproduir dibuixos i fotografies són immenses, però no substituiran els llibres. Quan van eixir les fotocopiadores, es pensà que es fotocopiarien els llibres i que en baixarien les vendes. No ha sigut així, però haurem d'incorporar nous suports al llibre com ara el cederom, sobretot en materials per a l'ensenyament.

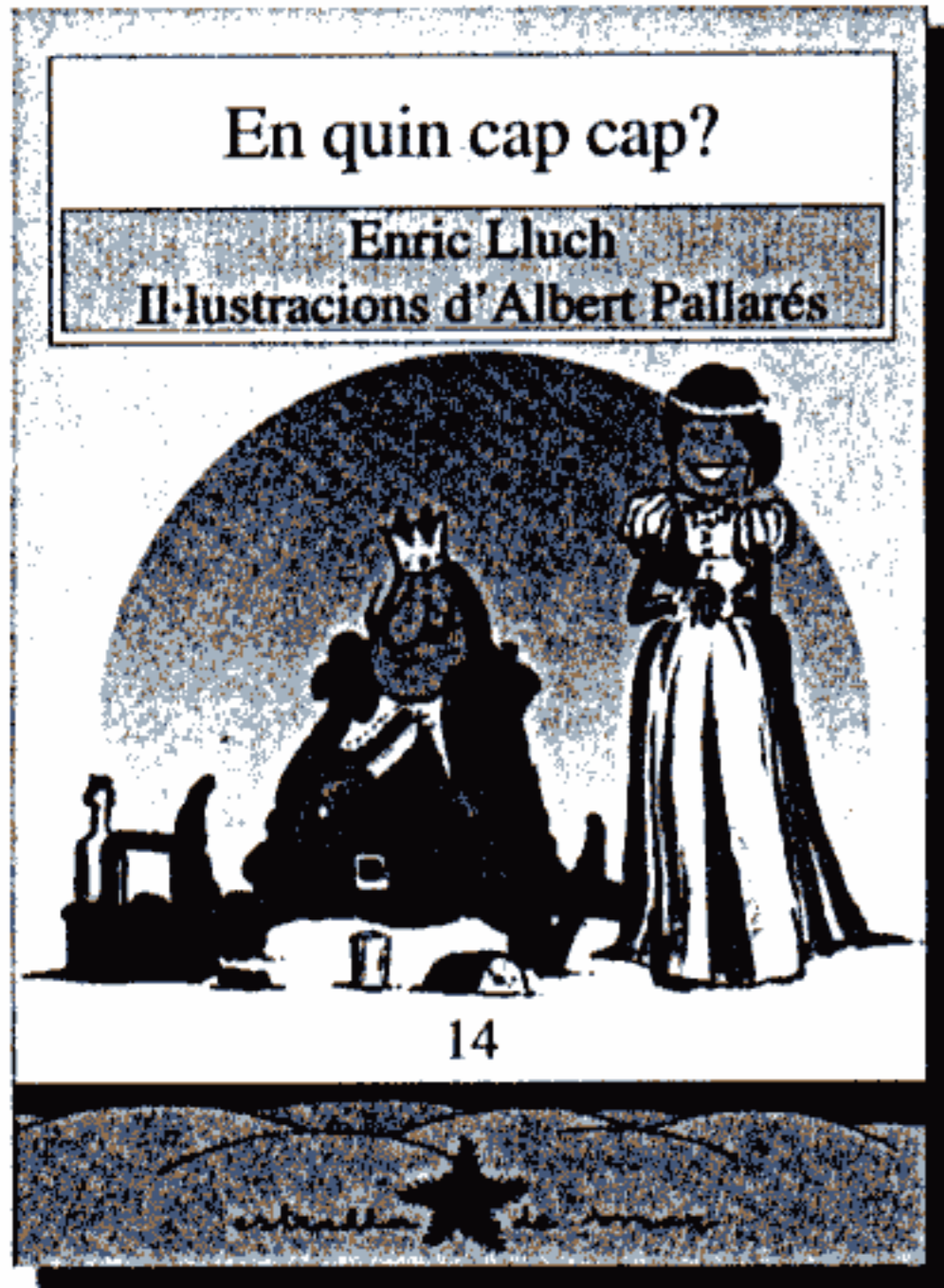
-Parlant de fotocòpies, esteu adscrits a CEDRO (*Centro Español de Derechos Reprográficos*)?

-Sí, per descomptat. I ens dona suport en totes les nostres campanyes. Ja fa temps que tots els editors reproduïen el logotip Fotocopiar llibres no és legal en les seues publicacions.

-Parlant amb una dona, no es pot evitar aquesta pregunta: és l'edició un sector d'homes?

-El sector editorial està repartit entre homes i dones. Ací treballen moltes dones, però en càrrecs de responsabilitat no és encara massa freqüent. A València està molt repartit, de fet a la Junta Directiva de l'Associació d'Editors hi ha quatre dones i quatre homes, però contínuament hem de demostrar que sabem fer-ho bé. És qüestió de temps i, sobretot, d'educació perquè això canvie.

INFANTIL I JUVENIL

El món d'Enric Lluch

En quin cap cap? Enric Lluch. Il·lustracions d'Albert Pallarés. Edicions del Bullent. Col·lecció Estrella de Mar, 1999.

Eugeni: un geni mal geni. Enric Lluch. Il·lustracions de Paco Giménez. Marjal grup edebé, 1997.

ENRIC Lluch és un dels nostres autors més llegits en això que han etiquetat com a literatura infantil. Què vol dir això? Ras i curt, que pregunteu entre allò que en diuen primers lectors (n'hi ha segons, tercers, potser últims, lectors?) per *L'àngel propulsat* i, de seguida, de carrereta, us contestaran: *i el dimoni emplomat*; o feu la prova amb *El rei Panxut* redola perquè la resposta serà: *i el rei Primal s'envola*. I tots han gaudit amb *Neu i gossos... i Quin embolic!* i *Les lletres fan fugina*, per citar-ne només alguns títols d'aquest escriptor que s'ha guanyat (a força de llibres premiats, editats, traduïts i llegits!) un lloc de privilegi entre aquelles criatures que riuen de bona gana quan la cosa té gràcia, que s'emocionen quan cal i que es creuen el que cal creure's i, el que no, no, tinguen set anys o setanta.

En *En quin cap cap?*, finalista del VII Premi Carmesina de Narrativa Infantil 1999, Lluch planteja un tema clàssic i sap trobar amb encert la manera de capgirar-lo i fer-lo seu: el país que s'ha quedat sense reis, amb la qual cosa els consellers han de buscar substituïts per als càrrecs. El ganxo narratiu del conte rau en bona part (a més d'un plantejament ràpid, un nus ben desenvolupat i un desenllaç on no hi ha cap carta tret de la màniga) en un ús intel·ligent i graciosíssim de la veu del narrador que ens va descabdellant la història amb jocs innocents de llenguatge construïts a través d'acudits lingüístics, de capgiraments inesperats de frases fetes i expressions i d'un fil continu d'eixides humorístiques, on tot plegat fa que la lectura siga un plaer que no té res a veure amb els contes dessaborits pretesament per a infants i sí amb la literatura.

Eugeni: un geni mal geni, Premi Samaruc 1998, és un relat de més ambició argumental i temàtica: el geni Eugeni és perillós solt, perquè es menja totes les paraules boniques, s'ha escapat i... Però l'obra creix quan descobrim quines són les paraules boniques i quines les falses. En aquesta història, igual que en l'anterior, els aclucaments d'ull que l'autor llança de tant en tant al lector ens parlen de l'actualitat (que no vol dir caducitat) i frescor dels seus textos. Lluch aprofita per a fer una reflexió sobre les paraules i el seu ús, del qual ell és un mestre indiscutible, com ens demostra també en aquesta narració.

Per tot això no ens ha de sobtar que Enric Lluch siga un dels autors amb més predicament entre aquests bons lectors, alguns dels quals són més joves que l'autor.

VICENT BORRÀS

Els àlbums de Tàndem

El bebè més gran del món. Carmela Mayor. València. Tàndem, 1998.

El bebè més dolç del món. Montse Gisbert. València. Tàndem, 1999.

TÀNDEM Edicions ens ha sorprès amb una magnífica i arriscada col·lecció d'àlbums il·lustrats de gran format i a tot color. Són llibres on els infants descobriren els altres bebès del món animal i els adults tot un univers pictòric pròxim a Marc Chagall i Jean Dubuffet. Aquest àlbum d'autor, obra de Carmela Mayor, ens delecta amb el seu especial «art brut» tan pròxim a eixa psicologia infantil que sempre reproduceix el que sap i no el que veu.

La força plàstica del conte arrossega el text fins a integrar-lo visualment en part de la imatge. Tanmateix, no podem deixar de banda el que les paraules ens revelen: l'aventura del naixement d'una balena anunciada joiosament per la mare, l'espera entre deu i dotze mesos que el bebè passa creixent i jugant dins d'eixa placenta càlida i acollidora, i per fi el naixement i la descoberta del món. Les darreres pàgines donen uns tocs d'informació dels cetacis per als lectors més curiosos.

I ara parlem de la il·lustració, d'aquestes magnífiques narracions plàstiques prenyades d'humor i de llibertat que respira tot l'àlbum. Il·lustracions de colors càlids amb molta textura i matisos variats d'eixos colors que encisen els nens en explorar-los. L'artista barreja codis infantils amb representacions informatives tre-

tes de diaris, revistes, enciclopèdies... Ja les guardes mostren diversos motius seqüencials del personatge principal en situacions lúdiques (el bebè jugant amb una àncora, dins d'una ampolla, pouant en la mar, tocant el piano, fent equilibris, llegint, viatjant, volant...). El llenguatge sintètic de la imatge amaga una gran càrrega poètica. La intenció volumètrica busca més l'expressivitat de la forma que el lluïment, i l'aplicació del color sense límits dóna textures i matisos variats.

El segon títol de la col·lecció, a càrrec de Montse Gisbert, s'endinsa en el món de les abelles seguint la mateixa línia del volum comentat: una bonica descoberta a compartir amb els infants. Totes dues autores van rebre el 1998 el Premi Nacional d'Il·lustració que atorga el Ministeri de Cultura de l'Estat Espanyol. Es publica també en castellà.

TERESA LLABATA

La màgia del joc

El misteri del quadre. Mercé Viana. Madrid. Alfaguara/Voramar, 1998.

ELISETA, una xiqueta entremaliada, passarà uns dies amb els seus oncles mentre sa mare se'n va de viatge; fins ací una situació ben quotidiana. Però vet aquí que Eliseta mai no pot estar aturada, li encanta jugar, jugar les vint-i-quatre hores del dia. Això fica molt nerviosos els oncles, que ja no se'n recorden ni de com s'escriu la paraula Joc. L'única dèria d'aquesta parella d'adults són les antiguitats i, especialment, un marc antic que van aconseguir en una subhasta a Xàtiva.

Jugant jugant, la menuda es clava darrere del quadre i juga a ser una pintura. Sense saber com, la xiqueta ha quedat tancada dins del marc, cosa que la diver-

teix moltíssim, mentre els oncles viuen les situacions més insospitades per a poder recuperar la neboda.

Mercé Viana, una de les nostres escriptores més prolífiques, amb una trentena d'obres publicades, ens presenta ací una història ben atractiva, on la fantasia i el bon humor són presents al llarg de tota la narració. Sap crear una atmosfera on els adults que no són capaços de participar del joc que es planteja viuen una situació d'angoixa permanent; mentre que la resta dels personatges, i molt especialment la menuda, estan tranquils i encantats amb aquesta aventura. El llenguatge àgil de la novel·la plasma, molt encertadament, els registres que empren els nostres infants. L'interès de la història es manté viu fins al final. I de segur que, aquest misteriós quadre, continuarà fent un bon grapat de bons lectors en valencià.

Univers fantàstic de Mercé Viana està poblat de savis que provoquen problemes insospitats, vampirs mellats, fantasmes porucs, xicotets mags superdotats, fades... Una fantasia reivindicada per l'autora en el total de la seua obra. Ella sap, com a bona pedagoga que és, la importància de l'element fantàstic en la formació de l'infant, per a nodrir la seua imaginació i convertir-lo en un ésser creador.

Les imatges en blanc i negre que il·lustren la narració, a càrrec de María José del Amo, són totalment realistes i empren recursos propis del còmic.

TERESA LLABATA

L'extinció d'una espècie

El tigre de Tasmània. Vicente Muñoz Puelles. Traducció de Josep Palomero. Tabarca Llibres. València, 1999

CREC que no li passa a tothom, però hi ha persones que senten una atracció irracional i irresistible envers els animals, especialment els indòmits; o tal vegada és un sentiment més ampli envers la Natura que es materialitza de manera singular davant d'una criatura salvatge -salvatge, ben entesos, en el sentit de no ensinistrada ni domèstica-; aleshores s'estableix una comunicació inexplicable, profunda i íntima entre tots dos éssers, inexplicable la curiositat i la confiança que naix *tout*

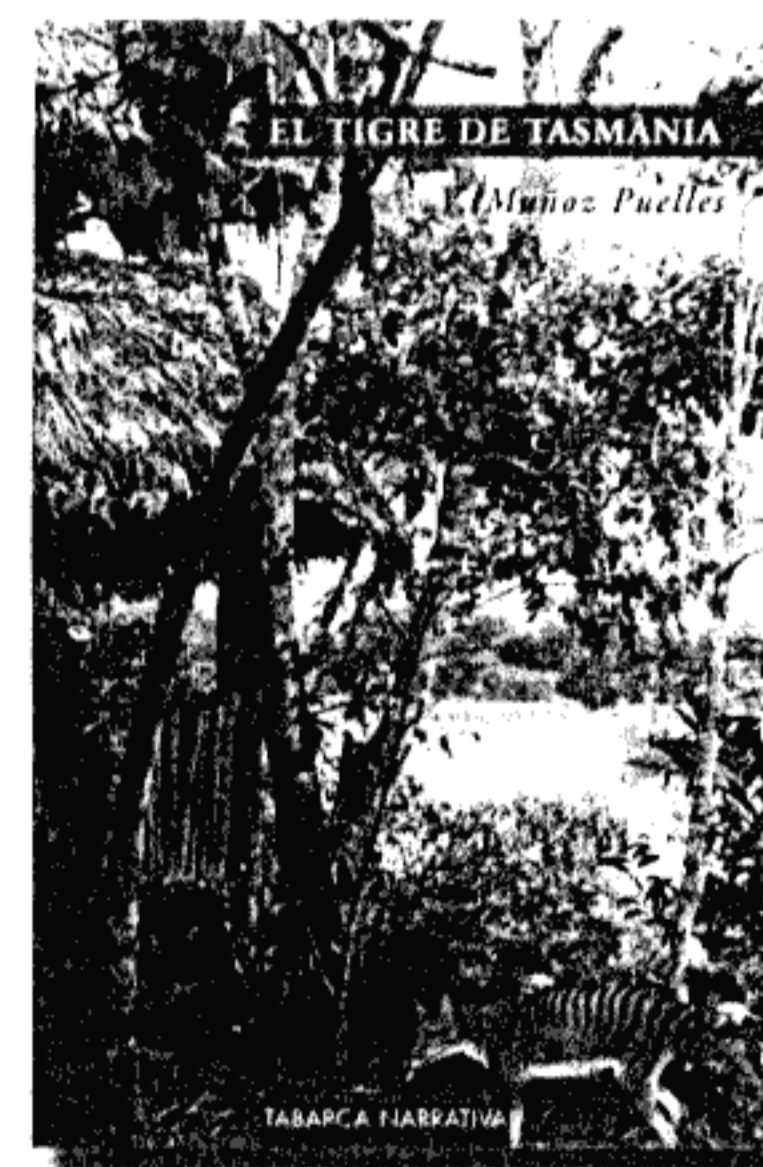
suite entre persona i animal i la certitud que cap dels dos no farà mal a l'altre -malauradament, tantes vegades ha traït l'home a la bèstia...

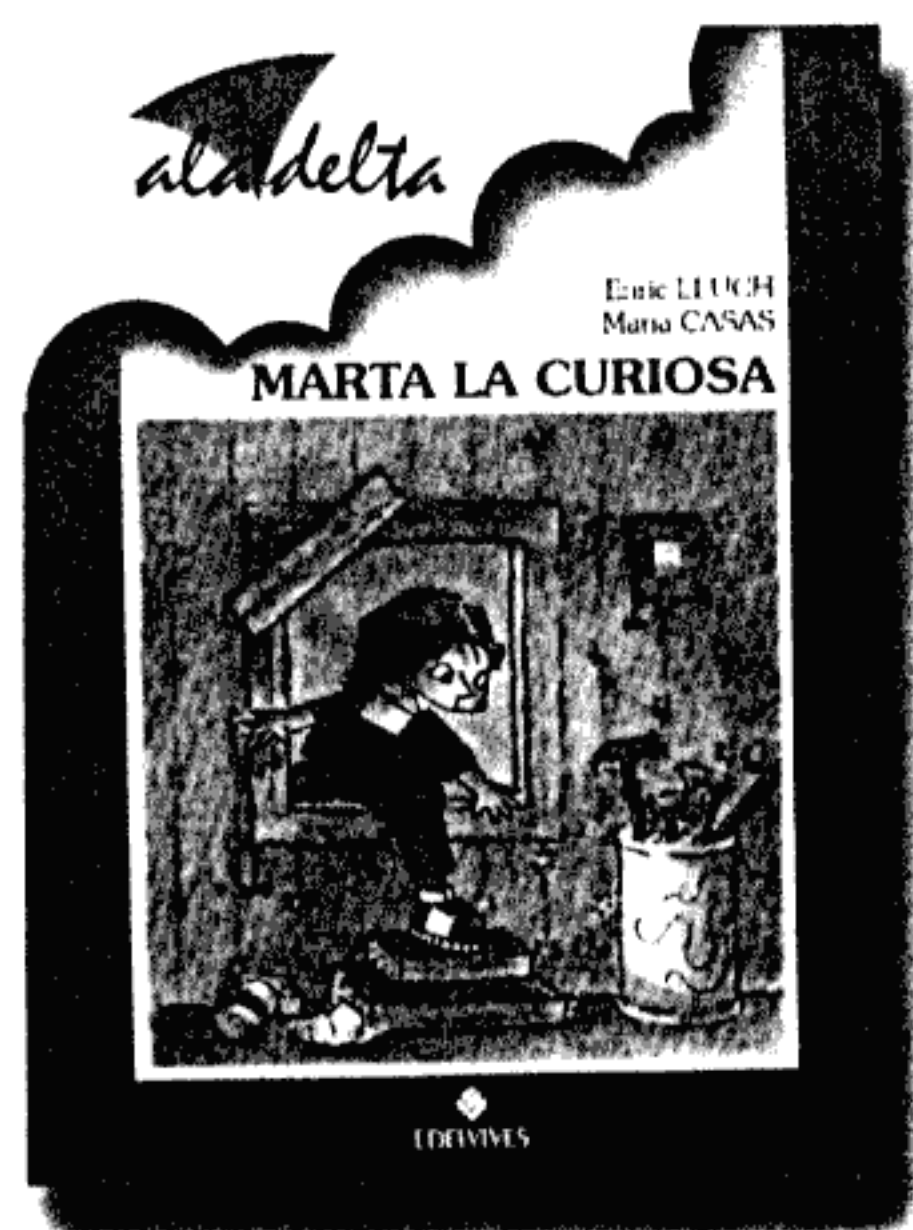
És aquesta passió la que mou Brenno Brandes, protagonista i narrador alhora, la vida del qual apareix dividida entre l'abans -una vida avorrida i grisa com a escriptor de *westerns* tòpics- i el després del tigre: sap de la seua existència per casualitat -a partir de la mort d'un veí amb qui no havia creuat més de quatre paraules- i des d'aleshores es converteix en raó de la seua existència: aprèn les característiques i els costums del til·lací -tigre marsupial o de Tasmània- i, malgrat que es considera una espècie extingida des del 1933, investiga fins a trobar motius suficients per a creure -i convèncer els altres- que encara en resta algun exemplar.

El tigre de Tasmània té tots els ingredients de la novel·la d'aventures: el periodista descregut que s'obsessiona amb l'animal; l'exploradora intrèpida, dona senzilla i valenta, disposada a tot per defensar els seus ideals; l'expert investigador del Museu d'Història Natural; els preparatius de l'expedició a la selva de Tasmània; la recerca infructuosa; el caçador mercenari; el vell que cuidava del darrer til·lací en captivitat; i un final tristament esperat, tràgicament intuït pels indicis que l'autor deixa caure al llarg d'aquesta commovedora història.

Malgrat el lamentable nombre d'errades tipogràfiques d'aquesta edició, *El tigre de Tasmània* és una obra rodona, perfecta, que enganxa el lector des del primer capítol i que li deixa el regust amarg d'una derrota anunciada.

ARANTXA BEA

Tres ales menudes

Marta la curiosa. Enric Lluch. *Carlota, a la banyera!* Josep Maria Chordà. *Guillem Bellés, de feres entés.* Vicent Marçà. Edelvives.

A poc a poc, l'editorial Edelvives, a través de la seua col·lecció Ala Delta, distribuïda en quatre sèries segons l'edat a què van destinats els llibres, ha anat creant un interessant fons editor que, a hores d'ara, va arribant a una apreciable continuïtat. Una col·lecció que alterna autors amb obra consolidada amb altres que s'inicien en la literatura infantil en la nostra llengua. Una aposta, per tant, d'equilibri entre la veterania i els autors novells. Els tres llibres de què tot seguit donem notícia responen a aquesta política editora que coordina Josep F. Chaqués des dels seus inicis. Dues obres d'escriptors amb gran experiència i nombrosa obra publicada, malgrat la seua dedicació tardana al món de la narrativa, com ara Enric Lluch i Vicent Marçà, i l'estrena en la literatura infantil de Josep Maria Chordà, un nou autor que s'endinsa en les lletres valencianes amb aquesta primera obra.

Marta la curiosa és un recull, dirigit als més menuts, de cinc contes units pel fil conductor d'una xiqueta escodrinadora i inquieta i un vell llibre barbut i polsós que enceten una relació amigable de contador i lectora. Històries que es mouen entre el desig de ser diferents -un gat que vol ser peix, un fantasma que decideix ser home, un ratolí que vol aparentar...- i la prudència esdevinguda virtut d'assumir la vida que portem amb

totes les seues mancances. Històries que frueixen del sentit de l'humor i del llenguatge fresc i directe d'Enric Lluch, un dels autors més prolífics i exitosos, guardonat amb els més importants premis de la nostra literatura infantil (Samaruc, Joan Amades, Vicent Silvestre dels Premis Ciutat d'Alzira) i que, a hores d'ara, ja compta amb una obra important traduïda al castellà.

Un domador de tigres de Bengala que actua en un circ amb l'irònic nom de Vigotsky -ai las!, el que fa el malson constructivista imperant en el sistema educatiu- menarà Guillem, el protagonista de la història de Vicent Marçà *Guillem Bellés, de feres entés*, a tractar d'imitar-lo convertint-se en un domador famós, que vol triomfar, com no! (de nou la fina ironia de Marçà), en les famoses capitals de Borriana, París i Londres. Vet ací l'inici de l'atractiu llibre. La resta és l'ocurrent aventura de Guillem, un espavilat infant de les muntanyes castellonenques, per a convertir-se en domador a partir de les bestioles domèstiques. Els problemes començaran quan l'aviram, a partir dels ensenyaments de Guillem, s'organitze en assemblea reivindicativa davant els humans... Un homenatge suggerent a *La revolta dels animals* de George Orwell en versió ecològica.

«No hauria pensat mai que això de prendre el bany cada dia arribaria a agradar-me tant». Amb aquesta arrodonida frase inicial del llibre, i amb una sostinguda i desimbolta primera persona, comença l'aplec de contes *Carlota, a la banyera!*, de Josep Maria Chordà. Vuit contes narrats pel pare de Carlota per a motivar els dos fills, una mica trapelles, a prendre el bany -els usos pràctics de la literatura són insondables!-, que naixen a partir d'esdeveniments quotidians com ara la manca de gana, uns deures per fer, una planteta que cal portar a escola... que es converteixen en faules fantàstiques (esquirols sabuts, castells encantats, roures viatgers...), de la mà d'un pare amant. Una obra prima d'aquest nou escriptor borrianenc que esperem que tinga feliç continuació.

ALFRED RAMOS

Un tomb per la nostra terra

Rodant, rodant. Marc Antoni Adell. Carena editors. València, 1999.

DES del ja clàssic viatge del botànic Antoni Josep Cavanilles, han estat diversos els autors que han viatjat per les terres valencianes i han explicat allò que hi han vist, des de Joan Fuster als viatges més recents per algunes comarques realitzats per Bernat Capó o Josep Maria Espinàs. El llibre de Marc Antoni Adell agafa com a fil conductor del seu viatge un grup de xics i xiques de segon d'ESO d'un institut de Maó i d'un altre d'Alfafar, els quals, acompanyats pels seus tutors Tomeu i Empar, faran deu rutes on coneixeran ben a fons totes les comarques valencianes.

Els mestres, tots dos de Socials, inicien el viatge ben aprovisionats de bibliografia i amb uns alumnes ideals, disposats a prendre apunts i a fotografiar els llocs per on passen, i a preguntar constantment per la seua curiositat i interès per saber coses. Això servirà perquè el lector conega, juntament amb els joves, la geografia física, els noms dels principals rius i muntanyes, les característiques econòmiques o la densitat demogràfica de cada comarca i, sobretot, els aspectes culturals i històrics; d'aquesta manera, es presenten les diferents variants dialectals de la nostra llengua, i les dades més importants dels personatges, monuments, ciutats, obres d'art i esdeveniments històrics que ens configuren als valencians com a poble. A més, l'autor, per fer més agradable la lectura, se serveix de dos recursos: un extret del magnífic treball del professor Sanchis

Guarner *Els pobles valencians parlen els uns dels altres*, del qual sovint són aprofitades les dites arreplegades per il·lustrar de manera simpàtica el pas per algunes poblacions; l'altre recurs són les cançons d'autors valencians com ara Raimon, Paco Muñoz o Al Tall, que conformen la banda sonora del llibre.

Al lector convencional li recomanariem una lectura espaiada del llibre, fruita poc a poc de cadascuna de les rutes, perquè llegit tot d'una tirada pot produir un cert empatx de dades. Tanmateix, aquest llibre és una magnífica eina de treball per a l'escola en les matèries de Socials o Valencià, adreçat sobretot als alumnes del primer cicle de l'ESO, ja que es completa amb una gran quantitat de fotografies, una bona part de les quals de Francesc Jarque, i nombrosos mapes, així com un ampli vocabulari de mots i frases fetes.

JOSEP M. SAN ABDON

La curiositat formativa

Peter Snyder. David Nel·lo. Edicions del Bullent. Picanya, 1999.

AMB aquesta obra, David Nel·lo (Barcelona, 1959) aconseguí -i cal dir que molt merescudament- el XVIII Premi de Narrativa Juvenil Enric Valor del 1998, un premi que, cada any, va assolint més prestigi, més qualitat i més presència en el món editorial en català, sobretot al País Valencià. I dic merescudament amb tots els ets i uts, ja que llegir els noms dels membres del jurat (Àlvar Banyó, Francesc J. Bodí, Àlan Greus, Empar Martínez i Núria Sendra) ja és tota una garantia de

qualitat. Efectivament, quan el lector s'acoste a les pàgines d'aquest ben suggerent i molt ben construït llibre hi trobarà de tot, en una barreja molt ben trenada i atractiva -i ho dic sense cap mena de concessió a cap galeria- de llibres que abasten un ventall tan ampli com ara des de l'arxiconegut *Lord Jim* de Conrad (pel component d'aventures i d'encontres amb cultures ben diferents a la pròpia) fins a llibres com ara *Diari d'un jove maniàtic*, de Macfarlane i PcPherson, o el film taquiller *Sol a casa*. Dins d'aquesta barreja m'atreviria a incloure aquest nou llibre del músic i escriptor David Nel·lo, qui ha viscut -i això es nota en les seues novel·les per la situació dels personatges i la descripció d'ambients i maneres de veure el món- a ciutats ben diverses com ara París, Londres, Budapest i Melbourne. I és precisament a Austràlia on l'autor situa l'acció i la trama argumental del personatge principal, Peter Snyder. Una acció que comença d'una manera directa, concisa, impactant, amb Peter, fill únic d'una família benestant i acomodada, empenyat perquè els seus pares se n'havien anat de vacances a les illes Fiji, havien decidit no emportar-se'l i es troba dalt del tren, anant cap a la casa dels seus cosins a Moorabool. A través dels divuit capítols del llibre, Peter es troba amb tot un seguit de descobertes, fetes, primer, d'un rebuig envers tot allò que es troba a casa dels seus cosins Conrad i Isabelle, una xica, ara amb vint anys, simpàtica i a qui li agradava llegir-li contes i jugar amb ell en les estades breus que havien fet quan era petit a la granja de la seua tia Claire; i, després, d'il·lusions, encisos i «accidents» que la vida en una ciutat diferent provoca en la pell i en els sentiments del protagonista. La història de Peter Snyder, per tant, transcorre a través d'una contínua curiositat i a través de la formació d'un criteri personal davant de les coses: un jove que en un principi no és a gust en el món que se li ha imposat de viure (la granja dels Burroughs) i s'hi rebel·la posant-se de mitja volta de tot (com fa, per exemple, quan descobreix davant de la porta de la seua nova habitació un exemplar de *Siddharta* de Hesse i un llibre de poemes de Plath, que rebutja sense embuts perquè els considera un plom), però que després es transforma davant d'un feix d'experiències que el captivaran (al final, per exemple, ajuda algú, Mandy, cosa que no havia fet mai, i Peter li obri els ulls sobre certs aspectes de la seua per-

sonalitat) i formarà part de la seua vida com un lloc -ahora fantàstic i real- on refugiar-se davant de les vicissituds del viure.

En aquest llibre, per tant, es veu la transformació del caràcter, la manera de veure el món i la voluntat de ser en ell amb criteri propi, del personatge principal. Un canvi que alhora significa una ruptura i una presa de coneixement de Peter. I a tot això li afegim que es tracta d'un text molt ben escrit, amb una prosa concisa que no requereix -ni els vol- tòpics lèxics o temàtics, tan usuals, malauradament, en moltes obres de narrativa adreçada als joves.

MANUEL GARCIA GRAU

Una obra participativa

L'illa amb llunes. Marc Granell. Tabarca. València, 1999.

L'ILLA amb llunes, de Marc Granell, és una publicació poc usual dins del món editorial i, tot i això, és un llibre molt especial. Es tracta d'un poemari dedicat als joves, qüestió aquesta que connecta molt bé amb les preocupacions i els desitjos de l'autor. Marc s'ha caracteritzat des de sempre per ser un dels poetes que més atenció ha dedicat als escriptors joves. Ha promogut diverses antologies, ha dirigit importants col·leccions de llibres i ha repartit consells a tot aquell que li n'ha demanat, i sempre tenint molt en compte els autors que inicien la seua trajectòria en les lletres.

En aquesta ocasió, Marc Granell ens ofereix una obra participativa, una obra que no solament és d'ell, sinó que és el resultat de diverses sensibilitats. En les il·lustracions ha col·laborat el seu germà, Manuel Granell, el qual ha realitzat un treball plàstic que va des del dibuix en blanc i negre (fent servir recursos com ara la caricatura, el simbolisme...), passant pel fotomuntatge i arribant en ocasions a una combinació molt encertada entre el dibuix i la fotografia (vegeu la foto dels dos germans menuts al costat de la soca d'una palmera; a aquesta soca fotografiada li creixen de sobte un tronc i unes fulles dibuixats).

El crític literari Francesc Calafat s'ha encarregat de la guia de lectura del llibre, on ens fa sabedors de la trajectòria poètica de l'autor i d'alguns apunts de la seua vida. Hi fa un breu però interessant estudi sobre la poesia tradicional i la poesia moderna, i acaba amb unes orientacions per a la lectura del llibre, on analitza molts dels poemes i exposa algunes activitats a realitzar durant la lectura, per a després de la lectura, i fins i tot uns suggeriments per a treballar les il·lustracions. Un ampli manual adreçat als joves lectors, per tal que comprenquen millor els poemes i aconseguir així que ells mateixos participen de l'esperit del llibre.

I, finalment, hi ha la poesia. En molts moments, hi trobem el Marc Granell que coneixem d'altres obres, amb les seues preocupacions personals i amb la seua projecció universal. La fugacitat de l'existència, l'amor envers la nostra terra, la preocupació per la qualitat de vida dels humans són alguns dels temes que hi apareixen, tot amant amb un to adreçat al públic adolescent. I, per fer més assequible aquest to, Marc fa servir en molts poemes els recursos lírics tradicionals: la rima, la mètrica, l'estrofa. Com hem dit, tot un conjunt d'elements que conformen un llibre ben especial. Enhorabona.

VICENT PENYA

Una adolescència sense tabús

... *Que la punta d'un paraigua*. Xavier Mínguez. Edicions Camacuc. València, 1996.

AMB la lectura del llibre que ens ocupa arribem a la conclusió que ens trobem davant d'un ja clàssic de la literatura juvenil en les nostres lletres. Partint de la premissa que estrictament no hi ha literatura juvenil i literatura adulta, sinó bons llibres i llibres dolents, no seria cap disbarat qualificar aquesta obreta com un bon llibre adreçat als lectors joves. No debades, Xavier Mínguez té experiència en el món dels més menuts i adolescents: *Alícia al País de la xocolata* (Ajuntament de Meliana, 1991), ... *Que un polp en un garatge* (Camacuc, 1994) i *Els seus amics li deien Pi* (Tàndem, 1996). A banda, l'èxit del text ve confirmat per la constant reedició (1991, 1992, 1994 i 1996) de ... *Que la punta d'un paraigua*, amb les aconseguïdes il·lustracions d'Enric Hormigós.

L'encert del text rau en el fet que, a través de la usada i abusada història del viatge de final de curs tradicional de qual-sevol centre d'ensenyament, l'autor ens perfila de forma desinhibida el món dels adolescents, tan poc entés pels pretesos adults i força tipificat i idiotitzat per aquests darrers. Així, mitjançant un itinerari de València a Mallorca, sembla que recorrem la ruta de la iniciació a la vida dels seus protagonistes. D'aquesta manera, els joves lectors veuen reflectides de forma nítida i clara les preocupacions que envolten el passatge que han de travessar, unes vegades amb gana i d'altres amb nostàlgia del paradís que prompte perduran.

No hi ha por, doncs, de dir en veu alta tot allò que tots hem pensat durant aquell període vital, no tan llunyà com molts volen pensar. La preocupació essencial per la urgent descoberta del sexe en totes les seues facetes recorre les ments dels personatges pertot arreu del llibre, així com el valor de les persones i de l'amistat com a forma de supervivència davant dels majors. Se'ns fa, d'aquesta manera, molt viscut el record de la pròpia experiència amb l'agilitat d'uns diàlegs molt reals i gens artificials ni dirigits.

Finalment, hem de remarcar la versemblança dels personatges i la història, el llenguatge viu i col·loquial però acurat, la fidelitat a les sensacions i aromes d'una edat molt ben delimitada i, potser, un excés d'ingenuïtat i d'hermetisme en una època de la vida que no és de vegades tan perfecta.

VICENT NÀCHER

Els primers passos

Qui t'ha dit que el món era blanc? Maria Jesús Bolta. Edicions Bromera, 1999. Premi de Narrativa Infantil Vicent Silvestre 1998.

UNA jove sabatilla esportiva ha patit un colp i ha de ser reparada. Els propietaris la porten al taller d'un sabater, on coneixerà tota una colla de companyes que estan en una situació semblant. Esta experiència l'enriquirà extraordinàriament, perquè gràcies a ella podrà veure la vida a través dels altres i saber quin és el món que habiten tots plegats: fet de dolor, sobretot, però també d'alegria i de solidaritat.

Quan més tard arriben al taller dues sandàlies fines i orgulloses, que només s'ocupen i preocupen d'elles mateixes, l'harmonia del grup es trencarà. Hi haurà alguns problemes derivats de la presumpció insuportable de les noves inquilines, que es dediquen a exhibir els seus aires de superioritat i a burlar-se de la resta del personal.

Qui t'ha dit que el món era blanc? és un relat que té una estètica de ballet clàssic, una dansa que també ens pot recordar la plàstica dels dibuixos animats de la factoria Disney. La música i la banda sonora les sentim en cada acció dels personatges, fins i tot en els diàlegs, cosa que fa més rítmica la narració.

Però el millor del conte és probablement la metàfora que estableix a través d'una aventura en la qual una pila de sabates gastades han adquirit la responsabilitat de viure en comunitat. El tema, a més, està plantejat d'una manera original, tot i que una mica calçat amb calçador. Vivim una època on ningú no es preocupa massa del que té, ja siga material o espiritual; una època on tirem les sabates al fem, quan ens hem cansat de portar-les. Tot el que toquem són objectes, béns de consum. Per això el relat entranya un cert didactisme forçat, situat en un ambient ja extint: una sabateria de vell. Tant se val. El valor del llibre resta intacte. Diu que no podem posseir res sense considerar la felicitat (poca o molta) que ens proporciona, sense valorar-ho com cal. I també que nosaltres mateixos ens hem de sentir contents en la vida, tal com som i per damunt del nostre color o condició física. Perquè la bellesa és sempre interior i útil.

AGUSTÍ PEIRÓ

Autors d'ara i per a tots

La mirada d'Al-Azrar. Silvestre Vilaplana Barnés. Editorial Marfil. Alcoi, 1999. *Llegendes urbanes i narracions suburbials.* Bienve Moya. Editorial Marfil. Alcoi, 1999. *Maghica.* Josep Lluís Seguí. Editorial Marfil. Alcoi, 1999. *Hostes.* Maluy Benet, Dolors Jimeno, Vicent Mateo, Pilar Monerri i Ismael Vallés. Editorial Marfil. Alcoi, 1999.

LA tenacitat i tossuderia de les empreses editorials valencianes no deixa mai de sor-

prendre'ns. A pesar de les dificultats, continuen proporcionant-nos productes nous i, fins i tot, noves propostes com la que, recentment, ens ha obsequiat Marfil. Aquesta editorial alcoiana ha iniciat una nova col·lecció d'obres narratives amb quatre volums de temàtica i intencions diverses. De fet, tant en el disseny -amb unes portades magníficament il·lustrades per Miquel Calatayud- com en l'elecció de les obres que formen part del catàleg, la col·lecció té un cert aire -i supose que també una certa intencionalitat- d'ambigüitat: sembla d'una banda una col·lecció d'obres infantils o juvenils, però, d'altra, té internament un format tipogràfic propi de les obres destinades al públic adult.

Aquesta ambigüitat hi destaca com l'aspecte més característic i definidor. La col·lecció pretén, com el seu nom indica, potenciar els «Autors d'Ara», donant-los a conèixer a tot tipus de públic lector. Per això, *La mirada d'Al-Azrar*, la primera novel·la que publica el seu autor, Silvestre Vilaplana Barnés (nascut a Alcoi), és una obra que qualsevol lector podrà llegir amb fluïdesa i interès, perquè, d'una banda, participa de les regles de l'anomenada literatura juvenil i, de l'altra, desenvolupa una trama d'aventures desencadenada a partir de la troballa d'uns papers històrics, posteriorment desapareguts de forma misteriosa. Els protagonistes, dos joves estudiants universitaris -Anna i Roger-, tractaran d'esbrinar-ne el secret. Per tant, pot ser llegida també com una obra narrativa de gènere negre o policial.

La segona de les obres editades és un recull de contes titulat *Llegendes urbanes i narracions suburbials*, de Bienve Moya, autor nascut a Vilanova i la Geltrú l'any 1944. Tots els textos participen inicial-

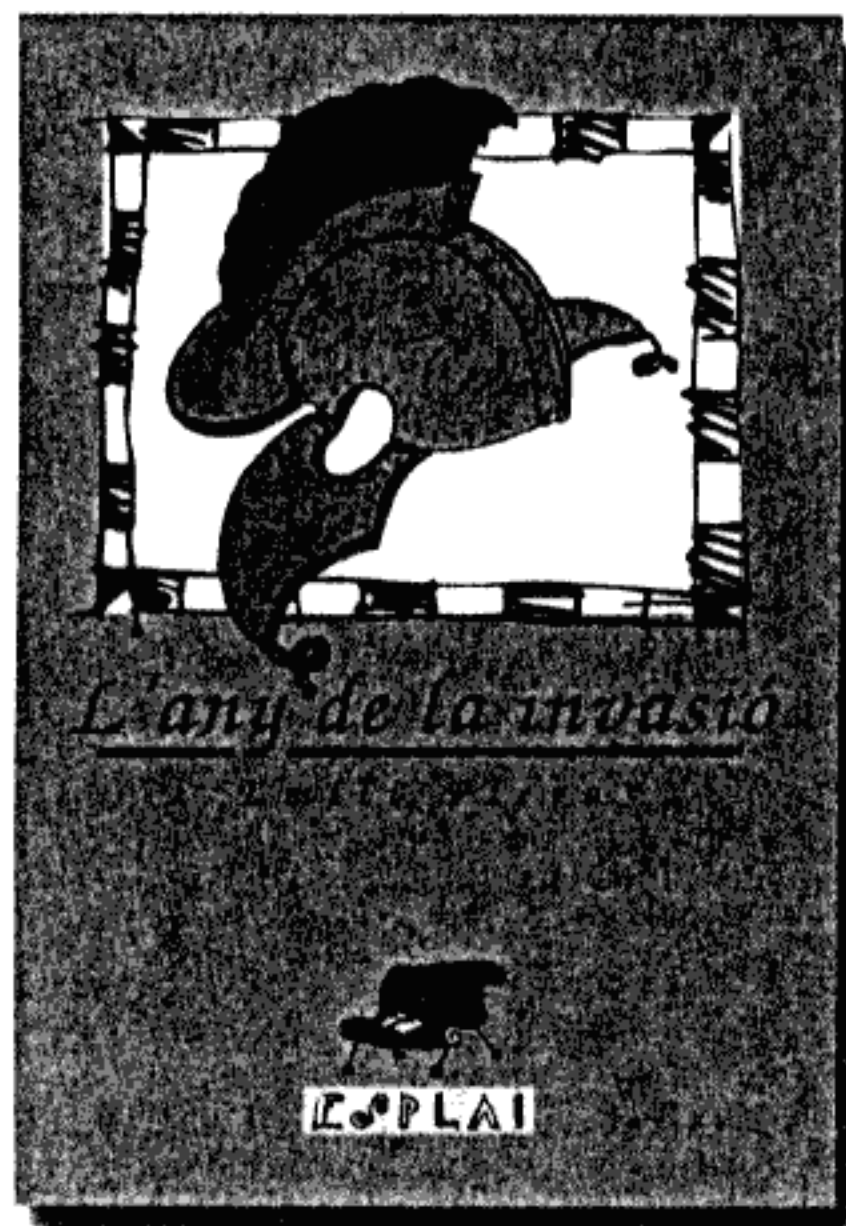
ment de les característiques de l'anomenada literatura oral o rondallística, però, a diferència d'aquesta última, desenvolupen històries actuals i ambientades a espais urbans: sobretot, a barris populars i marginals de grans ciutats. S'acosten, en conseqüència, als gustos generals d'una gran part de la gent que, en els seus intercanvis comunicatius diaris, utilitzen sovint els recursos de la crònica urbana i de la visió tafanera dels fets quotidians.

La tercera de les propostes publicades pertany a un autor ja conegut com ara Josep Lluís Seguí, que ha escrit també una novel·la ambigua des de la concepció ortodoxa dels gèneres narratius. *Maghica*, una obra que relata les hores passades per la protagonista -Susanna Soler- a Altea, on ha anat per a realitzar un reportatge fotogràfic, és, alhora, una novel·la per a joves, perquè la seua protagonista és jove, i una obra de crònica negra, perquè hi ha també un assassinat, com també és una obra psicològica, perquè hi descobrim, amb la lectura, els diferents estats d'ànim del personatge principal, etc. Es tracta, en definitiva, d'una obra coherent dins la línia de les últimes obres de l'autor, al qual, potser, caldria demanar-li un punt més d'ambició narrativa, de cara a l'obra que els seus lectors li esperen. Recursos no li'n falten, i capacitat, evidentment, en té.

Finalment, hem de ressenyar la darrera de les obres publicades en aquesta nova col·lecció de Marfil: es tracta de l'obra col·lectiva titulada *Hostes*, l'autoria de la qual pertany al col·lectiu anomenat el Cercle d'Escriptors, format a València per Maluy Benet, Dolors Jimeno, Vicent Mateo, Pilar Monerri i Ismael Vallés. Cadascun dels membres d'aquest col·lectiu ha escrit un conte basat en un dels diversos hostatgers que conviuen en una pensió centrada de la ciutat de València. La tragèdia envolta els actes de cada un dels protagonistes, perquè el lector sap, a partir de la primera narració, l'inevitable enderrocament final de l'hostal a causa d'una explosió de gas. Ens trobem, per tant, davant d'un recull de narracions temàticament unitari i que aconsegueix l'interès dels lectors. Uns lectors que, sens dubte, faran bé també si reben positivament aquesta nova col·lecció d'autors actuals que escriuen per a tots.

JOSEP ANTONI FLUIXÀ

Més que aventures

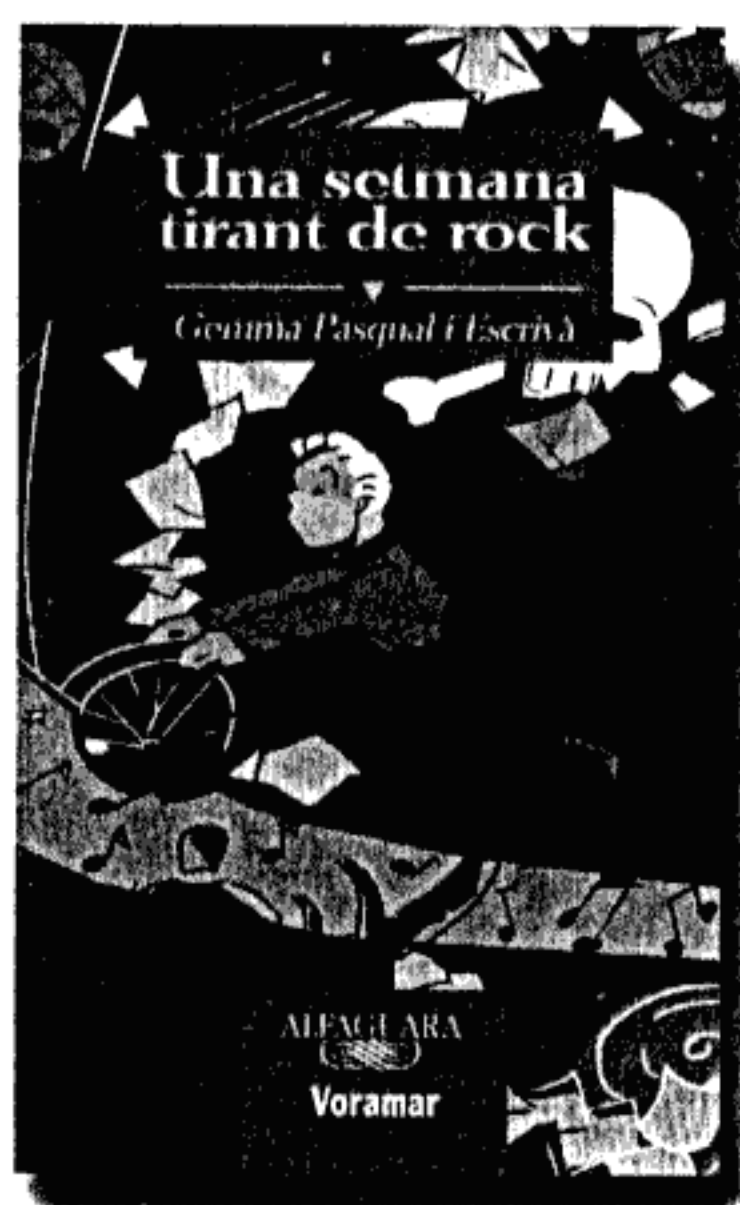
L'any de la invasió. Emili Piera. Edicions del Bullent, Picanya, 3ª edició desembre del 1998 dins de la col·lecció Esplai. 121 pàg.

EL periodista Emili Piera (Sueca 1954) debutà en la literatura amb aquesta novel·la que els criteris editorials han dirigit cap a un públic juvenil. No obstant, *L'any de la invasió* va més enllà i, tot i contenir molts dels ingredients que caracteritzen el gènere «juvenil», com ara una acció plena d'aventures o uns protagonistes adolescents, es pot llegir senzillament com el que és: una obra interessant i ben escrita. *L'any de la invasió* relata les maniobres de defensa dels habitants de l'illa Frímula davant la pressió invasora dels romans. Les maniobres d'un i altre exèrcit, les creences dels dos pobles i els costums dels frimulins conformen un decorat ben construït on es mouen uns personatges potser massa arquetípics. L'acció supera els seus protagonistes, que apareixen dibuixats amb els trets més imprescindibles i una mica tòpics. No obstant això, Piera s'arrisca un poc en presentar-nos uns defensors bàrbars -que practiquen sacrificis humans- i uns conquistadors preocupats per eradicar aquesta mena de pràctiques i disposats a imposar-se tant per l'eficàcia -l'ús del llatí i el comerç- com per la força. No hi ha doncs ni bons ni dolents completament dolents. El lector mínimament predisposat podrà fe interpretacions metàfòriques sobre aquestes invasions i d'altres molt més recents i pròximes fetes en nom de la civilització i la «millora de les condicions de

vida de salvatges indígenes». L'aventura, que n'hi ha i molt ben narrada, és també un mitjà per anar un poc més enllà i fugir de les limitacions del gènere.

En definitiva, *L'any de la invasió* és una novel·la que es llig amb facilitat i que, a més, farà reflexionar més d'un lector. El llenguatge resulta en ocasions un poc afectat, però això no és obstacle per a un ritme àgil i fluid que fa la lectura ben satisfactòria.

JORDI SEBASTIÀ

El maneguet del Guillem

Una setmana tirant de rock. Gemma Pasqual i Escrivà. Alfaguara/Voramar, València, 1998.

ENS sorprén gratament aquesta autora de la Safor amb una narració fresca, dinàmica i entretinguda sobre una setmana en la vida de Guillem, un adolescent de 14 anys, estudiant de 3r d'ESO.

La novel·leta s'estructura, molt originalment, en set capítols, corresponents a cadascun dels dies de la setmana. El Guillem passarà una setmana d'infart que ben segur contagiarà molts joves lectors que s'hi sentiran identificats. Motiu: ha suspès tres assignatures i els seus pares, com a càstig, li prohibeixen anar al concert d'un grup musical que ell estava esperant des de fa temps.

El Guillem se sent angoixat però al mateix temps posa en marxa els dispositius de la seua imaginació per tal d'aconseguir anar a l'anhelat concert. És així

com es van desenvolupant cadascuna de les escenes de què consta l'acció. El protagonista tracta d'inventar a corre-cuita (no té molt de temps, un dia menys a mesura que transcorre la setmana: el concert és dissabte) estratègies per enganyar els pares sense que se n'assabenten, aconseguir els diners de l'entrada... Es debat entre la inseguretats que li provoca estar fent el que no toca i la il·lusió que li fa l'actuació d'Els Pets. És un desafiament que no s'atura i que implica al lector/a de tal manera que arriba a fer-lo/la còmplice.

Per aconseguir el que vol, el Guillem es clava en més d'un embolic. Els cops d'humor són molt bons i connecten perfectament amb el públic lector a qui va destinat principalment el llibre. A mesura que transcorre l'acció, el lector/a es debat amb una pregunta: anirà Guillem al concert dissabte? La resposta a aquesta pregunta no es troba ni s'endevina fins que s'acaba el llibre, la qual cosa fa que la lectura no perda interès en cap moment. Al final, la resolució que planteja l'autora no deixa de ser intel·ligent i educativa.

És un llibre ideal per enganxar a la lectura l'alumnat de l'ESO. Sembla que el protagonista n'és un més, i també la resta de personatges: l'Enric, la Mireia, el Francesc,...

La relació que públic lector i protagonista poden arribar a tenir és força insospitable. El personatge del Guillem està molt ben definit i té tots els ingredients perquè el llibre tinga èxit entre la població adolescent. Presenta les dues cares d'una mateixa moneda: l'heroi i l'anti-heroi. És per això que resulta un personatge atractiu i familiar, amb el qual no és gens difícil identificar-se.

Gemma Pasqual penetra amb gràcia i mestratge en la psicologia dels adolescents i ens ofereix una història original i ben construïda, on els patiments d'un estudiant fastiguejat per les notes es converteixen fàcilment en el centre d'interès de qualsevol que s'endinse en la història com a lector/a. La vida a l'institut, les inquietuds compartides amb amics, les aficions, la relació amb els pares... són elements en els quals es recolza el fil argumental d'aquesta divertida història.

Com a única pretensió trobem, al final, aquella tan senzilla i bàsica, però alhora

tan necessària, de distraure i educar. No pot tenir millor aspiració la literatura juvenil del nostre país i de tots els països. Amb *Una setmana tirant de rock* trobem acomplida la principal finalitat de la literatura. A més a més, l'autora hi afegeix unes dosis escaients d'aventura, humor i suspens. La proposta està ben servida.

No deixa de cridar-nos l'atenció que l'autora encapçale la narració, és a dir, quasi la situe, amb una citació d'uns versos d'Ausiàs March: «Qui son camí verdader ha errat/ per anar lla on vol sojorn haver,/ és-li forçat que prenga mal sender/ e mai venir a son lloc desitjat» que, sens dubte, fan que encetem la lectura si més no amb curiositat, la qual cosa sempre és una bona garantia. Aquests versos, a mena de moralitat per a la història, són un bon proemi per a l'obra d'aquesta incansable narradora saforenca que, ben segur, ens nodrirà la fantasia amb nous relats.

MARISOL GONZÁLEZ FELIP

Les dificultats de l'humor

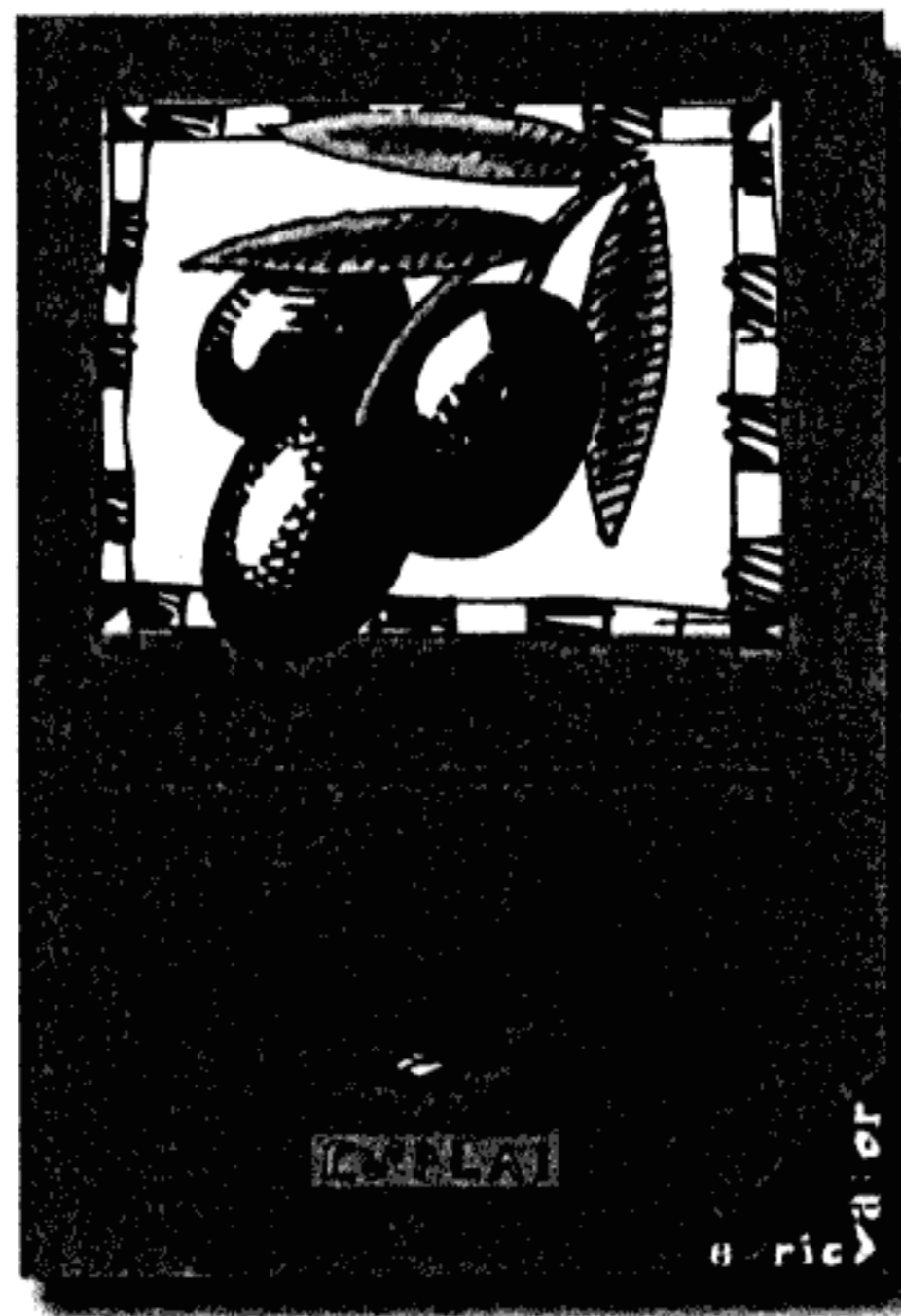
Volves i olives. Francesc J. Bodí. XIV Premi de Narrativa Juvenil Enric Valor. Edicions del Bullent, 1998.

L'HUMOR és un gènere força complicat, encara que a primer colp d'ull pugja semblar tot el contrari. Algú ha dit que és més difícil fer riure que fer plorar. En literatura, i per a la meua modesta opinió, no s'enganyava gens ni mica qui va fer semblant afirmació. Quants autors s'han topat contra aquest mur sense ni tan sols aconseguir un esbós d'un somriure del lector?

Per a escriure humor cal fer-ho amb traços molt fins, evitant caure en la ximpleria, en la grolleria, en l'estupidesa. Un autor, per tant, en fer humor necessita crear-lo d'una manera intel·ligent, sense forçar les situacions fins a límits esperpèntics, sense que se li veguen les plomes de «xistós» de barra de bar, ni una ansietat per fer-nos riure cada tres frases amb la mateixa fórmula amb la qual ha fracassat des del principi.

En aquest país, el valencià vull dir, en el qual sembla que gaudim d'un bon sentit de l'humor, no comptem amb bons creadors d'aquest gènere literari. Així i tot, sempre hi ha algú que de tant en tant ho intenta, com és el cas de Francesc J. Bodí.

Francesc J. Bodí en *Volves i olives* ha teixit una extensa i alhora complexa teranyina per a oferir-nos, en clau d'humor i sàtira, un retrat del món rural valencià de principi de segle. Encara que més que un retrat potser siga una carica-

tura mordaç d'un temps i d'un país. Per aconseguir aquesta fita no li ha importat, com al bon caricaturista, exagerar els trets i inventar escenes impossibles en escenaris quotidians.

És aquesta una novel·la coral, sense protagonistes destacables, on tots els habitants del petit poble, vius o morts, tenen la seua importància.

Amb ironia, Bodí ens parla de polítiques municipals on l'església i els cacics fan i desfan al seu gust, sacrificant de vegades les seues pròpies creences, això sí, sense deixar de mirar de cua d'ull cada un dels moviments de l'oposició.

Crònica divertida d'un poble dividit entre beats i esquerrans i on la desaparició de la figura del sant patró crea recels i obri noves trinxeres. Amanida per una interessant col·lecció de malnoms, d'anècdotes i de comarejos, que de segur que l'autor ha pouat, en la seua majoria, de l'imaginari col·lectiu del seu poble, Agres.

A nivell general es pot dir que de la seua topada amb la muralla de l'humor Bodí ix ben parat, encara que hi ha ocasions en què la seua ironia grinyola i l'autor patina una mica.

El més irònic del cas és que sent aquesta una novel·la per a adults haja guanyat un premi de narrativa juvenil i haja aparegut en una col·lecció juvenil, amb tots els pros i contres que la qüestió pugja tindre per a l'obra i per al seu autor.

MANEL ALONSO

NARRATIVA

La complexa aventura del viure

Estimat Corto Maltés. Susana Fortes. Traducció de Rosa Serrano. Tàndem Edicions.

PARLAR d'allò que un més coneix és, potser, la millor forma de començar a escriure. Així ho degué entendre Susana Fortes, llicenciada en Geografia i especialitzada en la història d'Amèrica, quan decidí convertir *Estimat Corto Maltés* en la seua primera novel·la, un treball on destaquen la versemblança dels fets històrics relacionats amb l'esclavitud durant el segle XIX i el protagonisme de dues ciutats emblemàtiques: Lisboa i l'Havana. Amb tot, aquest llibre, en el qual predominen les reflexions sobre l'acció i la narració sobre el diàleg, ens parla de la complexitat de les relacions humanes, de la confusió entre realitat i ficció i dels records, que sovint mitifiquen el temps viscut.

A la capital portuguesa, Ana es retroba amb E, un professor de geografia solitari i misteriós pel qual sent una forta atracció. Ana no sols és més jove que ell, sinó que tem la vida autèntica perquè la seua existència és una contínua invenció, un somni que confon la realitat amb el cinema i la literatura. És per això que converteix E en l'heroi legendari, valent i romàntic de la seua adolescència: el Corto Maltés.

E desapareix durant un temps de la vida d'Ana per por a decebre la imatge

d'home enigmàtic i apassionat que ella s'ha creat al seu voltant. Abans, però, li lliura el diari d'un jove mulat escrit el 1816. A partir d'aquest manuscrit, Ana recrea la història d'un esclau yoruba que lluita per aconseguir l'amor i la llibertat. Les aventures d'aquest jove sotmès convertit en cimarrón s'alternen amb les vivències dels dos protagonistes.

Si la traducció és l'element que usem els lectors per a conèixer i gaudir la literatura de les llengües que ens són poc accessibles, podríem qüestionar la necessitat de traduir al valencià una obra escrita originalment en castellà. No obstant això, hem de lloar el treball de la traductora, que ha aconseguit apropar-nos amb fluïdesa una novel·la que, més que una història d'amor, és una defensa de la llibertat de l'ésser humà.

JOAN CARLES GIRBÉS

Entre la pedagogia i la història

Els venjadors valencians. Jordi Querol. Tabarca. València, 1999.

ELS venjadors valencians, de l'escriptor Jordi Querol, és una novel·la històrica, però també una novel·la essencialment didàctica. L'argument es basa en uns fets ocorreguts durant l'any 1802 a la ciutat de València (tot i que el darrer capítol, com una mena d'epíleg, es remunta al mes de maig del 1808, a l'inici de la guerra del

Francès). Heus ací un tema que s'ha fet servir sovint en la literatura, però també, freqüentment, en el cinema: el mite de l'alliberament d'un poble sotmès a l'opressió d'un altre poble.

Al voltant d'un grup motor de revolucionaris fills d'una burgesia que ha estat víctima de les guerres, es va teixint una història de passions polítiques i de relacions amoroses. Jaume, un «jove d'Alberic, fill, nét i besnét de llauradors», és sorprès a València pels reclutadors de la lleva. Gràcies a un altre jove, Francesc Senmenat, de bona posició, se salva de caure en les xarxes dels soldats que el volien obligar a enrolar-se en les quintes. A partir de la relació entre aquests dos elements representants de dues classes socials diferents, anem endinsant-nos en uns esdeveniments on la intriga, la passió, els símbols (com ara el personatge de contalles populars que representa el llaurador pobre, Pep de l'Horta) conformen una narració amb afany literari però també pedagògic.

Els venjadors valencians està escrita amb un llenguatge amè i amb un estil hàbil, on abunden les expressions i les frases fetes. L'estructura descansa en la combinació d'episodis més o menys llargs, reflexius, amb altres de més curts que contenen molta acció.

En aquesta novel·la, l'entramat «revolucionari» no es desenvolupa en un segon pla, com una mena de rerafons ambiental, sinó que són els mateixos personatges que viuen la revolta i per a la revolta, la fan seua, la senten intensament, de manera que el conflicte social se li fa present al lector des de les primeres pàgines. Crec que en aquesta ocasió també podem fer nostres les paraules que Víctor Gómez va dir respecte a l'autor: «Jordi Querol vol acostar-nos a la circumstància actual del nostre poble, fins i tot que aprenguem a sentir-lo més nostre».

És per això que llibres com ara *Els venjadors valencians*, que ens aproximen als moments més crucials de la nostra història, ens ajuden a comprendre millor

la realitat que ens envolta i el moment present del nostre país. Aquesta, probablement, ha estat la intenció última de l'autor.

VICENT PENYA

Una faena digna i misteriosa

L'última faena del senyor Luna. Cèsar Mallorquí. Marjal. Paiporta, 1999.

QUE un llibre es reedite és sens dubte una bona notícia. Senyal que la gent el llig. Al capdavant, d'això es tracta. Congratulem-nos-en, doncs. Tot i això, en *L'última faena del senyor Luna*, Premi Edebé de Literatura Juvenil 1996, potser hi ha alguns detalls que n'obscureixen el resultat. Anem a pams.

Un sicari internacional és contractat per un productor de coca bolivià perquè mate Flor Huanaco, una compatriota que temps arrere li l'ha jugada. Lloc de destinació: Madrid, amagatall de la chola. A Madrid precisament viu Pablo, un adolescent amb els problemes típics de ser un superdotat: vacil·lacions en el terreny de l'afectivitat, relacions familiars deficientes, etc. Precisament la falta de temps dels seus pares (que treballen fora i desatenen el fill) els obliga a contractar una persona que s'encarregue de la casa. Ací és on Flor Huanaco i Pablo entren en contacte.

En l'intent de fer versemblant aquesta digna novel·la d'aventures, dos elements destaquen per damunt de la resta. Per una banda, la redonesa dels diàlegs, atapeïts de frescor i ironia, sobretot quan són els

joves els interlocutors. D'altra, l'àgil resolució de la trama narrativa. Mallorquí aposta pels tres asteriscos per resoldre la dificultat que implica conduir dues i tres accions al mateix temps a través de només deu capítols. Això comporta un risc: que el relat quede desballestat. Però l'autor hi reïx, i la història no trontolla.

Dels aspectes discutibles, potser n'hi ha dos que xerriquen massa: la justificació moralista de la infantesa de l'assassí (totalment fora de lloc) i el final, que decau una mica per les excessives pistes que es van donant i per un epíleg de què es podria prescindir totalment.

Punt i a banda mereix l'edició. Al meu parer, la història està prou aconseguida perquè l'editorial vulga afegir-hi un pessic de misteri. M'explique: per què el títol no coincideix amb el que apareix a l'agència de l'ISBN («faena» allà, «feina» ací)? Què vol dir això d'adaptació al valencià que ens trobem en els crèdits? Per què no se'ns diu clarament el nom de la traductora del castellà? Encara són necessàries, totes aquestes collonades?

ÀLAN GREUS

DIES DE VENUS

FRANCESC VIADÉL
I Premi de Narrativa Vila de Bèrcia

7 i mig

Crònica sòrdida i amarga

Dies de Venus. Francesc Viadel. 7 i mig. Benicull del Xúquer, 1999.

DE vegades és molt fàcil inscriure una novel·la en un determinat gènere literari, però en altres ocasions aquest encasellament es fa una mica més complicat. Aquest seria el cas, per exemple, de la primera novel·la de Francesc Viadel, *Dies de Venus*. Ara bé, quina importància pot tenir això? No massa, és clar. Com se sol dir: l'hàbit no fa el monjo. El gènere no li

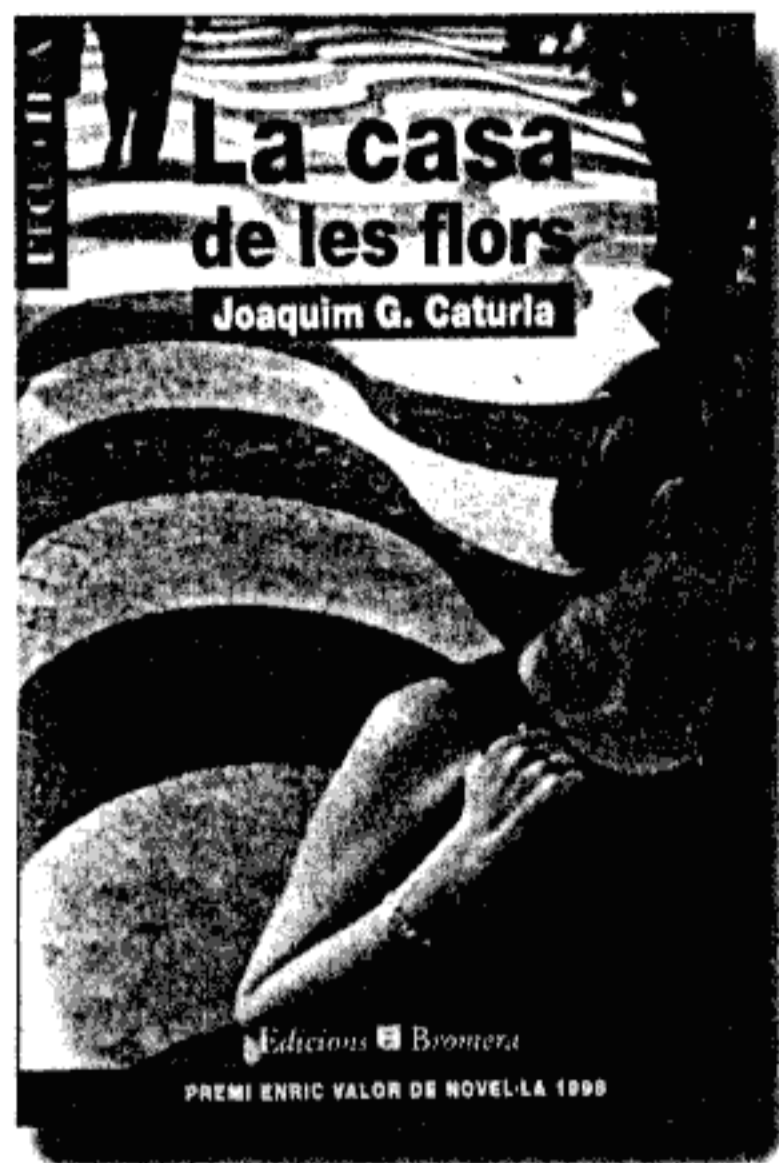
lleva ni li dóna qualitat a un llibre. Un llibre, evidentment, és bo o dolent per si mateix i no pel seu etiquetatge. I de vegades, com és el cas, aquest etiquetatge es pot referir a diverses matèries. Què és *Dies de Venus*? Una novel·la eròtica? Una novel·la negra? Una novel·la urbana? Res d'això, i tot això alhora.

Dies de Venus és, en un principi, la crònica sòrdida i amarga de la vida de dues prostitutes de Barcelona. Se'n poden fer diverses lectures, d'aquesta crònica. Hi ha, com era d'esperar, un fil conductor marcat per les escenes eròtiques, d'un erotisme brutal, esquinçador; hi ha, després, tot un passeig pels diversos racons de la gran ciutat (es nota que aquest autor d'Algemesí la coneix bé: la sent i se l'estima); i hi ha, finalment, una altra línia argumental basada en el misteri, en el suspens, que podia encaixar molt bé amb els elements clàssics de la narrativa de lladres i serenos.

Però també copsem de seguida un altre aspecte de la novel·la que la determina aclaparadorament: el seu realisme. Un realisme que, en virtut dels seus paràmetres, podria acostar-se molt bé al que coneixem com a «realisme brut». Això explica potser l'intent de l'autor de transcriure fidelment els diàlegs dels personatges, amb les seues diverses formes de parlar, reproduint-ne la llengua original (uns s'expressen en castellà, uns altres en català) o indagant sobre els diversos nivells orals (vulgar, formal, etc.).

Tanmateix, aquest estil realista no està exempt d'un gran lirisme que, com a contrapunt a la sordidesa, recorre tot el llibre. No debades l'autor va publicar, uns mesos abans de l'edició d'aquesta obra narrativa, un poemari en la mateixa editorial 7 i mig, *Èxode salnitros*, i, a més a més, tenim notícia que va ser un membre destacat del grup poètic que deambulava fa uns anys en la revista *L'Horabaixa*. Un lirisme que, com diu Vicent Borràs en el pròleg, «es fa ben palès en algunes descripcions dels paisatges vitals o urbans dels personatges i dels seus escenaris». En definitiva, una lectura necessària per comprendre per on van els trets de la nostra narrativa més actual.

VICENT PENYA

La casa de les flors

La casa de les flors. Joaquim G. Caturla. Edicions Bromera. Alzira, 1999.

ALACANT, any 1975. Amb la mort de Franco, la dictadura es neguiteja. Al carrer, els qui reclamen el canvi polític escometen els sòlids però inquiets fonaments del règim franquista; els qui el sostenen, senten la inquietud de no saber què passarà ara que ja no hi és la base principal de la dictadura. Aquest és el marc diguem-ne històric en què es desenvolupa la novel·la *El carrer de les flors*.

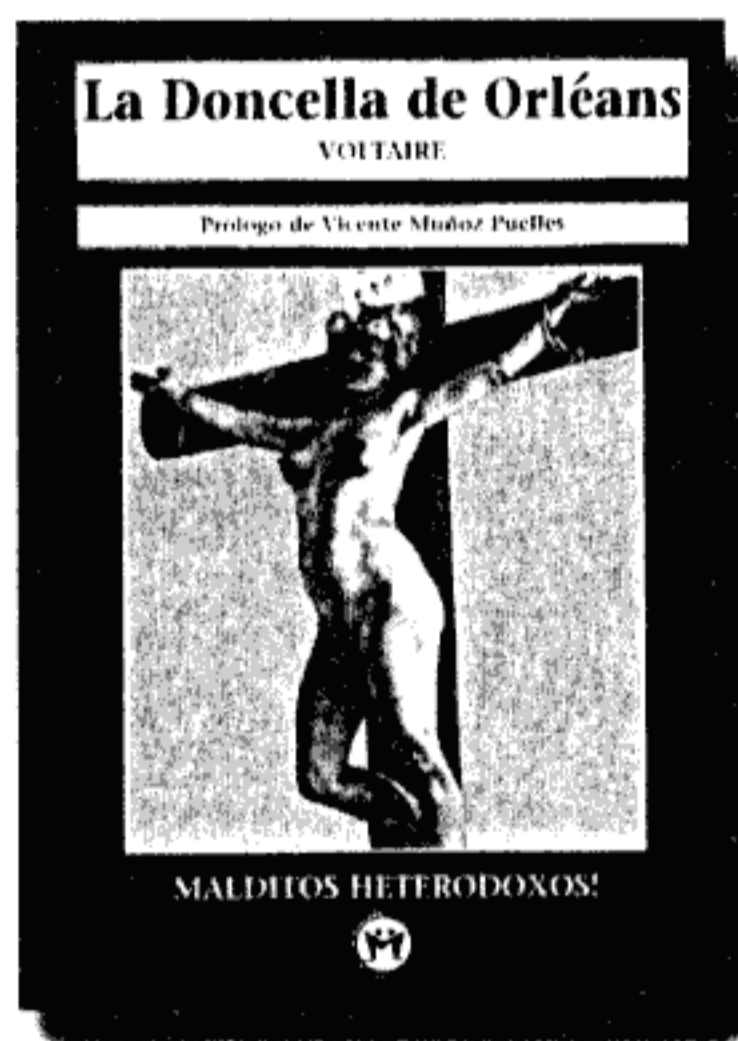
Enmig d'aquesta agitada societat, Joaquim G. Caturla ens proposa de resseguir la transformació d'un personatge que encarna una tipologia femenina arquetípica de la ideologia dominant: Amèlia, dependent a una botiga de robes, apocada i submissa. Encara jove però soltera, viu sotmesa al caràcter religiós i sever de sa mare, viuda, que de més a més la menysprea; Amèlia ha d'atendre-la i obeir-ne l'autoritat en detriment de la seua emancipació. Un seguit de personatges apareixeran en la seua vida per fer-li entendre que el món en què viu la coacciona i l'anul·la. Superar les pors inculcades, enfortir-se i viure segons el seu propi criteri serà el repte que haurà d'assumir.

Joaquim G. Caturla ha creat un personatge veraç i abastable, reconeixible i ben bé arquetípic d'un model femení cisellat a la mida de la ideologia franquista, en què a la dona li era restringida la capacitat de decisió pròpia i el seu paper social restava fortament delimitat en el si de la família. Un dels trets a destacar d'aquesta novel·la és el punt de

vista del narrador. De limitada omnisciència i emprant el «tu» com a persona narrativa, cal pensar que és en realitat la pròpia veu de la protagonista, que dialoga amb ella mateixa en un desdoblament que li permet d'analitzar l'evolució que ha experimentat i, així, amb aquest recurs, enfrontar-s'hi, s'examina ella entre ella i col·loca cada personatge al lloc que ha d'ocupar en la seua nova consciència.

Joaquim G. Caturla argumenta al lector aquesta transformació amb notable versemblança narrativa. Potser caldria retraure-li el final més o menys convencional, tal vegada poc ajustat a l'evolució a què ha sotmès la protagonista. Amb tot, la novel·la es llig amb interès i aconseguix de mantenir en tot moment l'atenció del lector. *La casa de les flors* va obtenir el Premi Enric Valor de Novel·la 1998.

TONI CUCARELLA

Divertida heterodoxia

La Doncella de Orléans. Voltaire. La Màscara. Valencia, 1999.

SI hay algo que resulte grato al leer a grandes escritores no contemporáneos, más allá del disfrute que puede proporcionar el relato o la historia elegida, es comprobar la actualidad de sus escritos tanto por lo que cuentan como por la forma en que lo hacen. Nadie puede negar que Voltaire fue un escritor inteligente y mordaz, pero al acercarse a uno de sus textos como el publicado recientemente por La Máscara en su colección Malditos Heterodoxos, *La Doncella de Orléans*, el lector tendrá la grata sorpresa de comprobar que el tiempo no le ha restado un ápice de agudeza y capacidad expresiva al lenguaje del célebre escritor francés.

Concebido como un poema épico burlesco, el libro, que fue publicado por la editorial valenciana Prometeo en 1919 -versión que recoge ahora La Máscara-, es una acerada sátira en la que el autor de *Cándido*, utilizando como parodia el *Orlando furioso* de Ariosto, narra las peripecias de Juana de Arco durante la guerra de los Cien Años. Asimismo, Voltaire cuestiona a lo largo del texto las instituciones y algunos aspectos sociales de su tiempo. Ya desde la primera página sorprende el tono irónico con el que se presentan a los personajes de la historia, al igual que el ritmo ágil que impone la trama y un lenguaje vivo e incisivo que contribuye a mantener la atención del lector hasta llegar a la última línea. El clero, por supuesto (no en vano fue condenado en 1762 por el Tribunal del Santo Oficio), no sale bien parado en esta historia en la que Voltaire despliega todo el atrevimiento de su pluma para denunciar la superchería religiosa y la manipulación sobre la conciencia de creyentes y practicantes.

La Doncella de Orléans es un texto de lectura agradable, divertida, con innumerables matices para la reflexión que hacen de ella, además, una obra que resulta hoy tan heterodoxa como lo pudo ser en la época en la que Voltaire la escribió. No obstante, para comprenderla y disfrutarla es indispensable leer antes el estupendo prólogo de Vicente Muñoz Puelles, en el que, además de contar algunas curiosidades sobre la vida y obra de Voltaire, el escritor valenciano nos da las claves indispensables para descubrir toda la agudeza manifiesta en este sugerente relato. Puelles, gran conocedor de textos heterodoxos, presenta también una detallada relación de todas las publicaciones en español de la obra de Voltaire, así como de las ediciones de *La Pucelle d'Orleans* tanto en castellano como en francés.

Cabe igualmente destacar la plantilla del comité asesor de la colección Malditos Heterodoxos, que, contando con miembros como Luis Alberto de Cuenca, Luis García Berlanga, Antonio López Campillo, Vicente Molina Foix, Pilar Pedraza y Vicente Muñoz Puelles, recuperará, sin duda, los títulos más interesantes para esta singular iniciativa de la editorial La Máscara.

LOURDES RUBIO

Soledat, fred i silenci

Viatge al final del fred. Joan Francesc Mira. Edicions Bromera. Alzira, 1998

QUIN plaer les reedicions, que justifiquen la (re)lectura i permeten la divulgació d'obres clàssiques i/o d'altres que han caigut fora de l'imprecís, mercantilista i inútil concepte de «novetat». És el cas de *Viatge al final del fred*, novel·la que quedà finalista del Premi Sant Jordi del 1982 i que quan fou publicada l'any següent «es féu amb la reducció d'un bon nombre de pàgines respecte del text original, cosa que l'autor sempre ha lamentat», comenta Carles Mulet, autor de la introducció i les propostes didàctiques que precedeix i tanquen, respectivament, el text de Joan Francesc Mira. Ara podem gaudir de la versió íntegra, revisada pel mateix Mira.

En *Viatge al final del fred* alternen dues veus narratives: una tercera persona que relata el viatge de Salvador Montull des del port de València fins que troba la seua germana, veu omniscient sovint alterada pel protagonista que de sobte pren la paraula; impossible que altri, algú alié al seu interior, pugui expressar sensacions i records tan intensos i íntims. I una primera persona, fragments del diari de la germana bessona, dona rebel, lluitadora, que ara roman quieta, com una fera assetjada a la cova més recòndita de les muntanyes de Rieres, esperant l'arribada incerta de(l) Salvador; són capítols reflexius on la dona descriu esdeveniments passats -la incursió per recuperar l'arca de l'aixovar, la seua estada a França com a maqui amb Jean-Pierre...- i circumstàncies presents: l'accident de Jeroni, la desesperació del Rubio, la fidelitat d'El

Carboner «com un gos de caça», la situació desesperada dels guerrillers.

L'espai juga un paper clau en l'obra en diferents nivells: la història narrada és el viatge de Salvador; els llocs, de vegades, contrasten amb el seu aspecte -les taules del bar que embruten les mànigues de la seua gavadina britànica i immaculada- o són dolorosa i premonitòria imatge dels esdeveniments: les flors, els arbres, el corrent... Tot gelat; fred i silenci, companys de la por, la desolació, la mort. A més, la diferent relació amb la terra matisa els tarannàs: a ell, exiliat a Anglaterra, «se li feia difícil sentir que tot allò era seu, el seu país, li raspava les membranes de l'ànima»; ella se sent profundament lligada a aquestes muntanyes: «No hauria tingut molt més sentit morir ací? Saltant per les roques i amb una arma a la mà. Com un animal que mor defensant el seu territori». Els personatges, vius, complexos, derrotats, apareixen ben dibuixats, de vegades només amb un sol traç ferm i precís: «Sempre té a punt allò que cal, paraules o coses», escriu la dona de la seua mare de llet.

Per les dues veus de *Viatge al final del fred* avança una història obscura, lentament, s'obren forats per on s'escolen els records desordenats d'un passat ple de tragèdies però també d'aventures de joventut i d'esperances trencades per una guerra llarga i cruel i una derrota injusta.

ARANTXA BEA

La senda del perdedor

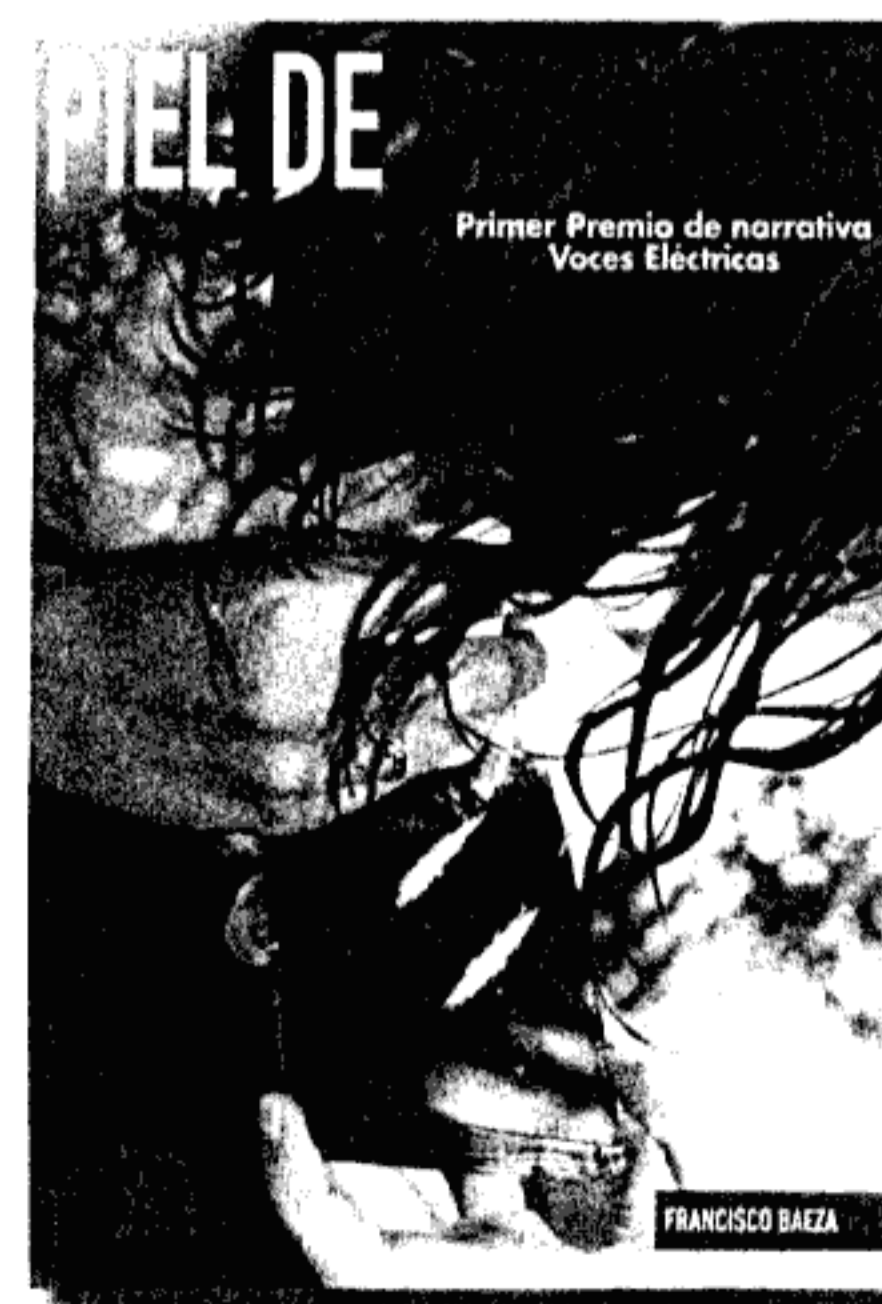
Piel de perdedor. Francisco Baeza. La Máscara. Valencia, 1999.

SIEMPRE es grato encontrar-se con una nueva voz literaria valenciana en los estantes de las librerías. Francisco Baeza de 32 años, es autor de la novela titulada *Piel de perdedor*, que ha sido galardonada con el Primer Premio de Narrativa Voces Eléctricas, publicada el año pasado por Editorial La Máscara. Con tan inconfundible título, F. Baeza nos introduce de lleno en un mundo juvenil oscuro, artificioso y vacío, amparado en el anonimato de la noche valenciana. Los personajes, arropados por una frágil amistad epidér-

mica, rutinarios se transforman de Dr. Jekyll en Mr. Hyde, nada más ingerir el nefando preparado químico: cocaína, speed, éxtasis, alcohol..., aderezados con chorros ilimitados de música y sexo primitivos.

Este relato escrito con una fluidez narrativa casi coloquial, descarnado, directo y, en ocasiones, brutal, nos aproxima a la fuerza fílmica de un guión de Tarantino (lenguaje barriobajero incluido) y a unos diálogos breves, ágiles, cáusticos, rayanos a la novela negra. Tal vez sobran las reiteradas referencias onanistas y las múltiples maneras con las que el autor da nombre a los atributos femeninos; aunque seguramente intenta con ello subrayar la soledad del protagonista desde la irreverencia. Sin embargo, son de agradecer las chispas de sarcasmo que salpican toda la narración.

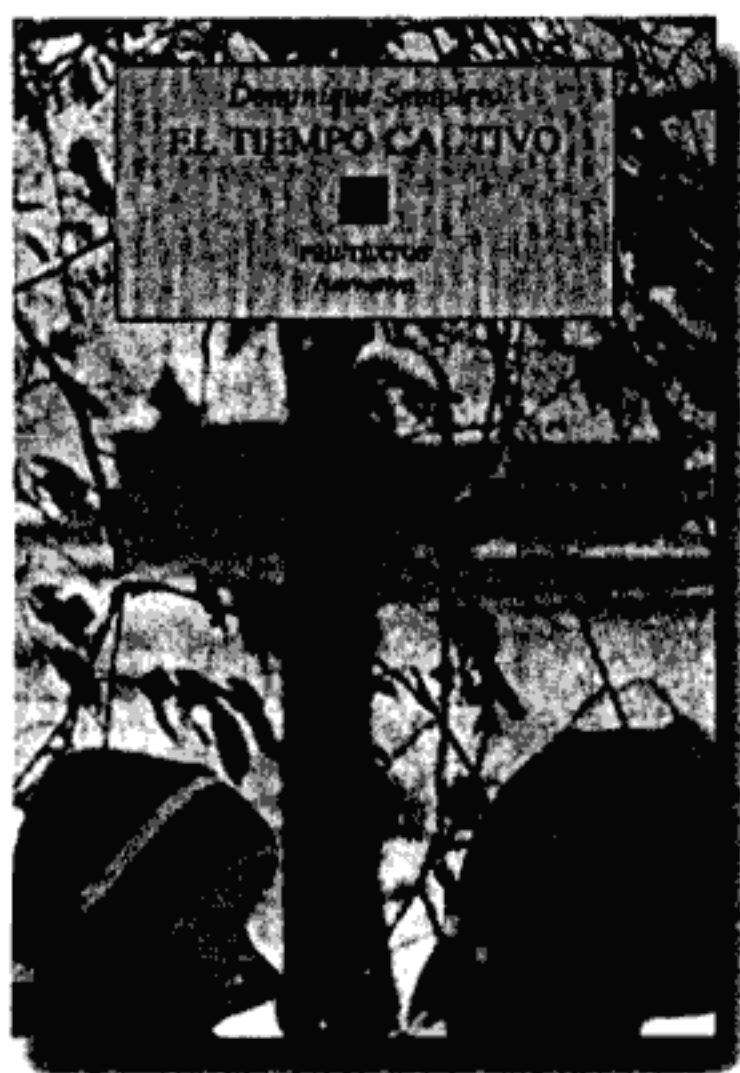
Discotecas, pubs, bares, coches veloces son los habitáculos donde los personajes descargan adrenalina en los interminables fines de semana y donde está centrado, motivado y desarrollado el hilo argumental. Pero no es más que un pretexto, F. Baeza no se queda en el retrato, en la foto fija, va mucho más allá. Tras el velo corrido de lo escrito se vislumbra esa factoría consumista y devoradora que ostenta, con luces de neón, en el frontispicio del mal llamado primer mundo su lema favorito: tanto tienes, tanto vales. Los jóvenes, reducidos a meros productos de mercadería, confundidos, se encuentran con un Mercado Laboral cerrado, que les puede ofertar cualquier empleo, menos aquel para el que se han preparado. Despojados, por tanto, de futuro, desesperanzados, engañados, descreídos a pesar de vestir la indumentaria impecable de

una formación universitaria y, tal vez por eso, se enfundan la armadura del desprecio al verse abocados a vivir en un presente sin concesiones, corrupto, individualista y salvaje, donde prima la ley del más fuerte. Frutos todavía inmaduros de un sistema social sin ideologías ni valores humanistas no les queda otra salida que la huida hacia delante, en una continua búsqueda de la diversión al precio que sea, incluso la propia vida.

-¡Sacadme de una puta vez de aquí!- grita Alex, el protagonista.

ÁNGEL ASENSIO

El tiempo recobrado

El tiempo cautivo. Dominique Sampiero. Pre-Textos. Valencia, 1999.

DOMINIQUE Sampiero (Le Quesnoy, 1954) -que cuenta con una buena nómina de títulos tanto de poesía como de narrativa-, con su vibrante y, al tiempo, equilibrada arquitectura verbal, ha renovado el panorama de la literatura francesa.

El tiempo cautivo es una apasionante narración -Sampiero la elaboró a partir del guión que escribiera para el film de Bertrand Tavernier *Hoy empieza todo*-, con un notable aliento narrativo en la mejor tradición cartesiana, ahonda en los significados más recónditos y ambivalentes de los sentimientos del yo que escribe. Yo que, a través de una autobiografía razonada, emprende un viaje -en la más pura ortodoxia psicoanalítica- hacia los confines de la conciencia; un viaje que estará jalonado por estaciones tan decisivas en la configuración de la experiencia existencial: la familia, la

infancia, la escuela, la juventud, la etapa adulta del trabajo y las relaciones sentimentales o, en otro orden de cosas, aquellas cuestiones que reflexionan sobre el oficio de escribir, sobre el significado de la vejez o el sentido de determinadas circunstancias de la vida. El rodaje de un film parece ser el punto culminante de este trayecto analítico en el que, y en términos proustianos, se recobra el tiempo, ese tiempo que adquiere su significado más genuino en el ambivalente también conciencia-recuerdo.

En *El tiempo cautivo* se articulan dos niveles, dos perfiles de verbalización y, por tanto, de lectura: por una parte, el perfil casuístico -la biografía- tal y como lo evoca el protagonista; y, por otra, el perfil de como el protagonista vive, interpreta y secciona esa biografía, dando lugar a una persuasiva secuencia de afirmaciones y negaciones que se maclan en una antinomia que desvelará las líneas maestras de la propia entidad.

La historia que nos propone Sampiero adquiere un tono mayor al discurrir por los cauces de un lenguaje terso y de una belleza muy peculiar -aspecto que también se puede apreciar en el poemario *Los charrones* publicado por la editorial vasca Bassarai-, lenguaje que se me ocurre relacionar con los modos de Lucian Freud, cuya pintura cruel, densa, sensual y apasionada embasta magistralmente la índole psicológica del hombre.

En definitiva, un libro hermoso que, mediante la persuasión de las palabras, nos trae el conocimiento de aquellas realidades últimas -siempre turbadoras- que conforman la conciencia del hombre y que definen quien es y como ha llegado a ser lo que es.

RAFAEL COLOMA

La lógica de la incongruencia

Sólo por si acaso. Miguel Catalán. Edicions de Ponent. Onil, 1999

SI Wittgenstein decía que si alguien puede creer con toda certeza en Dios ¿por qué no en el alma de otro?, igualmente se puede creer en la rigurosa lógica de la incongruencia cuando lo recto se revela

incapaz de canalizar las pulsiones de la realidad, en el azar cuando éste explica con más hondura que la necesidad la fragilidad de los proyectos humanos, en los fantasmas cuando la realidad circundante -pongamos por caso la lógica de cualquier titular de prensa- produce monstruos. Sobre estas cuestiones reflexiona Miguel Catalán (Valencia, 1958) en su libro *Sólo por si acaso*, que agrupa siete relatos pletóricos de inteligente humor.

A lo largo de estas historias nos encontramos con una serie de situaciones subvertidas tan rebosantes de coherencia que llegamos a pensar que nada de lo que sucede en ellas, por absurdo que parezca, sucede porque sí o al albur: tales como el *Decálogo del Perito Aplaudidor* (*Yo aprendí el arte del aplauso*); la zozobra de un mujeriego que por unas horas pierde su apéndice máspreciado (*Otro vuelo nocturno*); un fumador compulsivo que quiere dejar de fumar y acaba en el cielo, lugar donde se fuma hasta conseguir que las nubes adquieran un color gris (*El cielo de hollín*); un solitario y melancólico fantasma que hace todo lo posible para llegar a un pacto con los habitantes de la casa con el fin de que no la abandonen (*El fantasma de la polka*); o el pulso entre la gramática parda de un tendero y el marketing todopoderoso de un gran supermercado en una loca carrera de precios que desmonta las leyes de la economía de mercado, a la vez que refrenda -desde la apoteosis de la subversión- su más estricta codificación (*La venganza del colmado*). Tal vez esta narración sea la más conseguida de la serie).

A pesar -o a causa- de su ironía, *Sólo por si acaso* es un libro muy serio en la medida que pone en entredicho las rimas y razones de ese sentido que conocemos

SÓLO POR SI ACASO

Miguel Catalán

EDICIONS DE PONENT

por común y que está hecho en base a frases hechas y mimetismo, convirtiendo el comportamiento humano en una especie de metáfora devaluada de sí mismo. Ninguno de los relatos que Catalán nos trae son lo que parecen puesto que, trascendiendo la realidad referente, nos embarcan hacia el otro lado del espejo, hacia el país donde todo puede suceder y sucede. Estamos ante un humor ejemplar -sintéticamente verbalizado, como requiere el tono de las historias-, capaz de indulgencia con la falibilidad; un humor humano que no recurre al ridículo ni al chiste. Estamos, en definitiva, ante la lógica de un humor cortázariano por la rigurosa verdad que se desprende de la locura de estos relatos.

RAFAEL COLOMA

Reedició de Maria Ibars

Vides planes. Maria Ibars i Ibars. Institut d'Estudis Comarcals de la Marina Alta (Pedreguer) i Editorial Aguacalra (Alacant), 1999.

AMB la publicació d'aquesta novel·la, la reedició de l'obra de Maria Ibars (1892-1965) queda pràcticament enllestida. La tasca s'inicià el 1992 amb motiu de la celebració del centenari de l'escriptora promogut per l'Institut d'Estudis Comarcals de la Marina Alta; més en concret, pel grup de *L'Aiguadolç*, revista literària que llavors hi dedicà un dossier a l'estudi i divulgació d'aquesta escriptora, mestra d'escola seguidora dels moviments de renovació pedagògica durant la República i amiga de Carles Salvador. En efecte, el

mateix any, l'Ajuntament de Dénia, en edició facsímil, treia la pols a *Poemes de Penyamarr* (1949) i l'Ajuntament de Xàbia feia el mateix amb la novel·la *Como una garra* (1961). El 1993, l'IVEI reeditava *L'últim serv* (1963), i ja el 1994, l'Institut de C. J. Gil-Albert sota el títol *Contalles a l'ombra del Montgó* aplegava en un volum narracions breus de la pròpia autora. Restava encara inèdita una peça teatral, *Els miracles de Teulada*, sobre un episodi del taumatug sant Vicent, i l'Ajuntament d'aquest municipi de la Marina se'n féu càrrec de l'edició el 1992.

L'excelsional ara és la publicació d'un llibre de Maria Ibars en una editorial no institucional i amb acompanyament d'una guia didàctica o «Taller de texts» pensat per a estudiants de Secundària. Aquesta novel·la, però, es presta sempre a una lectura entretinguda, perquè, a diferència de la major part de la producció d'aquesta autora, qualsevol lector de novel·la pot trobar en *Vides planes*, publicada per primer cop en la meritòria editorial Sicània -però escrita potser molts anys abans-, els ingredients habituals del gènere. Ben cert, això sí, que som davant una novel·la de tall tradicional, on no se sap si predomina l'assumpte d'una història ben contada, el traçat d'uns personatges que menen unes «vides planes» (sense ambició, però allunyades de les tensions habituals a la ciutat) o l'encanteri en la descripció de paisatges i ambients.

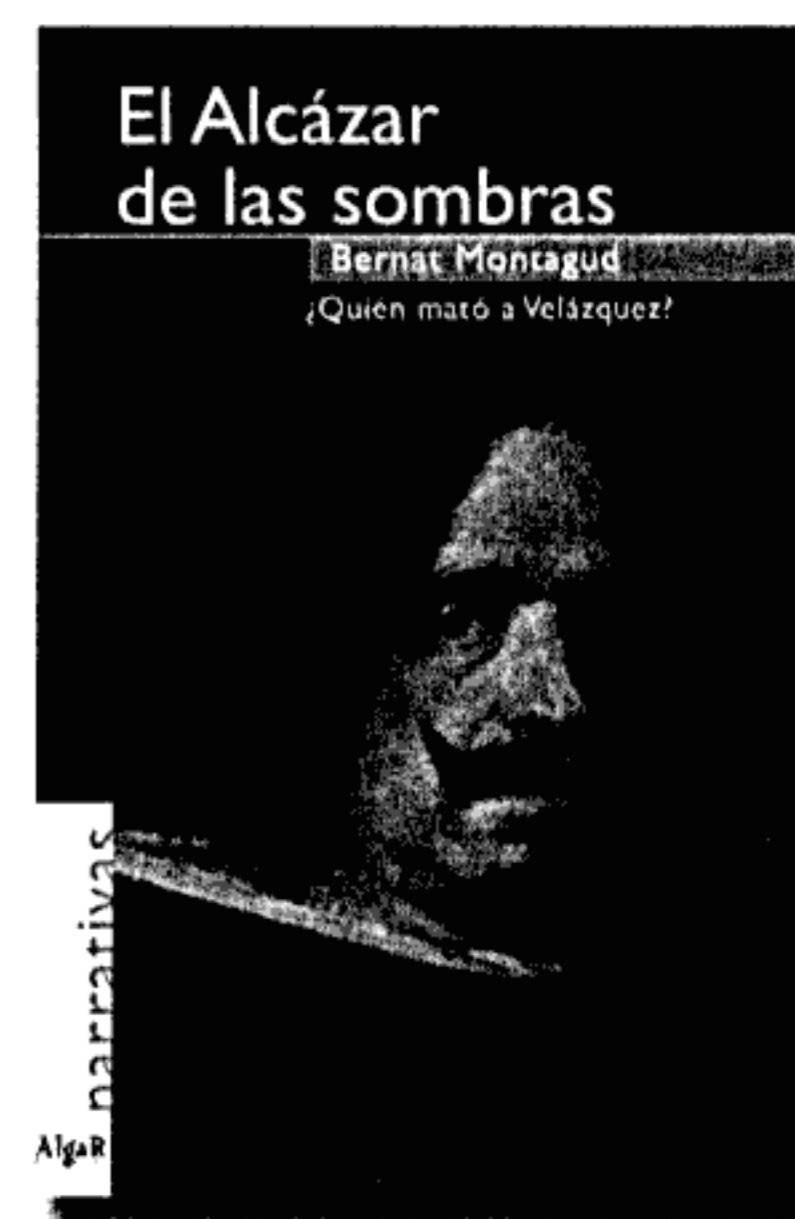
Com diu el prologuista, «*Vides planes* -i podríem dir que tota l'obra de Maria Ibars- es troba a la cruïlla del romanticisme, el costumisme i el naturalisme». Obeeix a un tractament romàntic la història narrada, per tal com els conflictes hi obeeixen a motius individuals, mai no socials; participa del naturalisme si més no perquè els personatges són víctimes de forces incontrolables, i es tracta també d'una novel·la costumista per la minuciositat -i delectació- amb què hi són descrits els rituals de la vida quotidiana: treballs, jocs, festes, casaments, menjars... d'una època gens difícil de fixar i d'un escenari ben concret: la Dénia del tombant de segle. Encara més: la Dénia dels que viuen en contacte amb la natura al seu camp, no la dels habitants de la petita ciutat, que hi són vistos com a gent inclinada a l'enveja i irritable.

Fet i fet, en l'obra de Maria Ibars sem-

pre és Dénia amb els seus voltants l'escenari, en una època d'auge econòmic per l'èxit durant uns anys en els mercats internacionals del producte típic per excel·lència de la Marina: la pansa. Òbviament, personatges i ambients són encara rurals; però el comerç amb la Gran Bretanya iniciava aleshores en aquesta població la projecció europea que ha facilitat l'acceptació de la pressió turística de les darreres dècades sense gaire trasbalsos i sense perdre les arrels. Fins ara, almenys.

Una obra localista, doncs? Certament, es tracta d'un document valuós per a etnòlegs i historiadors de la societat del tombant de segle. Fins i tot, algú l'ha feta servir com a font d'estudi onomàstic... En definitiva, *Vides planes* és una novel·la que en un país «normal» s'hauria d'haver llegit fa molts anys. Abans i tot d'haver-se escrit. Quan ara la llegim, al plaer que ens produeix un bon text se suma la impressió d'aprovar una assignatura pendent.

ANTONI PRATS

El asesinato de Velázquez

El alcázar de las sombras. Bernat Montagut. Algar. Alzira, 1999.

HAN publicado los periódicos que en la Iglesia de San Plácido de Madrid, han sido hallados unos restos mortales que según los expertos, podrían ser, con una probabilidad superior al sesenta por ciento, los del pintor Diego Velázquez. Para establecerlo con mayor seguridad se buscan residuos de plomo en lo que fueron la

yema de sus dedos, ya que esta es una sustancia con la que se componía la práctica totalidad de los colores utilizados en el XVII y tiene la singularidad de que es absorbida por el cuerpo humano.

No sé si la noticia nos llegó a los miembros del jurado del Premio de narrativa Alfons el Magnánim, cuando nos habíamos reunido para escoger la mejor de las novelas presentadas ese año, o fue después, tampoco importa. Lo bien cierto es que se había hecho circular la idea de que el nivel de los concursantes era muy bajo y por lo tanto lo más apropiado era que no se otorgara en esta ocasión, deprimente idea que incluso llegó a imprimirse en alguna columna de cotilleos. En lo primero estábamos, en general, de acuerdo, en lo segundo no. Se produjo la singularidad de que eran unas aspirantes bastante flojas, excepto *El alcázar* de las sombras que es una novela excepcional. Al menos dos miembros del jurado la llevábamos como uno de los mejores tex-

tos que habían pasado por aquella mesa en los últimos años, más allá de que coincidieran una serie de acontecimientos concretos, como la proximidad del Cuarto centenario del nacimiento del pintor, la aparición en la Iglesia de San Plácido de lo que podrían ser sus restos y la sospecha de que podría haber muerto asesinado.

La novela de Bernat Montagud (Alzira, 1947), un conocido crítico de arte, académico de San Carlos y estudioso de la historia, se construye a través de un argumento de intriga, del que se vale para retratar una época decisiva para la historia de España, la de la sucesión de Felipe IV, con la presencia de un Velázquez cortesano y conspirador que se ve sorprendido por la delación del bufón Lezcanillo, por él universalizado en un lienzo, que en un documento, su propio testamento, puso en letra el fondo de la trama conspiratoria. Esta encrucijada de circunstancias, de intereses, de tensiones, en la que está en juego la sucesión de uno

de los tronos más influentes y poderosos de Europa, le hacen comprender a Velázquez que sus días están contados, que van a por él.

La novela, espléndidamente escrita, contiene todos los ingredientes para que el lector se quede pegado a estas páginas, posee una muy buena escritura, suspenso, tramas de corrupción, intentos de asesinato, descripción de la vida cortesana en una España que inicia su decadencia internacional, turbulentas relaciones amorosas, intentos de asesinato e historias de la Historia. Nos fascinó a todos, lo puedo asegurar, es una novela que merecería una buena promoción porque está llamada a funcionar sola, a acabar en el cine, a dar pie a reportajes periodísticos, a debates en congresos y a aclararnos si los restos de San Plácido son del maestro... o de su asesino.

RICARDO BELLVESER

LA CIUTAT DE VALÈNCIA

Síntesi d'Història i de Geografia urbana

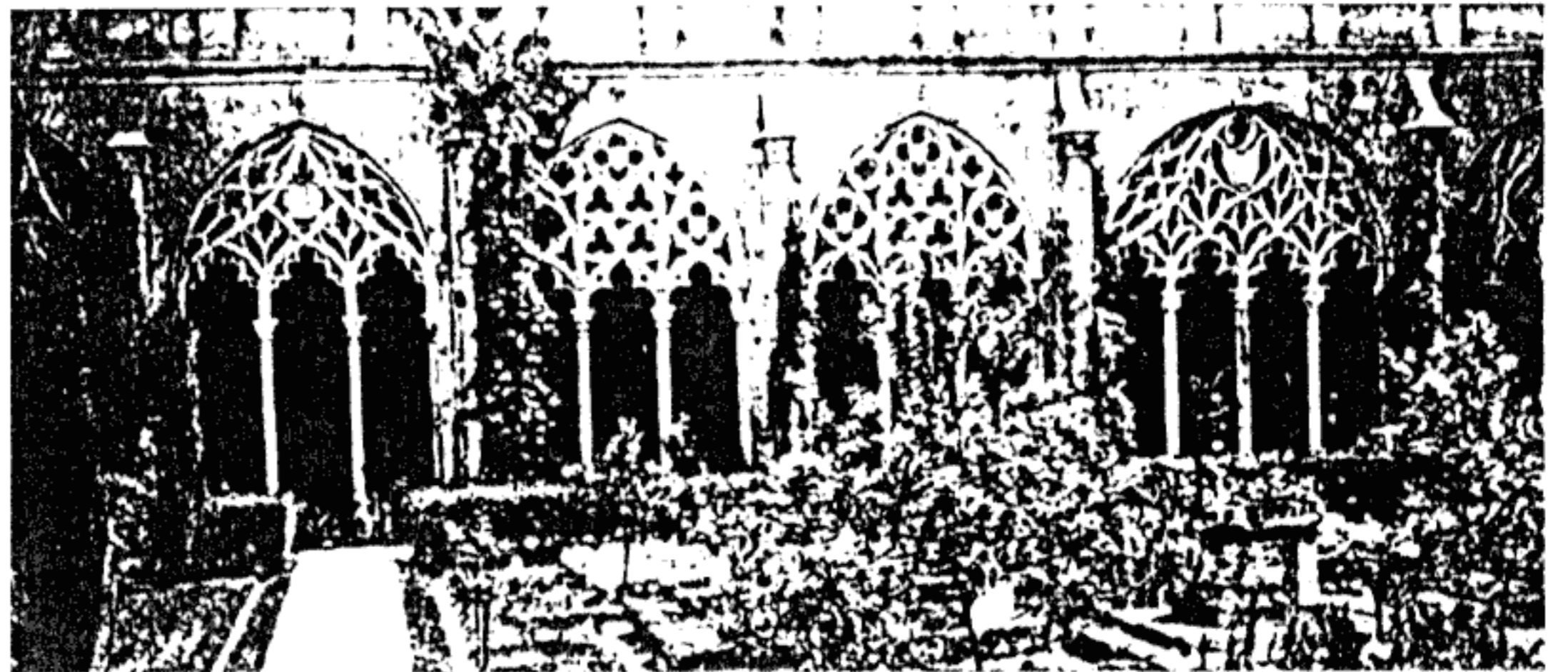
MANUEL SANCHIS GUARNER

LA CIUTAT DE VALÈNCIA

Síntesi d'Història i de Geografia Urbana

MANUEL SANCHIS GUARNER

La Ciutat de València és un llibre que ens oferix una imatge completa i sistemàtica de la història, els costums i les formes de vida de la capital valenciana des dels seus orígens fins als nostres dies.

POESIA

Una veu peculiar i sòlida

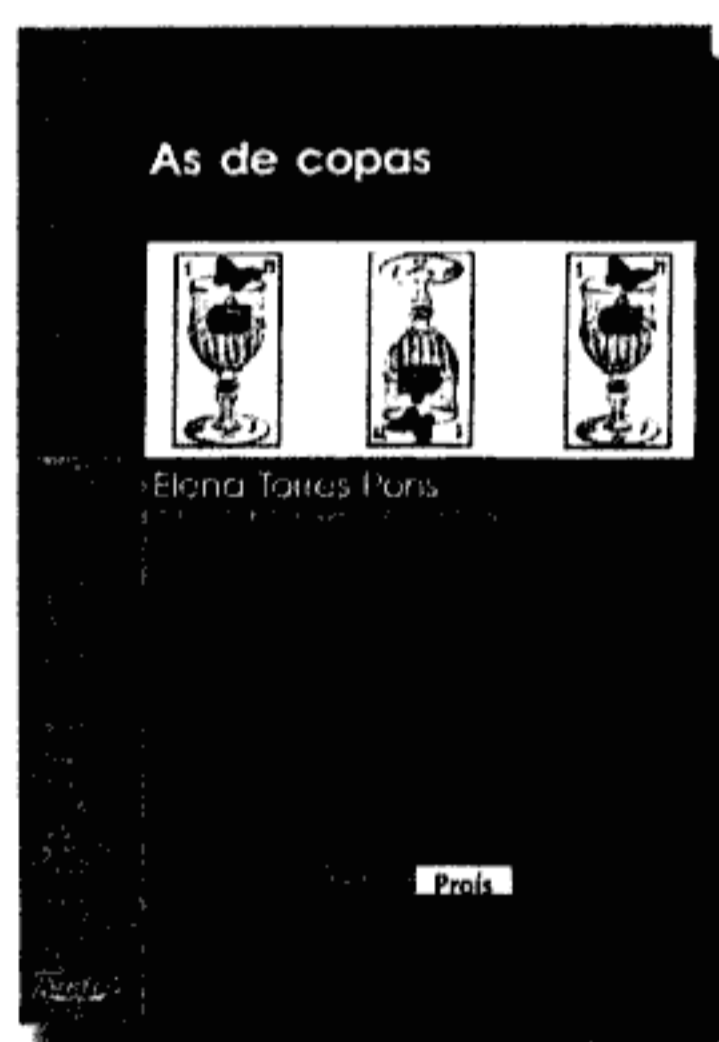
Vora el silenci. Antoni Prats. 7 i mig, poesia. Benicull del Xúquer, 1999.

ANTONI Prats (la Marina, 1946) s'està configurant com un dels poetes més peculiars i amb major solidesa del panorama líric valencià dels darrers temps. Amb una producció poètica de només cinc llibres (*Epigrammata*, 1981; *Cadells de la desfeta*, 1981; *Dic el teu nom*, 1994; *El barranc i els còdols*, 1995; i el recentment publicat *Vora el silenci*, 1999), la seua veu ha esdevingut un referent líric a tenir molt en compte en la nostra literatura.

Es podria ben bé afirmar que *Vora el silenci* (llibre guardonat amb el I Premi de Poesia Jaume Bru i Vidal i finalista del I Premi Agustí Bartra) sintetitza bona part de l'obra anterior d'aquest poeta de les comarques del sud, però en aquest cas aquesta visió de continuïtat es veu, a més a més, enriquida i reforçada per l'ampliació de nous objectius poètics. Una actitud essencialment introspectiva, una profunda subjectivitat en l'anàlisi del món que ens envolta i una visió indagatòria davant dels enigmes existencials conformen en conjunt una obra, com hem dit, ben particular i consistent, i que en aquest *Vora el silenci* es realça, si de cas, més encara. Com en altres ocasions, el poeta ha preferit la contenció i l'abreujament en l'expressió a l'esbojarrament i la torrentada de paraules, i potser aquesta tria atorga al conjunt poètic, intencionadament o no, una major intensitat expressiva.

Potser esdevé de vegades, per al meu gust, una poesia un pèl críptica, però també és cert que en diversos moments se'ns apareix més clara i directa. Enric Balaguer afirma pel que fa a aquest aspecte que «no es tracta tampoc d'una poesia amb predomini de tonalitats opaques i que done pas a rajos ebris de confessió amb la finalitat de desfogar-se i aconseguir un guany terapèutic». Tal vegada per aquest motiu no hi ha massa retòrica en la seua dicció, com tampoc no hi ha massa proliferació de les formes altisonants, per no dir-ne gens. La seua paraula és sòbria i abrupta, com el paisatge que de vegades descriu, precisa i encertada, i si a estones hi trobem alguna ressonància espriuniana (no debades Antoni Prats és un bon coneixedor i estudiós de l'obra de Salvador Espriu), això no comporta que el poeta perda la seua personalitat i la seua pròpia veu. Aquesta gran peculiaritat i solidesa de què parlàvem al principi i que, amb pas ferm, va perfilant una obra com un segur puntal de les nostres lletres.

VICENT PENYA

Juegos de amor

As de copas. Elena Torres. Premio Otoño de Poesía Villa de Chiva 1998. Ed. Riialla, Valencia, 1999.

CON *As de copas*, poemario dividido en dos partes, Elena Torres nos propone un juego de amor convertido a veces en iro-

nía, sátira o engaño. Pasión que camina entre farolas, cartas marcadas, encuentros y desencuentros.

La autora empieza el libro con un poema al que titula *Decálogo*. Viene a ser, como todo buen decálogo, una declaración de principios: *No buscarás sentido / al quizás de las cosas /.../ No atarás con certezas / abrazos mentirosos /.../ No amarás nada más / que todo lo que tocas*. Deberes que E. Torres irá desarrollando a lo largo de los 25 poemas que componen el presente poemario. Utilizando expresiones del quehacer diario vemos desfilar poemas como el titulado:

¿Me quieres?
Pues dímelo.
Pero hazlo
con el lenguaje de la piel.

Quizás una de las habilidades de Elena Torres sea precisamente la de saber utilizar el lenguaje cotidiano convirtiéndolo en poesía.

Estamos pues, ante un poemario de corte amoroso que oscila entre la pasión desmedida, el descreimiento y la nostalgia. En ocasiones Elena Torres presenta la aventura amorosa, no como un logro, sino como una posibilidad. Nada se realiza totalmente. Nada es definitivo, ni siquiera los finales, que siempre o casi siempre suelen quedar pendientes:

Todas las cajas al pasillo.
Cuidado con esas, son frágiles,
como los finales pendientes.

En este libro, la autora rompe el deseo a la vez que rompe ese «algo más» que encierran unos ojos entornados:

Hoy te brilla algo
más que los ojos.
He visto un resplandor
/.../
romperse en la mirada.

Si la primera parte es un tanto irónica, la segunda se nos muestra más dura. Hay un enfrentamiento más serio entre la rea-

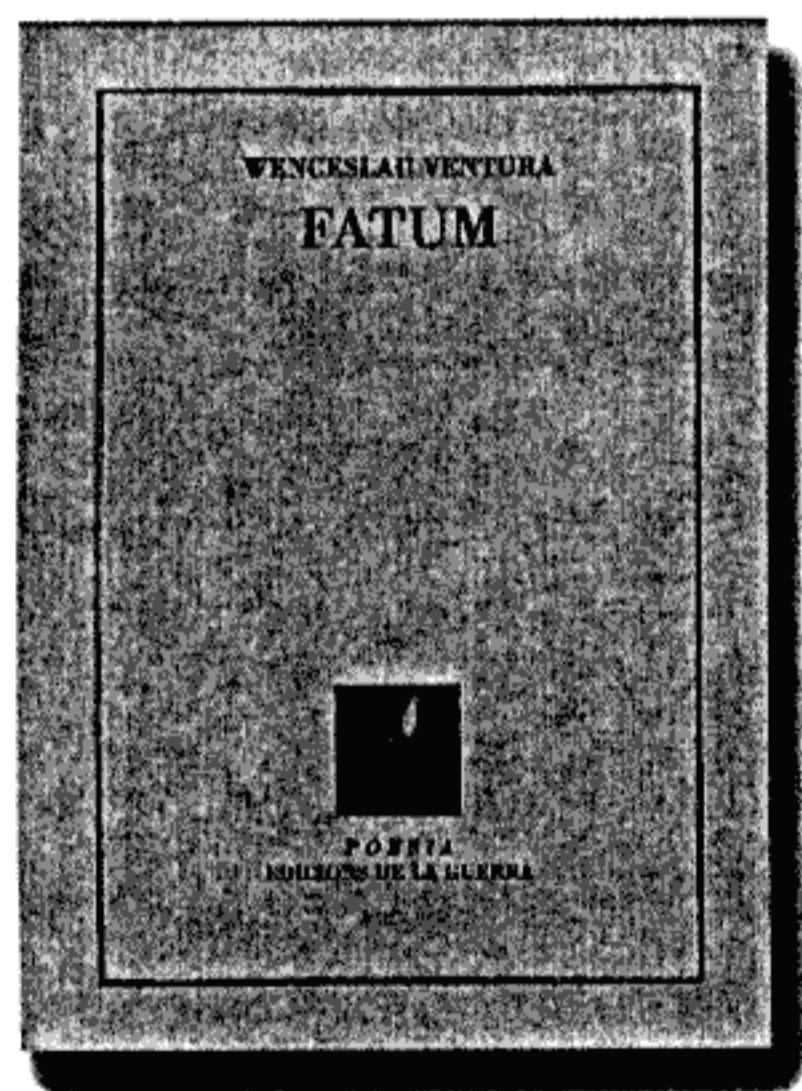
lidad, que nos coge por sorpresa, y los sueños:

... Tentó espejismos
protegida con talismanes
y lo real le cogió por sorpresa
como una prueba entre mentiras.

Quizás porque la felicidad se sitúa bajo una invisible sospecha, Elena Torres termina *As de copas* con el poema *Nosotros*, en el que nos recuerda que los años pasan factura. Aunque anteriormente también nos ha dicho que si queremos poseernos, tenemos que enfrentarnos al espejo que en ocasiones nos anula.

Sacar la propia luz al descubierto, y apostar por el futuro.

MARÍA TERESA ESPASA MOLTÓ

El neguit cosmopolita de Wenceslau Ventura

Fatum. Wenceslau Ventura. Edicions de Guerra. València, 1998.

WENCESLAU Ventura (Xàtiva, la Costera, 1962) ha enllestit en *Fatum* (Edicions de la Guerra, València, 1998) un poemari on la seua mirada és diversa i es projecta sobre variables pròpies que el poeta extreu de la pròpia experiència vital, així com també del seu ofici com a consumidor de literatura i pintura. També hi són presents les ciutats i els paisatges on ha viscut (o s'ha detingut un instant) i un cert cosmopolitisme que aporta frescor al llibre i que es contraposa, temàticament, amb una sèrie de poemes-paisatge on Ventura fa palés també el seu encís per la seua terra i per una sèrie d'estampes

locals i pròximes afectivament a la seua infantesa, les quals tracta amb sensibilitat i gairebé enyor, amb una dignitat lírica encomiable que l'allunya del pairalisme afectat i que, pel contrari, li aprofita per a enlairar i fornir una sèrie d'homenatges al microcosmos valencià que no es contradiu (de cap de les maneres) amb el comopolitisme que he esmentat adés (i com a exemple, només caldria citar, d'aquest *Fatum*, el poema que Ventura dedica a la cadenera, l'ocell que metaforitza amb una admirable contenció de recursos, el propi desig i neguit del poeta). A la vora de tot això sorgeix també un marc referencial nocturn, al qual també és molt afeccionat Wenceslau Ventura i uns altres poemes on l'hermenèutica simbolista i el referent eròtic es fan prodigiosament notoris amb efectes ben calculats i metàfores que esdevenen autèntiques càrregues de profunditat; pirotècnies dins aquella nit on es mou tan còmodament. Al capdavall, el *fatum* o el fat, no és sinó allò que els déus ens reserven i, com ve sent habitual en l'escriptura, l'autor amb ofici experimentat més que no pas viure, realitza un viatge iniciàtic durant el qual el llibre de versos, el dietari o l'escriptura memorialística no són sinó els diferents quaderns de bitàcola on l'existència literària i estètica de l'escriptor pren forma perdible i es perfila com l'ampolla llançada al mar en l'intent de fer llunyana i possible la comunicació amb persones inconegudes; amb allò que hom anomena lector i que és, les més de les vegades, una ombra o una presència que molt poques vegades es revela concreta i tangible.

El poeta (i en aquest cas volem deixar ben clar que Wenceslau Ventura és un poeta amb tots els ets i els uts) és un cronista de *l'Ofici de viure*, d'aquell ofici que proclamava Cesare Pavese i que, paradoxalment, el va dur (a Pavese) al suïcidi. Per a Ventura, aquest ofici, de vegades dolorós, de vegades joiós i entremaliat, es manifesta com un autèntic amor amb una geografia precisa i ben coneguda, com la d'aquest poema titulat, precisament, *De la Poesia: I si en la nit sents un crit / que no et faça nosa llevar-te. / Paraules de seda i vellut / fulles de tardor i alabastre, / el darrer reflex de les aus / aquell crit. / De barrancs i corriols / el missatge / que el teu cos vol dir.*

ANTONI ALBALAT SALANOVA

Diamantes para la plenitud o la desnudez del espíritu

Libro de los anhelos. Antonio Gracia. Anaquel Poesía, Ed. Aguaclara, Alicante, 1999.

EN un primer acercamiento a este interesante poemario percibimos que nos hallamos ante una voz extraordinariamente transparente, con un oficio poético bien forjado, que es capaz de comunicarnos un microcosmos en el que, desde un principio, nos reconocemos y nos autoubicamos.

Antonio Gracia en este *Libro de los anhelos* nos muestra la experiencia de un yo poético por el que se expresan las huellas borradas de una existencia repleta de trascendencia, sensualidad y erotismo.

La capacidad metafórica del autor nos impresiona desde un primer instante -nos atrapa deliciosamente. No hace falta pasar muchas páginas para darnos cuenta de que estamos ante un poeta con mayúsculas.

La vivencia eròtica del protagonista constituye una sublimación de su existencia, la respuesta a las incansables preguntas del héroe en su camino -que es la vida-, y a veces la pregunta de sí mismo. *Cuando tu luz me invade y yo te alumbró, / el cuévano en tu pubis se dilata / como nueva eclosión del universo. / Inundado por ti, siento el latido / del océano, ruedas / sobre mi sangre / y el vendaval de la lujuria estalla.*

Los versos de Gracia logran hacernos alcanzar el sentido de lo auténtico, convergen en una realidad cercana al lector/a, nos seducen sin respiro a lo largo de los más de cincuenta poemas de que consta el

libro. *Hay en tus labios bálsamos,/ frutos y laberintos./ Te persigue el océano amoroso,/ la lluvia interminable te persigue./ En tus ojos la noche/ se llena de caminos: mientras gira la luna/ -doblándose tus senos-,/ tu cabello derrama su azabache/ sobre mi rostro:/ y el mar emerge su desolación.*

La anécdota amorosa sirve a Gracia para expresar los más recónditos interrogantes del ser. El autor se construye con un lenguaje sencillo e inteligible un universo para explicarse. Cada uno de los poemas aparece ante nuestros ojos y nuestro intelecto como un diamante recién extraído de la tierra, que brilla con luz propia. *Me muerdes con tus labios lentamente/ y te detienes en mi sexo./ El firmamento, entonces,/ se llena de diamantes.*

El camino que recorre Antonio Gracia en su texto tiene como meta la identidad. *Sobre tu cuerpo escribo con mi cuerpo/ el gran poema de la identidad.*

Como en la culminación del acto amoroso, el poeta se halla a sí mismo al final de los versos. El autor establece logradas analogías entre la vivencia erótica, sensual y amorosa del individuo, y el trasluz de su ser a través de la vivencia poética. Es precisamente por eso por lo que el poemario atrae el interés del lector/a desde un primer momento. Nada de lo que dice Gracia nos es ajeno. *Los lagares del ansia calman sus plenitudes,/ enrejados fantasmas se desvisten su magia/ y el piafar renovado pone música frágil/ en la escultura inquieta que la noche renueva.*

El libro de Antonio Gracia es, después de todo, una apuesta valiente por el amor. El amor acompaña la andadura del hombre que se reconoce fieramente humano a través de las palabras y débilmente fuerte en la experiencia. *Amo el temblor rosado de tu boca/ y el crepúsculo azul de tu mirada./ Amo la luz carnal que te ilumina/ cuando te arrojas como un puma alegre/ sobre mi cuerpo ansioso de tu cuerpo./ Amo el sudor de miel que nos lubrica/ y la erosión constante de la piel./ Amo tu desenfreno y mi arrebató/ cuando, tendida, te abres como un libro/ y esplendes como un saurio, / y cuando giras lúbrica y me ofreces/ tus nalgas de pantera seducida.*

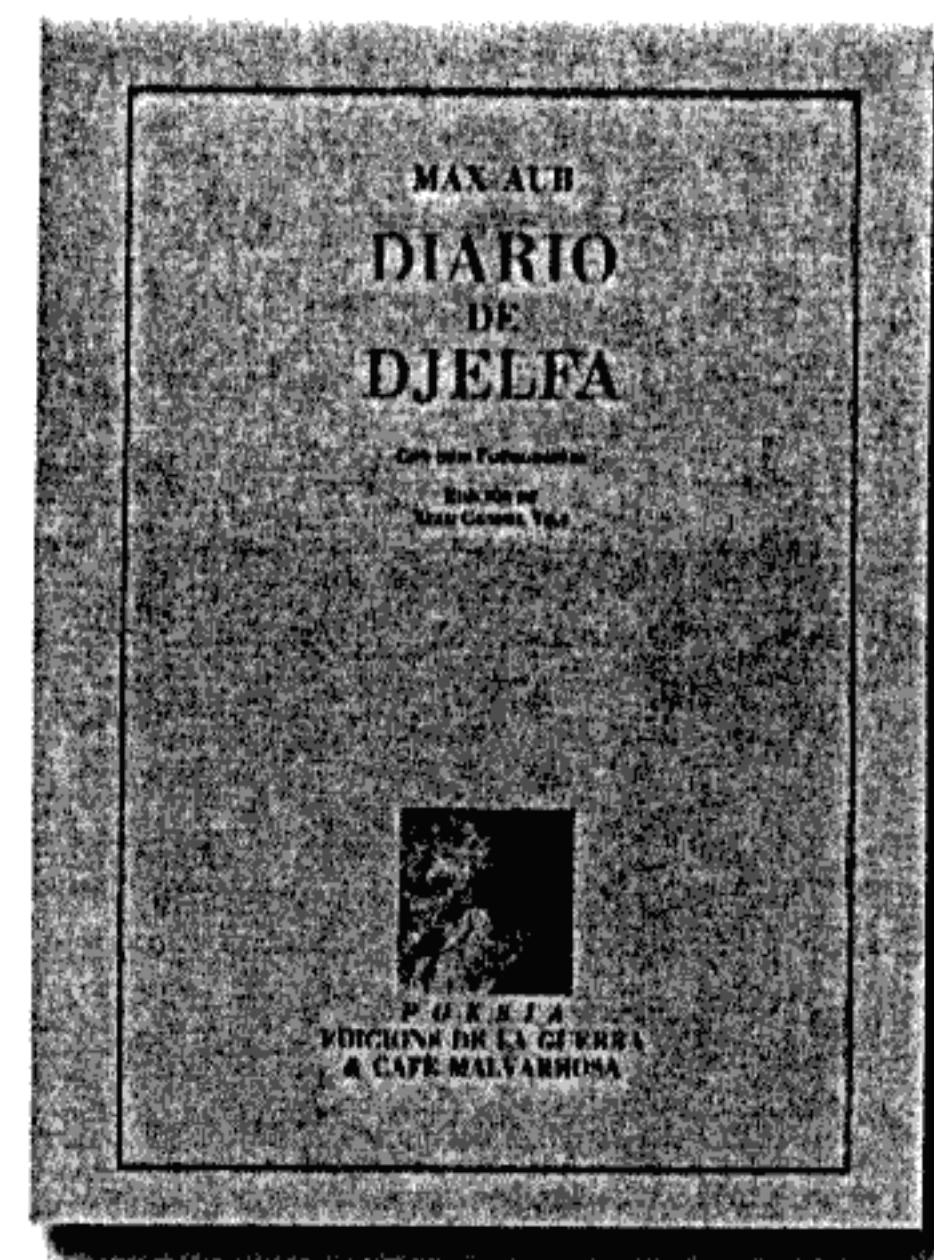
Como nos dice el título de la última parte del poemario, es éste un libro de búsqueda infinita. *Todo lo que yo soy está dormido/ en los prados azules de la infancia.* A través de la memoria el autor pretende desvelar el inquietante misterio de la vida, comprender lo que se fue y lo que se es, entender cada latido, el gozoso estallido del hombre y la huella fría de la pena. *Otea la memoria sus orígenes/ y, al escribir, la pluma inventa/ lo que fuimos, da fe de la existencia.*

El ejercicio de escritura que alberga el *Libro de los anhelos* nos da la clave para interpretar la poesía en su esencia más pura y más trascendental. El verbo del poeta nos cautiva y nos introduce en una travesía cómplice: la propia vida. Las palabras actúan a lo largo del libro como potentes espejos sonoros en los que nos autorreconocemos. Es precisamente la fuerza de esa palabra desnuda la que nos dibuja un horizonte de plenitud que podemos saborear en cada una de las sílabas, una aureola de luz y una fusión del espíritu. El poeta y la palabra se confunden a menudo y nos suenan como una misma cosa: diamante en la desolación.

Asistimos a una verdadera epopeya interior de la que no resultamos indemnes. *Hay un orgasmo místico en naufragio/ y la voz escondida grita hacia adentro su canción: el cielo/ estalla azul sobre los mares íntimos,/ el árbol se cimbreo, las antorchas/ irradian mansedumbre, la tristeza/ transustancia sus lágrimas, los pájaros/ invaden el instante, la existencia/ se llena de quietud.*

Después de leer el *Libro de los anhelos*, de Antonio Gracia, el lector/a puede presentar signos de una especie de embriaguez sensorial, quizá algo de lo mucho que Violeta Parra quiso decirnos en su bella canción *Gracias a la vida*, acaso una profesión de fe en la escritura en su vertiente redentora y en su vertiente de anhelo: *La vida que, hostigada por la muerte,/ renace en el amor,/ esparce esporas por la sangre, liba/ besos enajenados y profundos,/ envía labios hacia el infinito,/ embaraza de luz la eternidad./ La escritura no puede sino ser/ serena plenitud,/ un consuelo para el desasosiego/ del hombre.*

MARISOL GONZÁLEZ FELIP

Max Aub, de lo vivo a lo leído (y viceversa)

Diario de Djelfa. Edición de Xelo Candel Vila. Edicions de la Guerra & Café Malvarrosa. Valencia, 1988.

Jusep Torres Campalans. Fundación Max Aub y Fundación Bancaja Segorbe en coedición con editorial Destino. Segorbe, 1999.

MUERTO en el exilio y extractor de la materia prima de su obra toda en la amargura lúcida de ese mismo exilio, Max Aub (París, 1903-México, 1972) es uno de esos raros escritores donde se condensan los vectores estéticos más característicos del siglo. Tal vez por eso sea doblemente oportuna -y justa y necesaria- su vindicación reciente, su recolocación desde el olvido hasta el lugar de honor que por derecho propio le corresponde. Excepcionalmente, si en algo parecen haberse puesto de acuerdo tirios y troyanos en los últimos tiempos es precisamente en ese rescate del último exiliado, la penúltima víctima del alzamiento fascista del 36, epígono molesto de la Generación del 27, valenciano de París, narrador poeta y dietarista dramaturgo. Un escritor total, en definitiva.

JOAN GARÍ

ASSAIG

El joc de les preguntes essencials

El joc de pensar. Tobies Grimaldos. Edicions Bromera, 1998.

EN aquests temps de valors adulterats i d'arraconament dels estris fonamentals de l'humanisme, obre una clariana esperançada un treball com ara *El joc de pensar*, del professor titular de Filosofia de la Universitat de València Tobies Grimaldos, on reïx en l'intent d'apropar a un públic neòfit, als ciutadans de demà passat que ara solquen el caminó complex de la seua primera joventut, als pares responsabilitzats en el coneixement dels seus fills, un material engrescador, juganer, amè i amb clars encerts comunicadors que convida a sospesar l'aportació de tots els saberuts de la filosofia i encarar el present, el demà, amb les eines afinades de la curiositat permanent, amb l'accent assaonador, enriquidor, de les humanes preguntes eternes; preguntes que sabem d'entrada que no tenen una exacta, mecànica i precisa resposta i que cadascú, al capdavant, ha de respondre dins de la seua pròpia cuina interior, si més no de manera provisional i amb el carregament de les noves qüestions preparat, ja que el joc filosòfic cull preguntes noves després d'escrutar els plecs de les primeres.

Indubtablement, l'èxit internacional de públic lector d'*El món de Sofia* ha obert un camp de llavor fecund als materials amb

voluntat de formar entreteniment, d'elevat els grans pensadors a personatges propers, vius, càlids i bategants. El professor Grimaldos ho aconsegueix fonamentant la seua obra amb una experiència de diàleg personal amb la seua pròpia filla. Evidentment, el joc casolà, íntim, ha sigut augmentat de manera versemblant amb aportacions segurament contrastades en el dia a dia de les aules. L'autor d'*El joc de pensar* ataca problemes ben actuals a partir d'un sucós anecdotari quotidià, de vegades ben lligat al nostre entorn meridional, decantant un bon garbell de valors positius per mirar de trencar prejudicis, trampes conceptuals, fets simplement culturals arbitraris i despertar el gust per la raó i el seu propi dubte, per continuar avançant, si és possible, amb un rearmat bagatge humanista i tolerant.

Una altra lliçó solar que es desprèn de les pàgines d'*El joc de pensar* és que cal treballar per enderrocar barandats del saber especialitzat i amerar de perfum filosòfic altres matèries no tan allunyades, com ara la ciència i acabar de badar d'una volta la fal·laç frontera entre ciències i lletres.

JOSEP IGUAL

Fuster incombustible

Joan Fuster des de Sueca. José J. Marzal i Salvador Rubio. Nau Llibres. València, 1998.

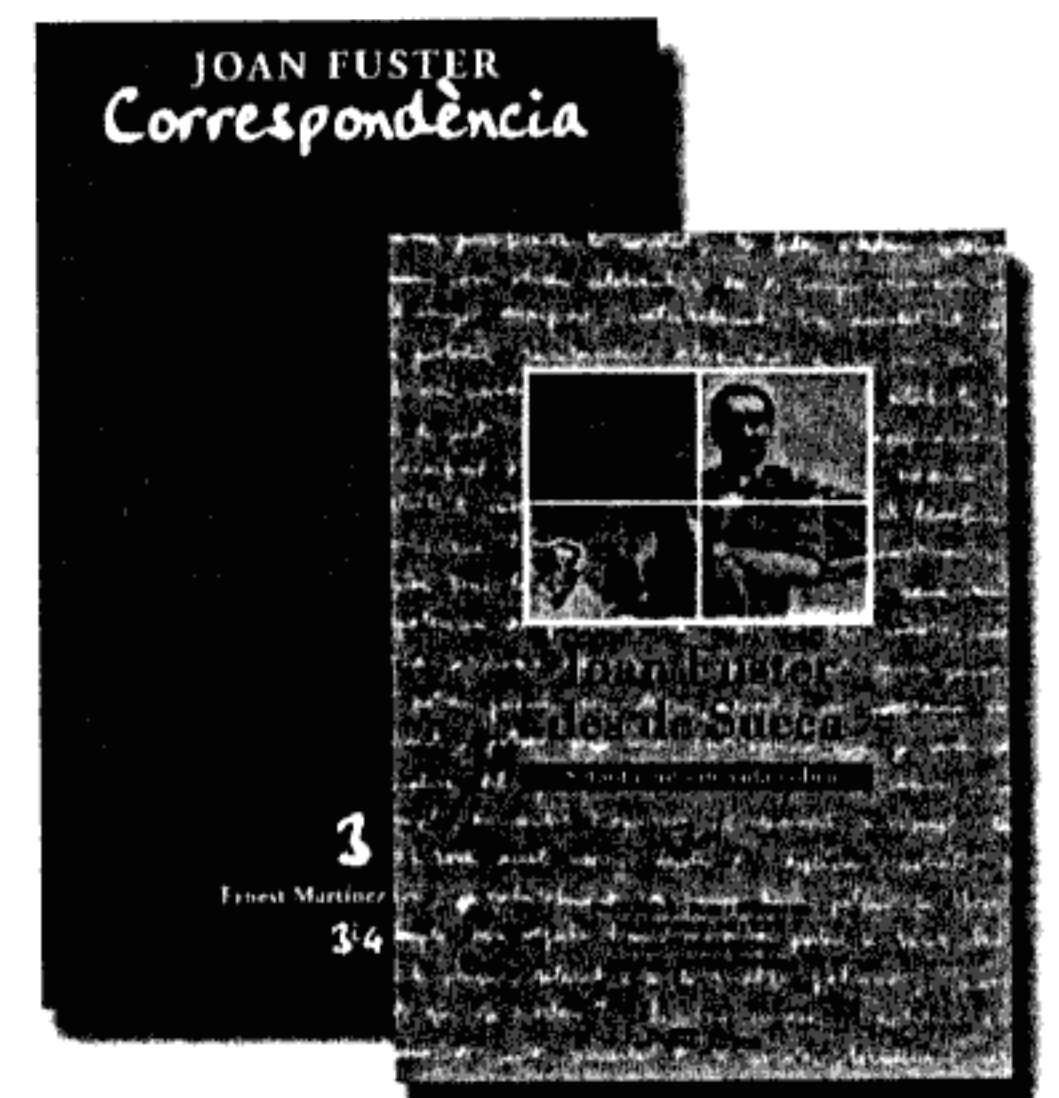
Correspondència III. Joan Fuster. A cura de Vicent Alonso. DDAA. 3i4. València, 1999. Francesc-X. Blay i Meseguer. Vicent Brotons i Rico. Vicent Luna i Sirera. Josep Lluís Peiró i Pérez.

ALLÒ que ha fet de la literatura de Fuster un paradigma o un referent permanent on poder emmirallar-se s'explica gràcies a la capacitat engrescadora del seu pensament, un pensament que apareix de manera sintètica en la «dita» fusteriana, i llargament desenvolupat i ordenat en l'assaig. La confusió i la contradicció intrínseca són presents, ben sovint, en l'obra de Fuster. S'hi fan servir per tal d'accentuar

la detonació explosiva del missatge, per projectar-ne el ressò en la «víctima» propícia del receptor. En definitiva, Fuster mirava de provocar, en primera instància, la reacció del lector; i, a un nivell més ambiciós, la de tota una col·lectivitat.

Aquella capacitat de Fuster per comoure, per agitar les consciències adormides de tot un poble, es palesa en totes les seues obres i en qualsevol dels gèneres literaris que va sovintejar. És per això que la publicació, a càrrec de l'editorial 3i4, del tercer volum de la correspondència de Joan Fuster és del tot oportuna perquè ens ofereix l'oportunitat d'endinsar-nos en un gènere, l'epistolar, on l'escriptura esdevé confidència, i la confidència s'eleva, en mans de Fuster, a la categoria de literatura. Fuster fou un recelós i primmirat vigilant de la qualitat de les seues lletres, fins i tot d'aquelles que, en principi, no requerien la cura i el treball meticulós i ordenat de les idees. Bona mostra d'això és la correspondència que mantingué amb Ernest Martínez Ferrando, un dels escriptors valencians més interessants de la primera meitat del segle XX. Les cartes entre tots dos constitueixen, a més a més, el testimoni de la vida cultural valenciana i catalana dels anys cinquanta i seixanta.

A banda l'obra de Fuster, hi ha la seua vida. Tots recordem el vell aforisme: «Els llibres no supleixen la vida, però la vida tampoc no supleix els llibres». La vida de Fuster, però, és interessant perquè ens explica el perquè d'algunes de les seues teories i l'actitud escèptica i democràtica

que sempre va mostrar envers els seus coetanis. El llibre *Joan Fuster des de Sueca* és, per tant, un gra d'arena més que contribuirà a engrandir, encara més, la ja de per si excelsa obra del que ha estat l'intel·lectual valencià més valuós del segle XX.

JULI CAPILLA

Reinventar la imaginació

La Poètica de l'Imaginari. Joaquim Espinós. Universitat d'Alacant, 1999.

NO abunden les aportacions teòriques en el marc dels estudis literaris catalans, raó per la qual se'ns presenta amb un interès redoblat aquest llibre sobre les construccions de Gilbert Durand, Jean Burgos i Antonio García Berrio que, d'acord amb l'autor, signifiquen respectivament una semàntica, una sintaxi i una pragmàtica de l'Imaginari. Deixeble de Bachelard i de la seua filosofia de la imaginació simbòlica, basada en la cosmogonia d'Empèdocles (terra, aigua, aire i foc), Durand proposa un enfocament mitològic o arquetípic de la imaginació creadora. Si, com diu Espinós, «tota producció cultural té el seu origen en la imaginació», la creació artística no es pot deslligar d'una poètica de l'imaginari que interpreta els símbols i les imatges com a projeccions dels arquetipus que configuren l'inconscient col·lectiu. Durand porta a terme una tasca taxonòmica de les imatges del sistema antropològic a partir d'aquests arquetipus, agrupant-les en dos règims (diürn i nocturn) i tres reflexos dominants (postural, digestiu i rítmic). Amb aquesta perspectiva mitocrítica i un atlas antropològic de la imaginació humana, junt amb les aportacions de la psicoanàlisi de Jung i la fenomenologia bachelardiana,

Durand tracta de revaloritzar l'imaginari en contra, segons ell, dels excessos formals de l'estructuralisme i del postestructuralisme.

Espinós rastreja la influència de les investigacions de Durand en el camp de la crítica i la teoria modernes, tal com es pot constatar en molts dels estudis que aborden les múltiples relacions entre psicologia, psicoanàlisi, imaginari i literatura. Relacionats amb Bachelard i Durand, i amb majors o menors afinitats, trobem els influents treballs de Marcel Raymond, Albert Béguin, George Poulet, Jean-Pierre Richard, Jean Rousset, Charles Mauron i Jean Burgos. A Espanya, la poètica de l'imaginari té en García Berrio un dels intèrprets més destacats, sobretot després de la publicació de *La construcció imaginària en Càntico* de Jorge Guillén (1985). García Berrio situa els universals antropològics de Durand com a base de la poètica i, junt a María Teresa Hernández en *Ut Pictura Poesis: Poètica del Arte Visual* (1988), aplica també els conceptes dels règims simbòlics de la imaginació en el domini de les arts visuals.

Com era d'esperar, l'aportació d'Espinós se centra en l'estudi de la poètica de l'imaginari tal com es desenvolupa en Durand, Burgos i García Berrio. Els capítols dedicats a aquestes autors, junt amb l'aplicació pràctica a un poema d'Agustí Bartra, són la part més reeixida del llibre. Menor interès presenten les pàgines dedicades a Bachelard, Jung i Northrop Frye. El capítol sobre Freud i la psicoanàlisi freudiana i lacaniana és simplista i reductor. Amb tot i això, cal saludar l'obra de Joaquim Espinós com un interessant resum de les realitats i possibilitats d'aquesta escola teòrica.

JAUME PÉREZ MONTANER

Lectures per a joves i crítica

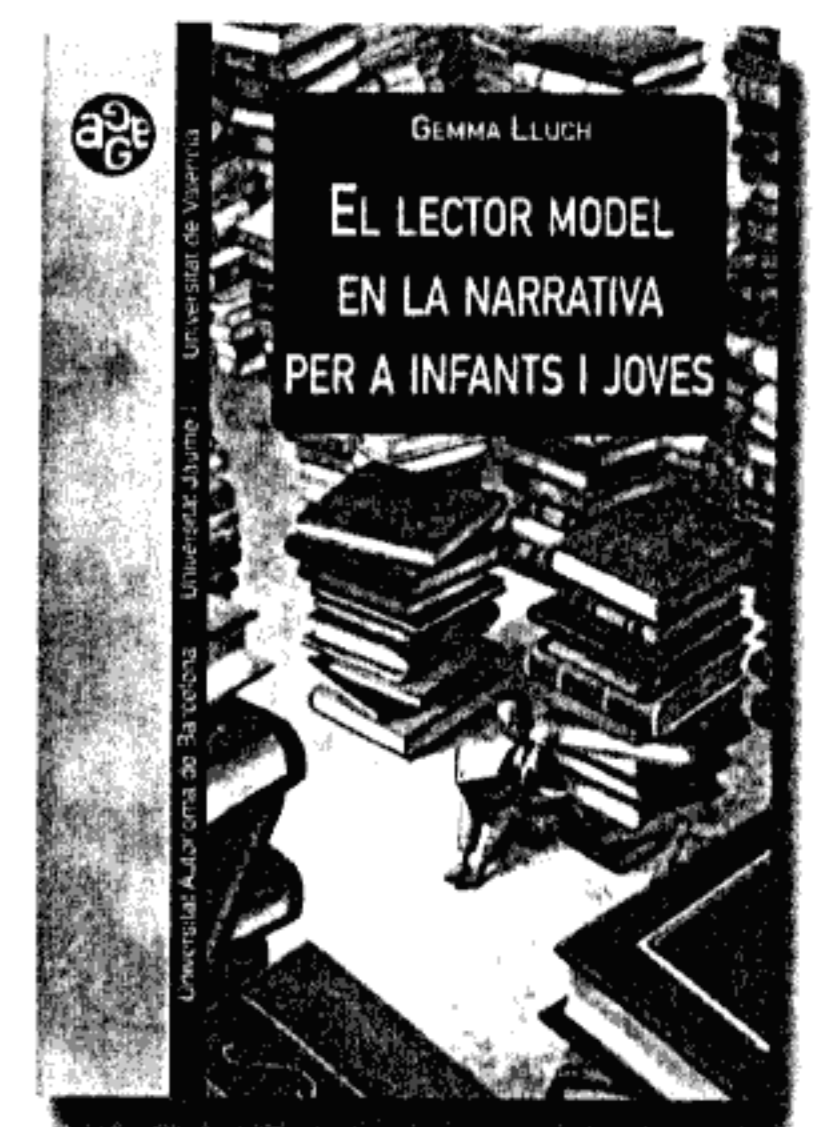
El lector model en la narrativa per a infants i joves. Gemma Lluch. Universitat Autònoma de Barcelona/UJI/Universitat de València. Bellaterra/Castelló de la Plana/València, 1998.

DES de la segona meitat de la dècada dels anys setanta fins a l'actualitat, la producció de llibres per a infants i joves ha

experimentat un creixement espectacular, tant en el nostre àmbit lingüístic com en la resta d'allò que anomenem països occidentals. Concretament en llengua catalana s'ha parlat de gairebé una producció del trenta per cent del total. Així ens podem fer una idea clara de les dimensions del fenomen. També demostra, però, el poc interès que ha despertat, i que encara desperta, en la crítica militant i en la investigació acadèmica.

En diverses plataformes ja he comentat algunes de les qüestions que té plantejades aquest tipus de creació per al futur. I la manca de crítica i d'investigació, precisament, no és la més minsa. Recordem que, entre altres funcions, el crític és una espècie d'intèrpret del text i un mitjancer entre l'autor i el públic receptor. La crítica i la investigació haurien de tenir un paper insubstituïble si es vol una literatura normal. Però la seua absència és més que evident. La universitat, llevat d'algunes excepcions, s'ha oblidat d'aquest camp, per no dir una altra cosa.

Una excepció de tot això que apuntava és aquest estudi de Gemma Lluch. En ell s'analitza el lector model dels textos narratius adreçats als més joves, tot des d'una perspectiva de la gramàtica del discurs. Fa una primera aproximació al concepte de lector partint de les teories d'Eco en *Lector in fabula*, altres aportacions posteriors i com s'entén des de tot això l'estètica de la recepció. Després s'enfronta al concepte amb la narrativa oral i els textos paraliteraris, que tantes relacions intertextuals tenen a veure amb la literatura infantil. Així mateix s'estudia el tipus de comunicació que s'estableix entre l'autor i el lector dibuixada per la asimetria entre les posicions d'enunciació i de recepció diferents: espai, temps i enciclopèdies

culturals. Un aspecte molt interessant que cal destacar és el tractament que s'hi fa del sexisme en la literatura escrita per als més menuts. O l'estudi dels paratextos (títols, contracobertes, pròlegs) que són els primers encarregats de fer la invitació de lectura i funcionen com a codi que reuneix totes les informacions de text i participació del contingut, per a crear unes expectatives en el lector.

En l'inici del llibre, Lluch planteja una sèrie d'interrogants. He de dir que la investigadora aconsegueix amb escreix contestar-los des d'una metodologia i uns plantejaments teòrics ben adients. En algun moment, ens comenta que en l'estudi s'allunya de les estratègies de la didàctica. Però l'organització i la construcció de la comunicació literària per a infants tenen molt a veure, no ho oblidem, amb la construcció i l'organització de l'educació literària de qualsevol ésser humà, siga quina siga la seua edat. Un notable treball que farà paret en el vast camp dels estudis literaris.

JOSEP BALLESTER

En la resaca de un centenario

Pueblo, intelligentsia y conflicto social (1898-1923). Enrique Selva Roca de Togores. Edicions del Ponent. Onil, 1999.

ENRIQUE Selva Roca de Togores, profesor de Historia Contemporánea y Relaciones Internacionales en la Facultad de Ciencias de la Información de la universidad católica, ha publicado en la colección Papers Gris de Edicions de Ponent el breve libro *Pueblo, intelligentsia y conflicto social (1898-1923)*. En la resaca de un

centenario. El subtítulo alude a la avalancha de publicaciones sobre el centenario del emblemático 1889. A ella y a la abundantísima bibliografía sobre el período 1889-1923, el breve libro del profesor Roca pretende realizar una aportación original para, según declara, desbrozar el camino a un estudio sistemático de las vertientes culturales que condujeron, adelantaron o simplemente sirvieron de base al cariz específico adoptado por el fascismo español. Tomando como hilo conductor la especulación sobre lo que la *intelligentsia* española denominó las masas, o el pueblo, y sus conflictos sociales, en el libro se glosan los límites del regeneracionismo de Joaquín Costa, la recepción de Friedrich Nietzsche y las diversas transiciones ideológicas en los escritos de los noventayochistas (Unamuno, Baroja, Salaverría y, fundamentalmente, Ramiro de Maeztu y Azorín), y la posición central y cenital del Ortega y Gasset de *El tema de nuestro tiempo* y *La España invertebrada*. Para discriminar hasta donde llegó lo profascista y donde comenzó lo prefascista, o viceversa, el profesor Roca recurre a los escritos de Ernesto Giménez Caballero, al cual dedicó su tesis doctoral y diversas publicaciones. Por ello, el libro incluye un anexo con tres textos de este fascista sobre Costa, Baroja y Azorín, también éste muy estudiado por el profesor Roca y por E. Inman Fox, a quien dedica el libro. En definitiva, un estudio de «historia intelectual española», es decir, un ensayo que juega precisamente en el terreno que acotaron los autores en él estudiados como nadie, y que convirtieron en su reflexión predilecta.

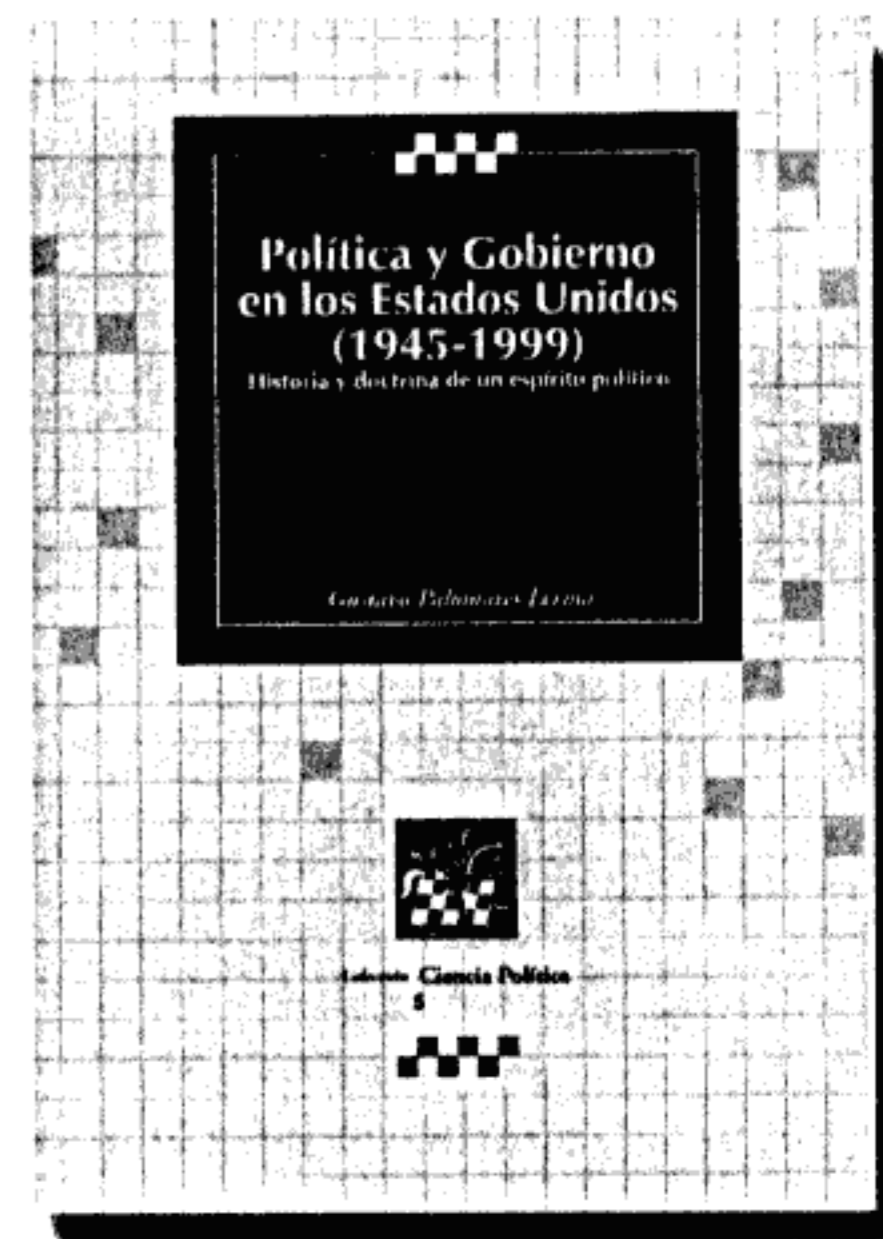
FRANCESC JESÚS HERNÁNDEZ I DOBON

Un mundo cándido

Política y Gobierno en los Estados Unidos (1945-1999). Historia y doctrina de un espíritu político. Gustavo Palomares Lerma. Tirant lo Blanch. Valencia 1999.

ESCRITO con la intención de ser preciso en su delimitación temporal, este libro de Gustavo Palomares Lerma corre el riesgo de ser intempestivo; de hecho, es el riesgo que ha corrido la mayoría de las interpretaciones sobre los Estados Unidos de América, y podría agregarse que han

sido, y son, escasas, las que se han librado de una ordenación temporal rígida o supeditada a la tradición, a la historia o al destino de Europa. De la más famosa de las interpretaciones, *La democracia en América* de Tocqueville, suele ignorarse que fue escrita durante el «reinado» de Andrew Jackson y que, en el fondo, es diversa con el *New Order of Ages* del Nuevo Mundo, al que opone un cuadro de referencia -la resignación ante un «destino» democrático- profundamente europeo. La historia de los Estados Unidos ha suscitado, y suscita, la reacción, la toma de posición, pero no la comprensión, y cualquier intento de describir la experiencia americana o divisar su horizonte de expectativas se expone a la peor de las objeciones: la reserva de lugares comunes o -con la vieja palabra de los legitimistas europeos- el «prejuicio», la misma noción que Burke opuso al «sentido común» de Paine. Una revolución no entiende a otra revolución, pero no por aquello que queda trastornado por ella sino por la índole de lo que se quiere conservar: la revolución americana fue una revolución de la sociedad a la que concernía conservar a los individuos; la francesa una revolución del Estado a la que concernía conservar una estructura de autoridad. El siglo XX, y en particular la mitad del siglo que Palomares acota, no ha favorecido tal entendimiento, sino todo lo contrario, hasta el extremo de que las aportaciones más relevantes de la filosofía americana contemporánea son «consecuencias del pragmatismo» y recuperaciones del «espíritu político» plasmado en los fundamentos y transformaciones de la «persuasión» americana, con las que se ha hecho frente a lo que Harold Bloom ha llamado «la escuela del resentimiento» o Richard

Rorty «la izquierda cultural», y que no son sino residuos de una acción social -la del *État-providence*- en trance de desaparición.¹

Puede que nuestra época vea, o empiece a ver, las cosas de otra manera, pero la falta de tiempo es aún decisiva en la forma peculiar de ser intempestivos propia de los europeos y, por extensión, del resto del mundo: no se trata de tener apenas tiempo para hacer las cosas, sino de haberlas hecho durante un espacio de tiempo restringido -los cincuenta años de patriotismo constitucional en Europa o, con mayor precisión, la década que ha transcurrido desde la caída del muro de Berlín-, de manera que la práctica, y en particular la relación entre «política» y «gobierno», no se ha desarrollado lo suficiente para alcanzar el rango aristotélico de hábito, lo que ha dado lugar, por una parte, a un complejo de superioridad teórico y, por otra, a una deficiente comprensión de la educación política en comparación con el republicanismo americano, que considera la Constitución *an exercise in expediency*, de manera que el documento político vigente más antiguo es, paradójicamente, un paradigma de contingencia y un contraste del mencionado «espíritu político».

Palomares ha querido describir la fenomenología de este espíritu, pero se ha limitado a señalar oposiciones, sin entrar en la consideración de la tendencia del constitucionalismo americano; en realidad, ha omitido una descripción completa de los procedimientos por los que los

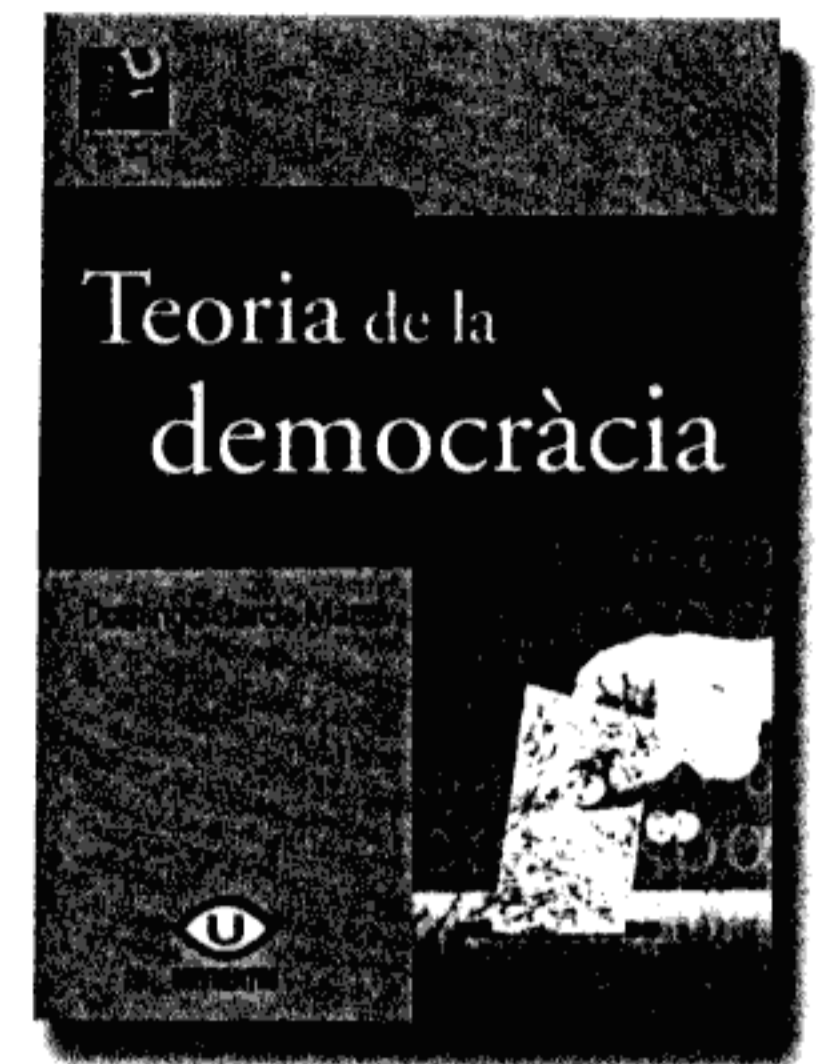
¹Uso «persuasión» con el significado de «grupo ideológicamente identificable de pensadores que comparten, más o menos, una serie coherente de asunciones, ideales y valores», que le da Michael Lienesech en *New Order of Ages. Time, the Constitution, and the Making of Modern American Political Thought*, Princeton University Press, Princeton (N. J.) 1988, p. 12. El último efecto de la persuasión pragmática, en un sentido específicamente político que podría haber orientado el «espíritu político» del libro de Palomares, es el de Richard Rorty, *Achieving Our Country*, Harvard University Press, Cambridge (Mass.) 1998 (*Forjar nuestro país*, trad. de R. del Castillo, Paidós, Barcelona 1999). Desde el punto de vista filosófico, esta «persuasión» se corresponde con lo que Hans Blumenberg ha llamado la «actualidad de la retórica».

americanos se gobiernan a sí mismos o están persuadidos, al menos -y en este caso es una convicción jurídica-, de que es así; no es casual el lapso de tiempo injustificado que el lector encuentra, por ejemplo, entre la administración de Kennedy y la de Reagan, a pesar de que la administración de Johnson y su programa de una «gran sociedad», en contraposición con la guerra de Vietnam, hubiera dado resultados más satisfactorios.² Palomares no ha dado una razón suficiente del desarrollo de las instituciones americanas -el sufragio, el gobierno de comités en el Congreso, el poder del portavoz de la Cámara, la jurisdicción de los nuevos territorios, la acción federal del poder judicial, la maquinaria de los partidos, la soberanía limitada de los Estados y los cambios de las constituciones estatales ante la Unión y la Constitución federal, entre otros- que expliquen la dualidad de la política exterior americana. Aislacionismo, imperialismo, nacionalismo, interés especial, hegemonía o equilibrio -de la «doctrina Monroe», la última expresión del puritanismo, a la del «destino manifiesto»- son elementos de una administración política que sólo ahora comienza a encontrar términos de comparación con el resto del mundo. El estudio de la historia de los Estados Unidos es, con esta perspectiva, un estudio de las circunstancias y de las condiciones de posibilidad de las relaciones humanas libres. Este es el valor de la Declaración de Independencia y la solicitud de Jefferson: que los hechos se sometan al juicio de un mundo imparcial, que amplíe el contenido de «Nosotros, el pueblo» a -como lo ha expresado recientemente Kofi Annan- «Nosotros, los pueblos».³

ANTONIO LASTRA

²Es inevitable sugerir la comparación del libro de Palomares con el de Raymond Aron, *République Impérial* (1973), que comparte las mismas intenciones y es, quizás, la mejor muestra de la continuidad del pensamiento político francés desde Tocqueville.

³Una lectura de la interpretación del presidente John Quincy Adams (verdadero autor de la «doctrina Monroe») del Pacto del Mayflower y la Declaración de Independencia -y en concreto del famoso pasaje: *Let facts be submitted to a candid world*- ayudaría a entender mejor lo que Palomares llama en su epílogo «el nuevo papel de los Estados Unidos en el mundo».

La necessària participació

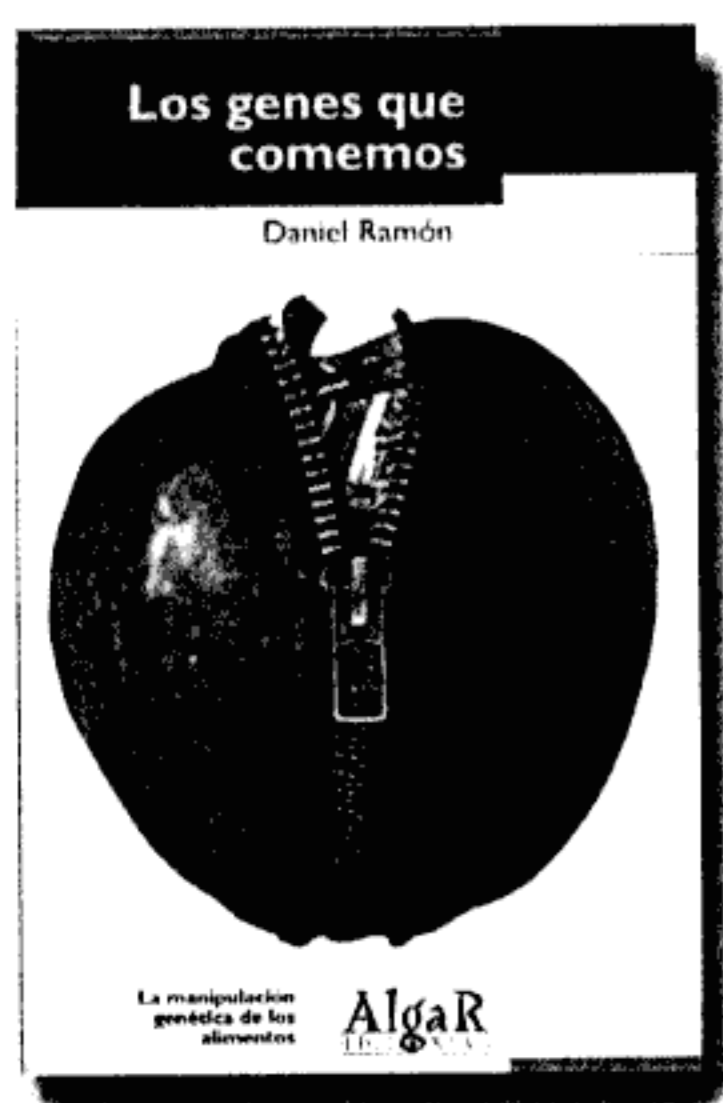
Teoria de la democràcia. Domingo García Marzà. Universitat Jaume I. Castelló de la Plana, 1999.

GRÀCIES al renovament del món universitari originat pels nous plans d'estudis, ens trobem amb una fornada de noves publicacions universitàries que, impulsades per aquesta oxigenació dels plans docents, responen a les exigències plantejades per la societat. Aquest diguem-ne manual -tot i que la seua utilitat ultrapassa llargament les dimensions de les aules- ofereix una aproximació a una sèrie de conceptes com ara llibertat, justícia, igualtat, poder, llei o dret, entre altres, que pel seu ús constant en molts i molt diversos àmbits de la nostra societat perden la seua univocitat per a passar a transformar-se en objecte de manipulació i moneda de canvi justificativa, lamentablement bastant a sovint.

No és aquest llibre un bàlsam infal·lible, ni tampoc l'autor -professor del Departament de Filosofia i Sociologia de la Universitat Jaume I- l'ha plantejat com una guia decimonònica de viatgers pel món de les idees, sinó que basant-se en la idea de la participació política que necessàriament la democràcia comporta ofereix una sèrie de visions i apunts sobre els fonaments filosòfics de la democràcia. Aquesta filosofia política aporta materials bàsics -i que no per aquesta condició semblen estar presents en molts plantejaments doctrinaris actuals- per a definir els criteris que ens han de permetre decidir sobre la validesa i la justícia de l'ordre democràtic que pugua oferir-se en la realitat. Aquesta qüestió, lluny de presentar-se com un parany de l'intel·lecte, cobra nova actualitat amb la situació de les democràcies europees, acaçades en la seua fona-

mentació per problemes greus. Així, per a punts com ara la crisi dels models de legitimitat democràtica, el qüestionament de l'estat del benestar, els problemes tothora presents dels partits polítics (el finançament de la CDU alemanya, posem per cas, amb el supercanceller de la reunificació alemanya esguitat i que ha dimitit per aquest afer), es troba resposta mitjançant un recorregut per la democràcia des de l'origen hel·lènic fins el moment actual. Cal destacar també que el professor García Marzá presenta aquesta visió de la democràcia no exclusivament des del punt de vista de la simple elecció de representants, ans també reivindica el paper de la societat civil. I aquest punt resulta especialment fructífer dins la cruïlla de segles que anuncien immenses possibilitats en el marc de l'aldea global i la pèrdua cada vegada més efectiva i tangible de poder per part de l'estat. Ara bé, vers on s'adreça aquesta fuita de poder real? Això també resulta, doncs, una qüestió important.

ALEXANDRE NAVARRO

Ingeniería genética

Los genes que comemos. Daniel Ramón. II Premio Europeo de Divulgación Científica Estudi General. Edicions Bromera. Alzira, 1999

NO es ciencia-ficción. El hombre ya es capaz de modificar genéticamente los seres vivos. De hecho, ya se está realizando. Todo consiste en conocer su genoma. Y aunque se haya empezado a aplicar en bacterias, hongos, verduras o plantas, la técnica es aplicable a animales o personas. Se llama ingeniería genética. Y ha empezado ya a comercializarse. El mapa del genoma humano está a punto de com-

pletarse. Clonar ya no es ningún misterio. El salto es cualitativo. ¿Pero hacia dónde?

El completo conocimiento de un genoma, si lo he entendido bien, permite que la manipulación de éste cree la ilusión del efecto controlado. Dicho de otro modo, que podamos predecir qué ocurrirá cuando apretamos un botón. De hecho, se ha empezado a apretar con frenesí y entusiasmo, a la vista de los resultados obtenidos. De alguna manera la vida empieza a depender de nosotros, los mismos que todavía no sabemos muy bien qué hacer con nuestras propias vidas. ¿Realmente hemos avanzado tanto? Un arma en las manos de un chiquillo. Cerveza *light*, chocolates que no engordan, vinos de sabor más afrutado, frutas de aspecto más bonito... Sí, en teoría las aplicaciones podrían ser otras, y las realizadas hasta ahora son inocuas, pero no deja de ser sintomático. El problema no está en la ingeniería genética sino en nosotros. Nos hemos regalado una poderosa arma para jugar. ¿Acaso entendemos ya el sentido de la vida? Intervenir en un juego que no entendemos, incluso modificar sus reglas (sin ni siquiera ser solidarios con el resto de jugadores), y aunque hace siglos que empezó, lo cierto es que cada vez nuestra capacidad de intervenir es mayor y nuestra comprensión del juego menor a la vista de nuestras jugadas y temperamento. En una sociedad donde la ética y la moral se someten al interés económico y donde el beneficio público y social se somete al privado e individual sería grave despreocuparse de las consecuencias probables de nuestros actos. Y ya que no podemos ni debemos pararlos, debemos regularlos y conocerlos tanto como podamos. Los actuales avances exigen un incremento urgente de la calidad de nuestras mentes, que son las que controlan todo el proceso, pero eso no se improvisa ni se vota. ¿Asustarnos? Motivos sobran. No deja de ser ingenuo pensar en la bondad de las aplicaciones. No hay que tener miedo (el miedo nunca ayuda a salir airoso de las situaciones), pero sí mucho respeto. La aplicación de toda tecnología siempre puede resultar beneficiosa o perniciosa. Es ingenuo creer que cuando alteramos algo controlamos totalmente los efectos. Sepámoslo. La humanidad siempre se ha arriesgado, calibrando la magnitud del riesgo contrastado con sus beneficios reales.

Para ello lo mejor es estar bien informados. El libro es una excelente introducción al tema sin tópicos ni prejuicios. Como siempre, son nuestra felicidad y nuestro futuro los que están en juego.

El libro empieza con una introducción a la técnica de la ingeniería genética. Continúa con las aplicaciones que ya se están realizando y comercializando en muchos productos que comemos. (La mayoría hemos probado ya alimentos transgénicos sin enterarnos.) Y acaba con unas equilibradas consideraciones prácticas, legales i éticas.

LLUÍS RODA

Dolç, l'home carregat de raons

El sentit comú i altres malentesos. Joan Dolç. Eixam Edicions.

JOAN Dolç -perdó, vull dir la seua esmolada lletra- se'm figura un vell i honest fiscal que ha perdut la confiança en els textos jurídics i la paciència en una bona part de l'espècie humana després d'haver exercit amb inaudita, imprudent vocació, la defensa de l'interès social. No està gens malament això, la seua sincera incomoditat amb la marxa dels assumptes humans, la seua mala llet, la seua manifesta disconformitat, i encara més en un temps i en un país on els franciradors cobren substancioses nòmines a càrrec de l'administració pública o bé es miren el passat recent amb absoluta complaença talment com qui ha viscut un agradós somni. No en va, dic jo, alguna cosa deuen haver tingut a veure aquestes circumstàncies en la discreta publicitat -per no dir inexis-

tent- que les capelles culturals del país han dispensat a Dolç.

Dit açò, he d'afirmar que la lectura d'*El sentit comú i altres malentesos* -recull d'articles majoritàriament publicats en el setmanari valencià *El Punt*- m'ha estat, discrepàncies puntuals a banda, força saludable. I és que Dolç és una d'aquelles veus que de tant en tant ens retorna el gust per la crítica i ens fa avorrir les elegants antesaes dels aspirants a intel·lectuals, paraula per cert que intuïsc que no deu agradar-li a Dolç ni massa ni gens.

Al capdavant, aquest articulista té un estil directe, jo diria d'una grolleria calculada, inspirada, plena de bones intencions. Domina sens cap dubte els trucs de la pràctica assagística, que és com dir que el món li cap a tot estirar en seixanta ratlles les quals acaben convertint-se en una freda taula d'autòpsies. Els seus articles són tot plegat d'una gran antipatia, l'antipatia d'aquell que gaudeix tocant els collons a la pusil·lanimitat, l'*establishment* o simplement el govern dels que tenen com a màxima aquella dita que diu «Qui dia passa any empeny». El llibre està ple de proves, d'articles que ratifiquen amb proverbial contundència les meues paraules. «El mandarinet científic contemporani», els polítics o «aquesta gent servicial i amant de les multituds», «els mitjans d'informació-uniformació amb la seua caterva de sacerdots oficiants de la veritat» són els seus blancs. Uns objectius que es justifiquen per si mateixos. Perquè, en fi, diria que la intenció de Dolç no és ni la de fer cap revolució ni tampoc la d'obtenir una canongia en la diòcesi dels infants terribles que en saben de lletra. Un autor carregat de raons i un llibre a reivindicar..., ni que siga per empenyar.

FRANCESC VIADEL

Un monestir per a un país

Una aproximació al monestir de Santa Maria de la Valldigna. Marc Gandia. Saó. València, 1999.

EL 1998 se celebrà el set-cents aniversari de la fundació del Reial Monestir de Santa Maria de la Valldigna, casal cistercenc erigit durant el regnat de Jaume II i abandonat a la seua sort des de la

desamortització del 1835 fins a la recent dignificació de les seues runes, quan els gestors de torn mossegaren l'esquer de les xifres grandiloqüents que aconseguiren així el que els esforços reivindicatius col·lectius i individuals no havien estat capaços al llarg de tot el segle.

Al recer de la xifra rodona, han vist també la llum un bon nombre d'articles i llibres que han permés d'aprofundir a bastament en el coneixement que hom tenia de la seua història i que es fonamentava, essencialment, en l'obra generosa i erudita de J. Toledo Girau. Són destacables en aquest sentit el llibre d'Alfred Serrano *El reial monestir de Santa Maria de Valldigna. Una construcció per a la destrucció* (La Xara, 1996), l'important estudi, per fi publicat, de Ferran Garcia-Oliver *Cistercencs del País Valencià. El monestir de Santa Maria de la Valldigna (1298-1530)* (3i4, 1998) i l'obra de Marc Gandia que ara ressenyem, premiada amb el XXI Premi Josep Espasa de temàtica religiosa de l'editorial Saó.

La pretensió de l'autor és fer una síntesi de la prolífica bibliografia generada pel monestir, i per a això articula el seu treball en cinc parts: la primera, *Un monestir per a un país*, aborda la seua fundació com a filial de Santes Creus, l'acotació de les seues propietats i el paper destacat que jugà a les Corts Valencianes; la segona, *Un monestir per a una vall*, analitza les vicissituds internes i externes viscudes pel monestir al llarg de la seua història: els setanta-quatre abats que el governaren, les seues relacions amb la corona, els conflictes amb importants viles veïnes -Gandia, Cullera, Alzira- i la seua producció cultural; la tercera, *La imatge del monestir*, s'atura a les instal·lacions monacals:

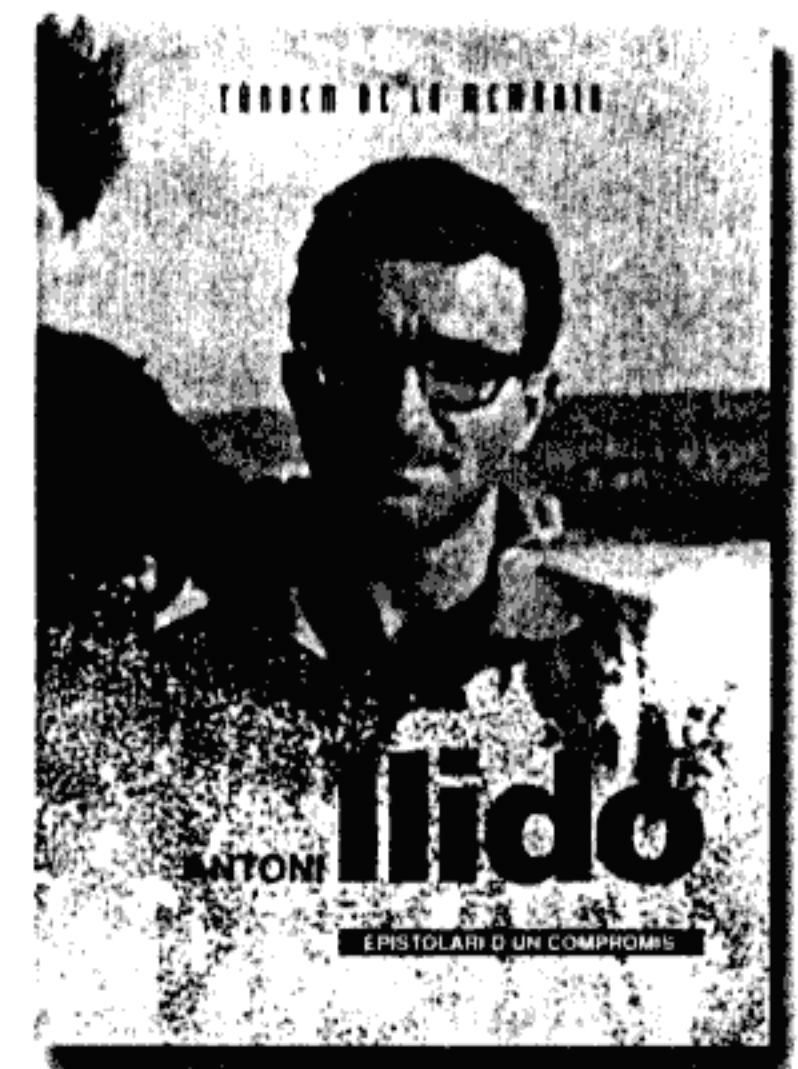
Una aproximació al monestir de Santa Maria de la Valldigna

l'església, el claustre, el palau de l'abat, la sala capitular, etc.; la quarta, *L'exclaustració: un camí de ruïna*, excessivament succinta al nostre modest entendre, afronta les devastadores conseqüències que tingué la desamortització sobre el monestir; i, finalment, la cinquena és un apèndix on es recullen un parell de poesies escrites a finals del segle XV per un dels frares del monestir, una sèrie de textos procedents de llibres de viatgers que l'han visitat i un inventari dels béns que posseïa en el moment de l'exclaustració.

Tot plegat, un treball que no aporta massa nova informació però que ens permet una visió general d'un referent ineludible de la nostra història que ha estat massa temps oblidat.

JOSEP VICENT FRECHINA

Cartes contra la injustícia

Antoni Llidó, epistolari d'un compromís. Tàndem Edicions.

EL passat mes d'octubre es compliren vint-i-cinc anys de la detenció i desaparició d'Antoni Llidó, perpetrades per l'encara impune, sinistra i criminal mà de la dictadura de Pinochet. Antoni Llidó, epistolari d'un compromís en vol ser la memòria viva, inesborrable, que impedisca a l'oblit senyorejar; «perquè l'oblit és l'única mort que mata de veritat», com diu Eduardo Galeano; en vol ser també el testimoni d'una vida i d'una actitud, la d'Antoni Llidó, aferrissadament compromesa amb la vida, amb la justícia, amb la gent, fruit del seu tarannà de forta generositat i enter de rebel·lia, que el menà a disposar i lliurar fins i tot la seua vida en

una lluita que aconseguira donar la volta de truita a un món bastit sobre quatre pilars infames: la injustícia, l'explotació, l'opressió i la misèria. «Va a córrer sang. Potser, la meua també. Tant de bo pague la pena». Amb tot, però, la lectura d'aquest recull de cartes que Antoni Llidó va adreçar a la seua família i els seus amics ens proporciona la «constància» escrita d'un període històric determinat, un rerefons que atorga un relleu intens, plenament vigent i viu, de la presència i personalitat d'Antoni Llidó. Aquestes cartes, que porten gravades les empremtes del seu tremp, les entenia com un «mitjà, si fa no fa imperfecte, de conversa. Però conversa, al capdavant» amb el seu lector o lectora, amb qui poder enraonar i comunicar-se.

Marcada, de bon principi, per la lluita «absolutament necessària per a aconseguir alguna cosa vàlida», la vida d'Antoni Llidó, menada pel seu tarannà, valors i ideals, l'abocà a un enfrontament seguit amb la jerarquia catòlica, per la seua implicació social i pel seu concepte alliberador de la religió, entés com un compromís amb els homes i dones que lluiten contra l'esclavitud i que capacite les persones cap a la seua plenitud; i d'enfrontament actiu amb la sagnant dictadura espanyola i, més tard, amb la xilena, per les seues manifestacions, treball i militància en l'esquerra revolucionària, perquè, arribats a una situació objectiva d'explotació i injustícia, tothom està obligat a prendre posició. Ningú no pot ser neutral. Aquestes cartes són l'expressió de la fermesa del seu pensament i caràcter que denuncien un món que, complaents, no volem mirar; són també record inesborrable de la seua profunda humanitat. Testimoni que lluita contra l'oblit. I en aquesta lluita no hi ha herois.

ANTONI ZARAGOZÀ

Les primeres novel·les de Sagarra

Obra completa, 6. Josep Ma. de Sagarra.
Tres i Quatre. València, 1999, 350 pàgs.

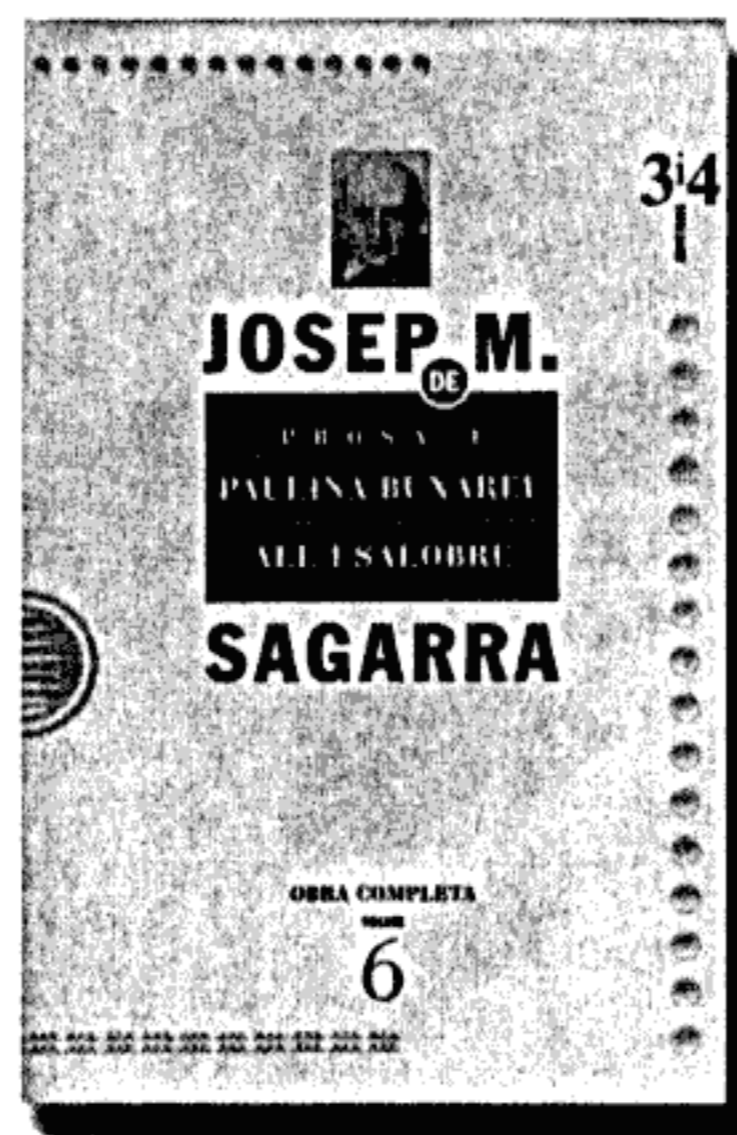
SI el pas del temps és el que atorga la categoria de clàssic a una obra literària que ha sabut mantenir l'interès del lector, també és cert una de les facetes més im-

portants de qualsevol permanència és la capacitat del llibre per adaptar-se a l'evolució del llenguatge. Això fa que obres fonamentals facin una certa pudor a resclosit, com aquell abric que hem tret d'un armari ple de naftalina. Res més lluny de la impressió que ens pot causar l'obra de Josep Ma. de Sagarra. Com altres escriptors que encara serveixen de models literaris -Pla, Gaziol, Fuster-, Sagarra quedarà com a referent indefugible de llengua viva, de prosa exquisida composta amb la senzillesa necessària per constituir-se en una d'aquestes lectures que sempre ens obren camins.

L'editorial 3 i 4, dins d'aquesta lloable empresa que vol fixar les obres completes de l'escriptor, treu ara el volum 6 que correspon al primer de prosa. Són dues novel·les, *Paulina Buxareu*, escrita el 1919 i la primera després de tres llibres de poemes, amb la qual l'autor comença a donar forma al seu projecte de passar revista a diversos sectors socials del país, una característica que s'estén a la seva segona novel·la, també inclosa en aquest recull: *All i salobre*.

Tant la llengua, d'una estranya mal·leabilitat per a l'època, com el tractament dels personatges, fan d'*All i salobre* un clar precedent de la posterior *Vida privada*. Situada al Cap de Creus, el protagonista és en Quimet, un seminarista de poble sense vocació, i serveix a Sagarra per fer un interessant retrat geogràfic i social d'una comunitat aïllada i rural fins a la medul·la. És sens dubte la novel·la amb la que l'autor troba la seva veu, un estil diàfan que dóna a l'obra una esfereïdora actualitat.

Rebuda amb escàndol, tant com *Vida privada*, *All i salobre* ens serveix ara per a

recuperar el pols d'un moment literari que sobta, més de setanta anys després, per l'enorme qualitat literària i humana d'un escriptor irrepètible.

XULIO RICARDO TRIGO

Porcar Montoliu, rescatado del olvido

Juan Porcar Montoliu. Margarita Porcar Miralles y Juan Luis Porcar Orihuela. Universitat Jaume I. Castelló, 1999.

LA Universitat Jaume I de Castellón de la Plana y la Diputación Provincial acaban de editar, dentro de la colección «Biblioteca de las Aules», la Obra completa de Juan Porcar Montoliu (Barcelona, 1919 - Castellón de la Plana, 1986). Injustamente olvidado, quizás porque su producción literaria se vehicula exclusivamente en castellano y francés, Juan Porcar Montoliu perteneció a aquel grupo de escritores, pintores e intelectuales que impulsaron la Societat Castellonenca de Cultura, con la cual Castellón se erigió en centro indiscutible de la cultura valenciana durante la primera mitad del siglo XX. Margarita Porcar Miralles, profesora titular de Lengua Española del Departamento de Filología Inglesa y Románica de la Universitat Jaume I, sobrina del poeta, y Juan Luis Porcar Orihuela, bibliotecario en la misma universidad e hijo del poeta, han sido los encargados de recoger toda la producción literaria de Juan Porcar Montoliu, rescatar documentos y la abundante correspondencia del poeta, así como de redactar el estudio introductorio del presente volumen, que saca de la oscuridad a este poeta de salud frágil, coetáneo de Bernat Artola, Lluís

Revest o Carlos G. Expresati. Porcar Montoliu, después de unos comienzos calificados como «garcilasistas», se eleva posteriormente a través de su propia voz, en busca de raíces más profundas que merecieron los elogios de Gabriel Celaya, Vicente Aleixandre y de Bernat Artola Artola. De profundas convicciones cristianas, su poesía refleja también la influencia de grandes autores de su tiempo, que sirven de introducción a sus poemas, como será el caso de los *Cuatro cuartetos* de T. S. Eliot, y que pasan de aquel primer lirismo despreocupado a las profundas interrogaciones sobre la condición humana y su inexorable destino, fruto tal vez de la persistente y tenaz tuberculosis que acompañó a este escritor prácticamente toda su vida. Esa desazón vital le lleva a elaborar duros poemas donde abole la belleza academicista y su palabra cobra una aspereza dura y dolorida, que le valió su presencia en diversas antologías sobre poetas españoles realizadas en el Estado francés. Así, algunos de sus poemas más memorables serán los más desesperanzados y desgarradores, por ejemplo: *Oda mixta al gusano o Las cuatro tablas*, donde escribe: *Vivir es dividir la propia muerte / para obtener absurdos coeficientes: / ¡ay, polvo dividido de la nada!* El libro se cierra con las escasas concesiones que Porcar Montoliu concedió a la prosa: un centenar de greguerías y algunos artículos de crítica literaria desde la revista *Mijares*, que él mismo animó a través de la Castellonense de Cultura. Desesperanzado, dejó de escribir en 1966. Sólo ahora se ha recuperado su memoria.

ANTONI ALBALAT SALANOVA

Tan a prop i tan lluny

El despertar de las naciones. Alfons Cucó. *La ruptura de la Unión Soviética y la cuestión nacional.* Alfons Cucó. PUV, València, 1999.

AQUEST nou estudi de Cucó, catedràtic d'Història Moderna i antic parlamentari socialista, es dedica a analitzar -amb una visió crítica i una documentació impecables- l'evolució històrica de les nacionalitats que es trobaven políticament circumscrites a l'URSS. En la introducció, on se'ns mostra la dificultat de definir un concepte com «nacionalisme»,

l'autor estableix l'objectiu de l'obra: «aportar algunos datos, ideas y reflexiones sobre todo este mundo volcánico [el de les nacions de l'antiga URSS]». El cos principal està format per quatre capítols, que se centren ja en referències ben concretes. El primer (*La URSS: cohesión y dispersión nacional*) pretén donar una visió panoràmica de l'actitud del règim comunista envers aquestes altres nacionalitats; s'hi assenyalen dues tendències: el marxisme-leninisme (que defensava la tesi de la «fusió» -això és, l'eliminació dels trets distintius de les nacionalitats no russes en benefici dels de la nacionalitat russa) i l'austro-marxisme (el respecte a les nacionalitats distintes). És sobretot la primera tendència, molt accentuada per Stalin, la que millor defineix la relació devoradora de la l'URSS envers les repúbliques bàltiques -Lituània, Estònia i Letònia, on predomina un conflicte contra la russificació (cap. II)-, les d'Àsia Central i el Caucas -on predominen els conflictes interns a causa dels desastrosos moviments migratoris imposats pel règim (cap. III)- i la d'Ucraïna -on la llengua pròpia només hi era permesa si s'escrivía amb les grafies del rus (cap. IV). La mort de 17.000 turcs durant una migració o la coneguda catàstrofe de Txernòbil són només dues de les moltes conseqüències nefastes d'aquesta política d'autoritarisme. Les conclusions parlen de l'actual guerra de Txetxènia, s'atreveixen a pronosticar un conflicte semblant a Kazà i, amb una anàlisi dels últims moviments de Borís Ieltsin, acaben alertant sobre el reforçament d'una actitud imperialista que els governs russos han mantingut sempre, tant abans del comunisme -amb els tzars- com durant i després d'aquest.

FELIP TOBAR

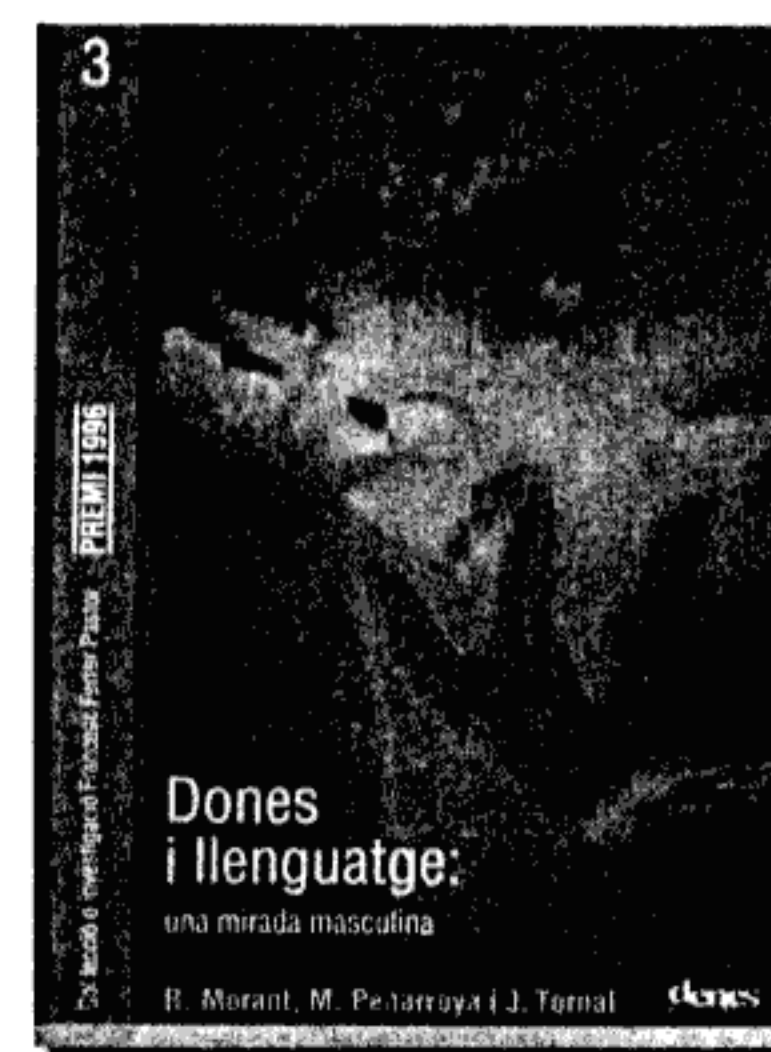

EL DESPERTAR
DE LAS NACIONES

La ruptura de la Unión Soviética
y la cuestión nacional

Alfons Cucó

PUBLICACIONS DE
UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

La mirada de l'altre

Dones i llenguatge: una mirada masculina. R. Morant, M. Peñarroya i J. Tornal. València, Editorial Denes, 1999.

RICARD Morant, Miquel Peñarroya i Júlia Tornal remarquen com una mateixa frase pot significar dues coses ben diferents segons el sexe de la persona a qui es refereix. *Dones i llenguatge* tracta d'esbrinar si hi ha una mirada masculina diferent de la femenina en la comunicació lingüística. El llibre segueix el recorregut vital de les dones i dels homes a través de llurs manifestacions lingüístiques i analitza com afecten en l'àmbit familiar, amorós i laboral. Però el que els autors pretenen no és només presentar un reguitzell d'exemples més o menys il·lustratius, sinó fer saltar la llebre dels prejudicis masculistes. Per això, el llibre aporta exemples de com des del mateix moment del naixement sembla necessari dotar el nadó d'una imatge que permeta la identificació sexual. D'ací que comencen per abordar el món infantil, les faldilles i els pantalons i les variants que conformen el feminolecte. A més, s'hi destaca com l'evolució del vestit en les últimes dècades ha diluït les diferències fins l'aparició del concepte de roba unisex i, en aquest sentit, els texans han fet molt per la igualtat de sexes i constitueixen un símbol de l'emancipació femenina.

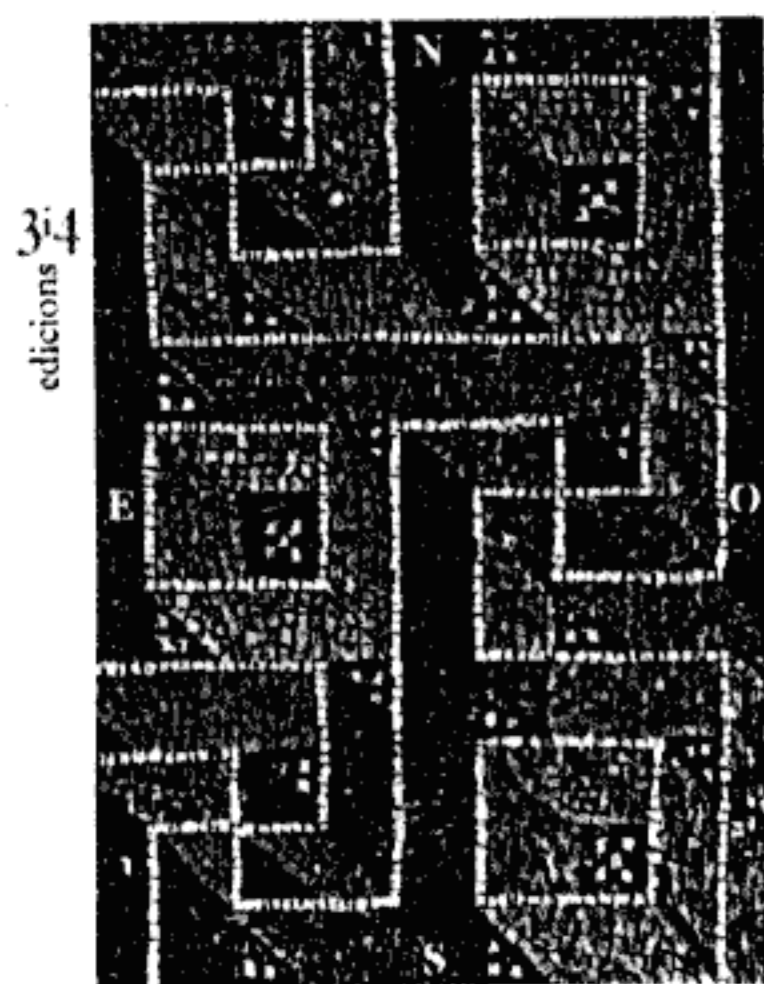
Fins ací l'estudi se centra en l'aparença física estàtica, però el conjunt de gestos manifesta sentiments i pensaments que fan més expressiu el llenguatge. Cal tenir en compte com el que en realitat denoten els gestos és la manca de competència lingüística, però hi trobem igualment una retafila de compliments. En l'actualitat no

manquen exemples de com són les dones les que dediquen floretes als homes com a conseqüència del seu paper més actiu en la societat. Normalment les floretes destaquen aquella part del cos que més ha impactat en l'admirador i sovint porten implícita una forta càrrega sexual, tot i que s'observa una diferència entre les expressades pels homes, destinades a compartir llit, en relació amb les dites per les dones, que incorporen l'element de la maternitat.

La tercera part de l'estudi va destinada a demostrar com la definició de les dones segons els ulls masculins és la que acaba imposant-se encara en la societat d'avui. Els exemples formen part de l'àmbit amorós, de l'esfera del treball i de l'espai domèstic. Però, com asseguren els autors, «el llenguatge és com si fóra la pell de la societat, i si no canvia la societat no sol canviar el llenguatge». L'estudi és, doncs, una interessant reflexió sobre com el llenguatge navega sota la tirania d'una mirada masculina.

PASQUAL MAS I USÓ

Joan F. Mira
Sobre ídols i tribus

Reivindicació de Bacon sense oblidar Herder

Sobre ídols i tribus. Joan Francesc Mira. Editorial 3i4. València 1999.

DES de la primera pàgina, este nou llibre de J. F. Mira insisteix en eixe llenguatge rotund de les conviccions fortes, que accepta amb gust la solidesa de les certes subjectives i desdenya les elucubracions més subtils, més variades o més

originals. Potser en esta fidelitat a ell mateix, sense fissures, residisca la clau de la continuada fidelitat dels seus lectors, el que redunda en una escriptura fàcil, potser massa fàcil, pròpia de qui té l'absoluta confiança que parla al seu públic, i entra en ell en col·loqui franc, i potser fins i tot massa franc. En tot cas, i siga quina siga la realitat de les coses, l'autopercepció de Mira, manifesta en centenars d'articles que no desdenyen l'expressionisme personal, consistix en perpetrar-se com un defensor dels valors il·lustrats davant de la societat valenciana. En un rotund compliment d'esta obligació, Mira ens presenta, en la primera part d'este llibre, un al·legat lliure contra la capacitat màgica del poder per a cisellar ídols. Amb un vocabulari sociològic que alterna els termes de la gran escola de primers de segle, amb Simmel al capdavant, amb els més crítics de la cultura francesa, com ara Debord i Foucault, Mira definix les relacions entre el poder i la cultura d'una manera manipuladora: el poder dirigeix, distribuïx i decidix allò que en tot cas s'entén per cultura. Molt prop del gest d'Hobbes, Mira entén que el poder reina en un espai buit amb l'omnipotència del legislador nominalista: cultura és allò que el poder diu que és cultura. Invocant a Bismarck, Mira entén que el poder per antonomàsia és el de l'Estat Nacional. Encara més proper al gest de Marx, creu que l'Estat nacional és la forma de dominació burgesa. La conclusió és que cultura serà, aleshores, allò que decidisca l'Estat nacional burgès. Les armes d'este nominalisme són la publicitat, el prestigi, la propaganda, els programes culturals de l'administració, la definició de l'elenc d'autoritats, etc. Amb estes armes màgiques s'elabora el fetitxe que els més aviat primitius ciutadans s'engolixen com a cultura.

L'exemple que oferix Mira per analitzar la tesi és la qüestió de la cultura popular. Per ella mateixa abandonada, només passarà a ser cultura quan algú ha decidit que unes coses sí i unes altres no. La paraula clau ací és decisió. Res intern o raonable assistix a qui té este poder de decidir, dirigir o distribuir allò que siga cultura. Es tracta de tindre l'autoritat apropiada i d'operar en l'escenari públic amb les aspiracions pròpies de qui pot fundar una nova religió de l'espectacle cultural. Amb insistència, Mira utilitza els termes de la màgia, de l'encís, del fetitxisme, en un

continuat homenatge al vocabulari de la crítica d'Adorno. Per a ell, diga el que diga Hannah Arendt, el poder és possibilitat legal d'aquesta imposició. Tot allò que Guy Debord anomenà societat de l'espectacle li pareix a Mira el cercle màgic de la cultura. Són ídols. I els que viuen -potser tots- al voltant d'estos ídols són les veritaderes tribus ancorades en un primitivisme que no té res de l'antiga cura de l'esperit que abans caracteritzava la cultura.

Front a este espai, que Mira jutja de forma sumària, sorgix la universitat com l'espai privilegiat de la vertadera cultura. A este tema li dedica l'autor el segon cos del llibre. En este sentit, la universitat estaria reforçada amb l'encàrrec de la producció de consciència. Per això li pareix a Mira que ironitzar sobre la universitat contribuïx al descrèdit de la raó que és allò que en últim lloc està en joc. Tot açò li servix a Mira per fer un relat de l'època daurada de les universitats, i d'entre elles les de la vella Corona d'Aragó, relat que ens aprestem a acceptar. Front a esta vella universitat integral, Mira denuncia la universitat vertaderament existent, la que es desgrana en productivitat científica, en sexennis, en turisme de simposis, en professionalitat i en adaptació al mercat. Criticar esta universitat realment existent, amb els seus mandarins, els seus sistemes anquilosats de producció de saber, de transmissió de ciència, potser siga un exercici de responsabilitat, però en tot cas sobre este aspecte el llibre de Mira guarda silenci. A este crític li sembla que una crítica a la universitat vertaderament existent prestigia i no desprestigia la raó.

En segon lloc, junt amb la universitat i front a la màgia del poder, està la política, en la mesura que no funda poder, que no té una relació mediàtica amb el poder, en tant que activitat civil, que es realitza ja siga per acció o per resistència, en defensa de símbols del conjunt de la societat -l'autor no oferix una diferència precisa entre símbols i fetitxes-, d'iniciatives concretes com una manifestació, un sopar, una festa o l'assistència a un recital de cançons. Ací el text de Mira, llegit amb els ulls de hui, quasi es convertix en una confessió que explica les seues últimes decisions per a desembarcar en la política activa. Front al lament que és fatal per a la bona marxa dels negocis públics que hi haja gent civil però no política, que deixen un camp extens per als polítics incivils,

Mira reclama i exigix hòmens civils i polítics. Sense cap mena de dubte també s'autopercep com un clar exemplar d'esta síntesi.

Per fi, més enllà del nominalisme del poder de l'Estat-nació burgés estan, tant resistents com «l'espècie humana mateixa», les nacions. Ara el lector se sent inclinat a interpretar que sobre les nacions sí que sorgixen cultures vertaderes o que les cultures vertaderes constituïxen nacions. Ací no hi ha nominalisme, sinó una ontologia forta, pura i dura, amb idees clares i distintes cartesianes. Ací l'evolucionisme antropològic ha arribat a la seua fi: la nació és la forma final d'una evolució universal que imposa que tots han de tenir nació. Ací no hi ha decisionisme, ni quasi llibertat. Ja no se'n pot escapar ningú. Este destí és el definitiu. Si el nominalisme del poder anterior era exagerat, l'ontologisme de la nació -sense Estat- és igualment fort. Esta diferència metafísica, per altra banda, no sembla cridar-li l'atenció a l'autor. Per altra banda, sorprén que, després de l'autopresentació com a il·lustrat, les propostes del cosmopolitisme, del multiculturalisme, del comunitarisme liberal, li semblen massa elitistes a Mira, pròpies d'esperits refinats, però de cap manera accessibles a la gent senzilla. Potser que siguen bones per a ell, però no per als seus lectors. Ací, Mira lliura massa prompte la bandera de la il·lustració i este ser de la nació, en el fons no se'ns diu una paraula clara.

Finalment, tanca el llibre una reflexió sobre la identitat de l'escriptor, una reflexió que és una glossa a Calví i a Borges. Com podríem anticipar, Mira es declara racional, lògic i cartesià. Però més enllà d'estes virtuts preferides, que són discutibles en el seu text, Mira se'ns presenta com allò que potser és, un relaxat escriptor, ple de ritme i de senzillesa, globalment visual i concret, que potser per la debilitat de la cultura local, i per una idea summament elevada de la seua responsabilitat política, ha d'assumir tasques d'assagista. En la meua opinió, Mira és massa narrador per a ser profund com a assagista. I, com no, és també massa polític per a integrar la mirada polièdrica del pensador. En tot cas, ell se sap popular. D'entre els que el segueixen per la senda de Fuster, Mira és sense dubte el més aconseguit i la seua

obra narrativa la més brillant. Encara recordem les hores felices de lectura de *Borja Papa*, d'escriptura tan fresca i tan despreocupada.

JOSÉ LUIS VILLACAÑAS

Mensajes de humo

Señales de humo. Luis Alberto de Cuenca. Pre-Textos. Valencia, 1999.

NO somos muy habilidosos para captar segundos sentidos; tal vez por eso el título del libro que reseñamos, *Señales de humo*, no lo acabamos de entender del todo. Nos sugiere -elemental asociación- las películas de vaqueros y de indios, así como el procedimiento rudimentario que empleaban estos últimos para comunicarse. Pero ¿qué tiene que ver esto con una elegante colección de artículos? Cabe tal vez entenderlo de otro modo: para que haya humo ha de haber fuego. Así que los poemas de de Cuenca son el fuego, y estos breves textos serían el humo articulado en forma de señales que nos informarían acerca de aquel fuego... Tal vez. En cualquier caso, *Señales de humo* es una compilación de artículos publicados -en su mayoría- en el diario *ABC*, entre 1990 y 1998; está dividido en seis partes: *Interiores, De Re Publica, Mitos, De Re Literaria, Personajes e Imágenes...* Partes dedicadas a las cuestiones más diversas: domésticas, políticas, literarias, míticas, de semblanza de poetas más o menos afamados y las referentes al cine y al cómic.

Entre el grupo de artículos de contenido político llama la atención por su franqueza el titulado *Aznar*. Dice en uno

de sus fragmentos «... hay un editorial mío, titulado *Cultura en libertad*, que coincide el cien por cien con los planteamientos de Aznar en ese terreno. Para un escéptico impenitente con visos acratoides como el que suscribe, coincidir *ad litteram* con un líder político resulta tan extraño como rejuvenecedor. Hay tiempo para todo, reza el Eclesiastés, pero a mi no me había llegado hasta ahora el tiempo de la coincidencia ideológica» (pág. 60).

Algún lector malévolu podría entender estas afirmaciones como «señales de humo» (absolutamente legítimas, por lo demás) a los jefes del Partido Popular. Realizar estas afirmaciones en octubre de 1995 indicaba una admirable independencia de criterio o una gran visión de futuro. O las dos cosas a la vez...

La sección que personalmente más nos ha interesado es la referente a temas literario-poéticos. Comentemos un artículo de esa sección: *Mi poesía*.

En *Mi poesía*, de Cuenca confecciona una suerte de «Arte Poética». Escribe: «Mi poesía es urbana. [...] Mi poesía me la trae la brisa que de vez en cuando sopla en mi calle, junto a olores antiguos más o menos prohibidos, canciones olvidadas y deseos por realizar. Mi poesía es figurativa. Mi poesía se entiende. Mi poesía busca moldes métricos y es, casi siempre, epigramática. Hace unos quince años, y guiado por lecturas helenísticas (la *Antología Palatina*) y provenzales (la lírica trovadoresca compilada por Martí de Riquer) abandoné una poesía de estructuras abiertas y empecé a escribir otra de estructuras cerradas, centrándome en los tres o cuatro temas que desde entonces aparecen una y otra vez en mi obra poética. Temas que se traducen en palabras grises y desoladas que lloran una ausencia o denuncian una traición».

[...] «Me gusta recordar que mi poesía suele gustarle a la gente que no lee poesía o piensa que la poesía es un asunto de señoras cursis y/o de tarados. Eso demuestra que la poesía puede y debe salir del ghetto, de las mafias y sectas del malditismo. De su propia y tediosa iconografía» (pág. 164).

R. BALLESTER AÑÓN

L'Orient a casa nostra

Ressonàncies orientals (Budisme, taoisme i literatura). Enric Balaguer. Eliseu Climent editor. València, 1999.

SI bé la presència del pensament oriental s'ha fet palesa en la literatura occidental durant tot el segle XX -com ara a través del dadaisme o del surrealisme, o de la *beat generation*- l'empremta d'aquesta filosofia ha tingut una discreta aparició pels volts de la cultura catalana.

Així, el llibre d'Enric Balaguer vol analitzar alguna d'aquestes mancances amb una incursió en aquestes influències, estudiant-les i revaloritzant-les. Val a dir, però, que el contingut del llibre vol anar més enllà dels marges estrictes de la literatura catalana, i el primer capítol és una petita introducció-explicació -que l'autor considera necessària- sobre què són el budisme i el taoisme, mentre que el darrer capítol fa una anàlisi interessant -i una mica arriscada, tot s'ha de dir- sobre la dialèctica Orient-Occident en la postmodernitat.

Pel que fa a la nostra literatura, l'autor estudia les obres de Marià Manent, de Joan Brossa i de Pere Gimferrer, a més de l'obra pictòrica d'Antoni Tàpies i unes anotacions sobre el conreu del haiku i la tanka en la literatura catalana. Quant a Marià Manent, Balaguer analitza el taoisme en aquest autor, com també la influència pregonada en la seua obra de creació -fins a quin punt els seus llibres de traducció de poesia xinesa no són ells mateixos «creació»?-. El cas de Brossa està en relació amb el budisme zen, un llegat

que ha marcat definitivament la seua obra. Pel que fa a Pere Gimferrer, l'autor estudia el ressò del tantrisme i l'experiència del buit a través d'un llibre tan emblemàtic com ara *L'espai desert* -com oblidar ací els estudis de Gimferrer on analitza aspectes orientals de les obres de Brossa, d'Octavio Paz o d'Antoni Tàpies? El capítol dedicat precisament a Antoni Tàpies (*La litúrgia de la matèria*) fa referència a la importància del món oriental en la seua obra pictòrica, però també en la seua reflexiva producció assagística. Finalment, les notes sobre els haikus i les tankes ens acosten a la seua recepció en la nostra cultura, sobretot a través d'autors com ara Junoy, Salvat-Papasseit i Màrius Torres.

Un llibre interessant que ens acosta a una percepció de la realitat diferent a la nostra -cada volta, però, més propera- i que l'autor ha volgut fer-nos arribar -de vegades passant-hi de puntetes, d'altres entrant-hi més profundament- a través del seu estudi. Mentrestant, però, que continue la publicació de llibres com el de Miquel Desclot (*Per tot coixí les herbes. De la lírica japonesa*), o les *Cinquanta poesies de Du Fu*, en versió de Joan Ferraté, o el *Diari de Murasaki Shikibu*, o els *Cent un juejus de Xina Tang* -de Ramon Dachs i Anne-Hélène Suárez, o...

RAMON GUILLEM

L'abast de la intel·lectualitat

Pols d'estels. Víctor Mansanet. Editorial Eladi Mainar, 1999.

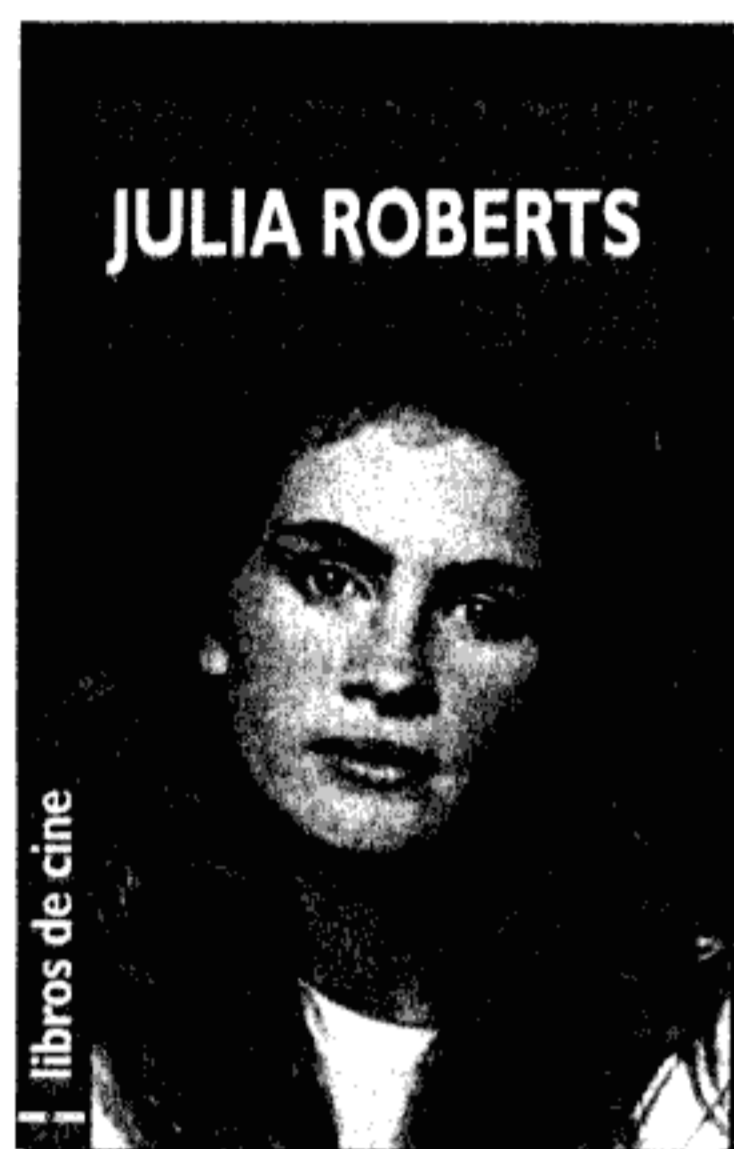
FINS ara poc valorada i llegida pel públic en general, la generació d'intel·lectuals valencians que pul·lularen per la València de la dècada dels setanta ha donat, potser, els tipus humans més singulars i càlids. En concret, aquesta nova biografia de Víctor Mansanet ens posa a l'abast les reflexions, els dubtes i les inquietuds de Rafa Ferrando, un «agitador cultural, cinèfil i animador de la nit del barri del Carme sota la lluna de València», segons les paraules del mateix autor en el pròleg. Les constants posicions exagerades, les depres-

sions a causa de la mort de personatges cèlebres del moment per causes doloroses o violentes, el fet de viure la vida en una espècie d'escenari gegantí, el gust per allò histriònic i a vegades amanerat... diferencien un grup de persones que formaren part d'aquella València contracultural, viatgera, il·lusionada però també frustrada en part. No obstant això, tots som deutors d'alguna manera d'aquelles ànsies de llibertat i de canvi d'una època que alguns visqueren perillosament i als quals el temps i els excessos els van passar factura. Això sols a alguns, perquè altres s'adaptaren perfectament al vertiginós canvi de circumstàncies socials i polítiques que el temps marcava, i Ferrando no fou d'aquells, tal era la seua honestedat.

Fóra com fóra, el públic de Rafa Ferrando es va quedar amb ganes de més literatura produïda per aquest fenomen social essencial per a completar la recent història cultural i artística del País Valencià. Però *Això diu que era i Trossos i mossos* han estat suficients perquè l'autor simater es consagrara com el major representant de la generació *underground* a la valenciana. És l'hora dels balanços? Aquest llibre gens pretensions no tracta de jutjar ni entra en valoracions a pesar que l'autor va estar molt pròxim al nostre protagonista. En l'obra de Mansanet podem distingir tres parts clarament diferenciades. En la primera, ens ofereix una ullada als esdeveniments culturals, socials i polítics que influïren directament sobre el jove Ferrando i al voltant dels quals el simater va dir la seua. En una segona part, tres entrevistes que R. Ferrando va oferir a Víctor Mansanet i una de les quals no va arribar a publicar-se. Potser en aquesta part trobem el Ferrando més humà. El llibre conclou amb les impressions d'algunes de les persones que el van conèixer i inclou la secció *Opinions encadenades*, juntament amb alguns articles apareguts en la premsa cultural del moment. Un llibre que s'allunya del llenguatge literari per configurar-se més com un document periodístic, però que no per això oblidada de retre homenatge a un autor que va viure intensament aquelles nits de blanc satí.

PAULA REIG

ALTRES LLIBRES

My fair lady

Julia Roberts, una actriz que enamora. Meinolf Zurhorst. Editorial Algar.

BRAD Pitt, Demi Moore, Richard Gere y, ahora, Julia Roberts forman la recién creada colección *Libros de cine* de la editorial valenciana Algar. Unos protagonistas y un precio (995 pesetas el ejemplar) que definen a la perfección el destinatario de esta colección: un público joven, amante del cine con palomitas y coca-cola, devorador de revistas para quinceañeras y poco preocupado por las exquisiteces literarias.

Como todos estos «biopics» de rápido consumo, su autor confiere más importancia de la debida a su amada estrella (considerar que *Mystic Pizza* es una película salvable sólo por su presencia como secundaria es, cuando menos, una exageración amistosa) y, sobre todo, a la relación que cada una de sus películas tiene con su vida privada (lo que en este caso se traduce casi en un galán por título). Por tanto, el repaso al argumento y el nivel cinematográfico de cada título se realiza de forma somera, casi como una introducción, para centrarse posteriormente en la labor de esta «bella dama» en cada título.

Pese a todo, no es un libro despreciable. Zurhorst se vale de multitud de citas (sobre todo alemanas y norteamericanas)

para hacer más creíble su biografía, y ello le da al librito una agilidad narrativa aceptable. Además, no exagera los tintes melodramáticos de sus relaciones con muchos de los actores con los que ha trabajado (se limita a nombrar que hubo un affaire con este, con el otro, con el de más allá... En fin, con casi todos). Y para el cinéfilo empedernido aporta datos nuevos, que pueden rellenar huecos de copiosas bibliografías mucho más exigentes. Un botón de muestra: *Pretty Woman* en sus orígenes se llamaba *3.000 dólares* y era un melodrama; acabó siendo un pastelito rosa y el film clave de la Roberts, por el cual el autor le coloca la etiqueta de «actriz que enamora al público». Y todo ello fue debido a la entrada en el proyecto de Garry Marshall como director y de Touchstone Pictures (empresa filial de Walt Disney centrada en la producción de películas para «mayores» -sin reparos, eso sí).

Acorde con las pretensiones del librito, el texto de Meinolf Zurhorst se cierra con una filmografía de Julia Roberts, completa, pero con sólo unos cuantos nombres del reparto y una selección de críticas extraídas de la prensa en la época de su estreno.

Un libro ideal para los que tienen que realizar un viaje largo y, sobre todo, para los (y las) que pasan las noches soñando con esta Audrey Hepburn de los noventa.

SABÍN

Ídolos del rock

Cadáveres bien parecidos. Jordi Sierra y Jordi Bianciotto. La Máscara. Valencia, 1999.

LA historia del rock, desde sus comienzos, ha sido relacionada con la violencia, las drogas y el alcohol. Numerosos reportajes y libros han tratado el tema. Unos destacan los aspectos más sórdidos de las vidas de los famosos, otros buscan las causas que les han llevado a un trágico final.

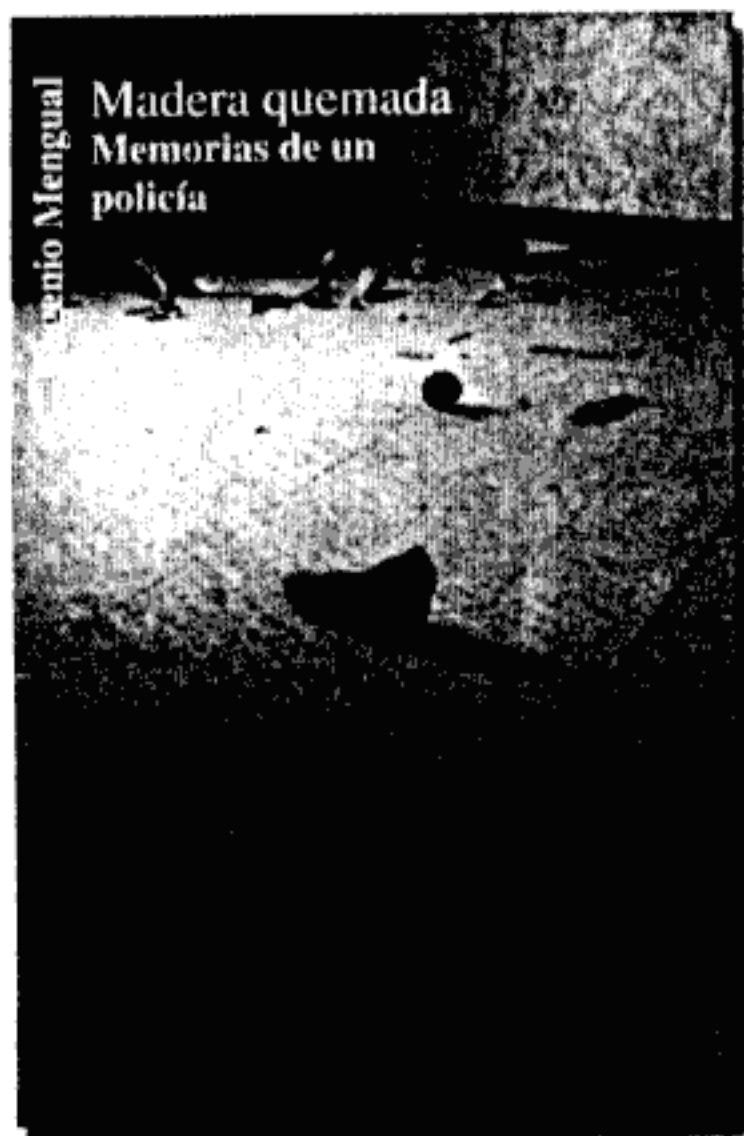
Este libro no pertenece a ninguno de estos grupos. Se trata de un trabajo de fácil lectura donde se relatan las muertes de los rockeros más representativos. No se explota el lado morboso de los hechos, ni se formula una hipótesis sobre las causas de la peligrosa coincidencia entre el rock y las muertes violentas. Jordi Sierra y Jordi Bianciotto nos informan sobre estos desafortunados sucesos, hacen una enumeración de la trágica muerte de muchos de los músicos de nuestra época. En realidad, el libro es una síntesis de la historia del rock vista a través de sus protagonistas, desde los antecedentes representados por músicos como Joe Hill, primer cantautor de protesta, acusado de subversivo y ajusticiado en 1915, hasta la muerte de Kurt Cobain, mito del grunge. Sería muy fácil jugar al detective barato, como han hecho muchos de los que han hablado sobre el líder de Nirvana, o al sociólogo aficionado, pero los autores huyen de estas trampas y nos ofrecen un documento sin pretensiones pero ajustado a la realidad.

Aunque todo el libro está dedicado a los cadáveres norteamericanos, no han olvidado la referencia a la realidad española. Al final encontramos un capítulo dedicado a los *Fiambres made in Spain*, donde se repasa la vida y, sobretodo, la muerte de músicos como Luis Arbex, de Los Estudiantes (muerto en la mili: *Spain is different*); Manolo Fernández Aparicio, de Los Bravos (un grupo «casi como los Stones o Led Zeppelin, pero a lo ibéri-

co»); Nino Bravo, Cecília, Waldo de los Rios, Eduardo Benavente, de Alaska i Los Pegamoides, Antonio Flores; Carles Sabeter, etc. Hasta Edelina Muñoz, del dúo Las Grecas, tiene sus líneas como representante del gypsy-rock.

EMPAR MONTORO I MARÍN

Una temporada en el infierno

Madera quemada. Memorias de un policía. Eugenio Mengual Sellés. Ed. Misèria i Companyia. Alcoi, 1999.

No resulta frecuente encontrar una publicación que aúne el género negro con la autobiografía, y además que resulte de un verismo a veces espeluznante. Esto es *Madera quemada*, el repaso autobiográfico que Eugenio Sellés hace de su vida vinculado a la labor policial. Se trata de una narración que perfectamente podría pasar por una novela, y, aún más, por una buena novela. No se trata de una afirmación gratuita, puesto que el autor nos hace descender a los infiernos sociales de la delincuencia y la marginación con la familiaridad que proporciona el trato continuado con ambientes que la mayoría de la gente no suele conocer. También, como en los buenos relatos del género negro, se entrecruzan las líneas narrativas, con punzante desenlace final incluido.

Éste es un libro escrito con el corazón, con los sentidos. No se desarrolla a través de una complicada trama previamente diseñada, nada más lejos de esta realidad. Se trata de un día a día puesto de manifiesto con crudeza, con sinceridad a veces desgarradora. Nada hay que parezca increíble, nada fuera de lo posible. A

través de esta *Madera quemada* se observa el flanco oculto de nuestra sociedad, los puntos más oscuros y trágicos a los que las contradicciones de nuestro tiempo parecen abocar a los elementos más débiles.

El ritmo discursivo no decae en ningún momento, sustentado siempre por la amenidad e interés crecientes del devenir temporal de la narración. Quizás nos hallemos ante un escritor que dará mucho más de sí mismo, dado que dentro del libro se incardinan decenas de historias, de casos, de experiencias que por sí solas podrían constituir el germen de nuevas narraciones. Además, contamos con un déficit importante dentro de la literatura del yo respeto a este subgénero autobiográfico. ¿Cuántos profesionales de las fuerzas de seguridad podrían dar a conocer experiencias parecidas? Un buen número, no hay duda.

Mentiríamos si sólo constatáramos la existencia de un notario del submundo de la delincuencia y la marginación. También existe un hombre marcado por un terrible drama en el que se cruzan y se cortan su profesión y su vida de una manera extremadamente dolorosa. He aquí otro gran mérito de este libro, el testimonio de un policía. De un policía casado con una mujer que un día desaparece y de la que se sospecha su vinculación a ETA. Podría ser ficción, una buena ficción y un excelente gancho para el lector. Pero no. La realidad, una vez más, lo supera todo. Absolutamente.

ROC MARTÍ

suales como *El Cantar de los Cantares*.

Los relatos bíblicos son apasionantes, muchos de ellos han servido como inspiración de escritores, músicos i pintores para realizar algunas de sus más bellas obras. En su gran mayoría las narraciones bíblicas incluso han sido adaptadas al teatro, al cine y la televisión con gran éxito: Los diez mandamientos, La historia más grande jamás contada, etc.

Y a pesar que gran parte de lo que en sus páginas se cuenta ha llegado a nosotros y ha impregnado nuestra cultura, la lectura íntima i solitaria de su prosa y de sus versos nos son unas grandes desconocidos, un hecho que para cualquier lector que se precie de serlo es toda una desgracia.

Alfredo Ortells editor ha publicado dos versiones, una en cada lengua oficial de la Comunidad Autónoma Valenciana, de la Biblia, enriquecida con ilustraciones, con el objetivo de que los más jóvenes comiencen a disfrutar de sus relatos incluso desde más allá de su propia fe. Sus narraciones han emocionado i conmocionado a un gran número de generaciones, i a pesar del tiempo transcurrido siguen estando vigentes, no han perdido un ápice de su fuerza narrativa, de su belleza original.

Hace unos pocos años la también editorial valenciana Saó llenó un gran espacio vacío con la versión ecuménica de la Biblia en valenciano.

REDACCIÓN

La Biblia para los más jóvenes

Biblia infantil. Alfredo Ortells editor. Valencia, 1999. *Bíblia per a infants.* Alfredo Ortells editor. València, 1999.

Uno de los libros que más ha influido en la cultura (o culturas) occidental es sin ningún tipo de dudas la Biblia. La Biblia, el libro de libros, casi una biblioteca en sí mismo, sin entrar a juzgarla desde la fe o desde la orilla opuesta, la antireligiosidad militante, es un libro lleno de apasionantes relatos de un gran valor literario, con magníficos libros de poemas en su interior, algunos de ellos atrevidamente sen-

Todo el arte valenciano del siglo XX

Diccionario de Artistas Valencianos del Siglo XX (I, II, i III). Francisco Agramunt. Editorial Albatros. Valencia, 1999.

EL *Diccionario de Artistas Valencianos del Siglo XX* es un trabajo en el que su autor, Francisco Agramunt, ha intentado recopilar el máximo número de biografías -notas biográficas- de artistas valencianos partiendo desde mediados del siglo XIX hasta nuestros días, sin olvidar entradas de instituciones públicas y privadas, movimientos, tendencias, incluso tertulias y peñas, que han influido en el panorama artístico valenciano del siglo XX.

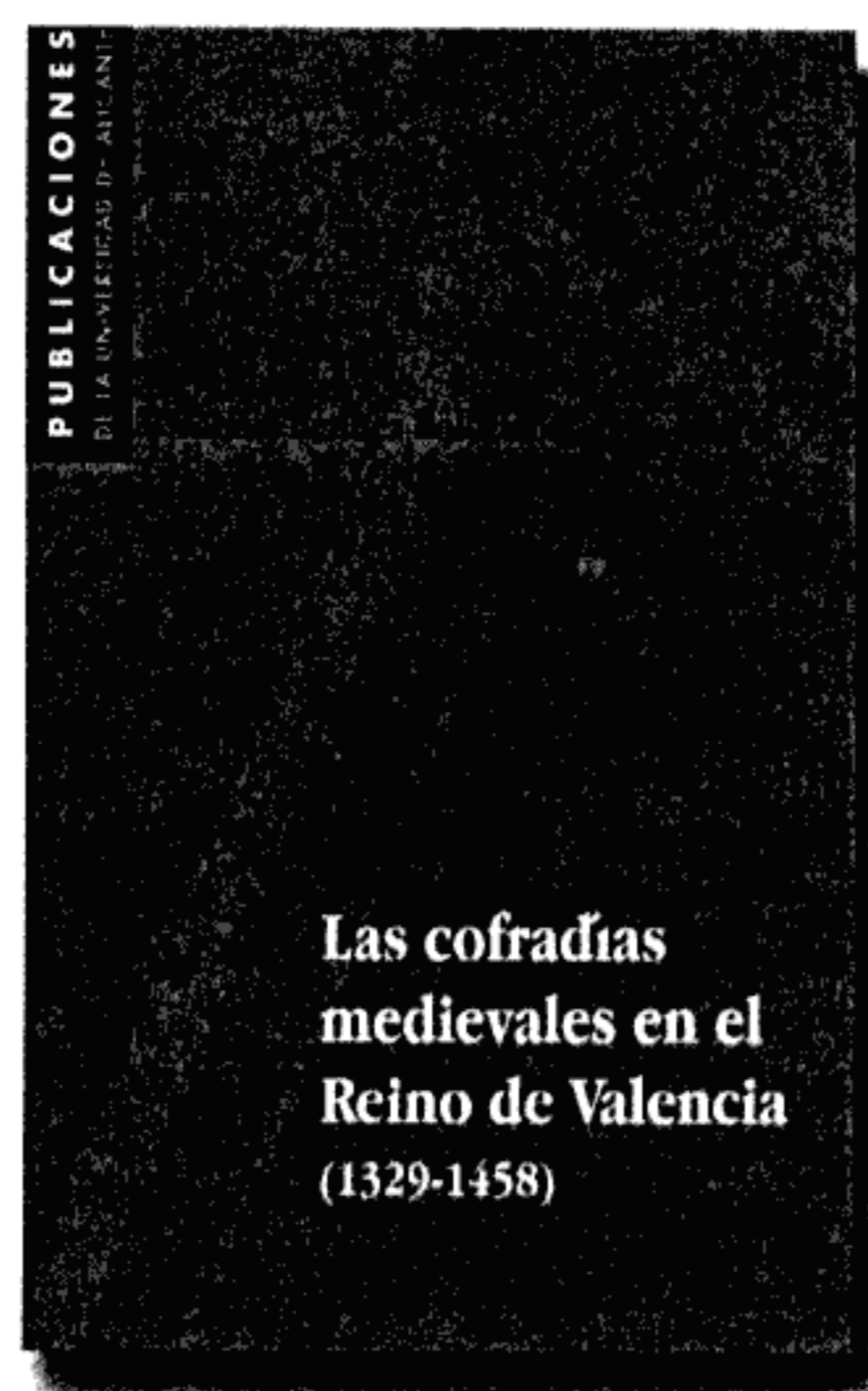
Ha sido este un trabajo extenso repartido en tres volúmenes de más de seiscientas páginas, en las que Agramunt, en su larga y ardua tarea de investigación y de recopilación, ha contado con la impagable colaboración de críticos, de artistas y profesores.

Pero no solo Agramunt se ha limitado a recoger los nombres más sobresalientes, sino que en su dedicación ha ido mucho más lejos rescatando del olvido y del silencio autores que por diversas razones, algunas históricas otras personales, habían sido excluidos de las diversas sinopsis que se han editado hasta la fecha sobre el arte producido en la Comunidad Valenciana.

Los primeros antecedentes de un libro de estas características lo podemos encontrar a finales del siglo XIX en el *Diccionario Biográfico de Artistas Valencianos* de El Barón de Alcahalí. Pero no ha sido hasta la presente edición que se ha llevado a cabo una recopilación tan amplia y rigurosa que la hace ya por sí imprescindible para la consulta del quien es quien en el mundo del arte en la Comunidad Valenciana, dando noticia cumplimentada a cualquier lector que se interese por ello.

El diccionario cuenta con el valor añadido de un número importante de fotografías y reproducciones de lienzos y de dibujos de los artistas recopilados.

REDACCIÓN

Devotos con conciencia de oficio

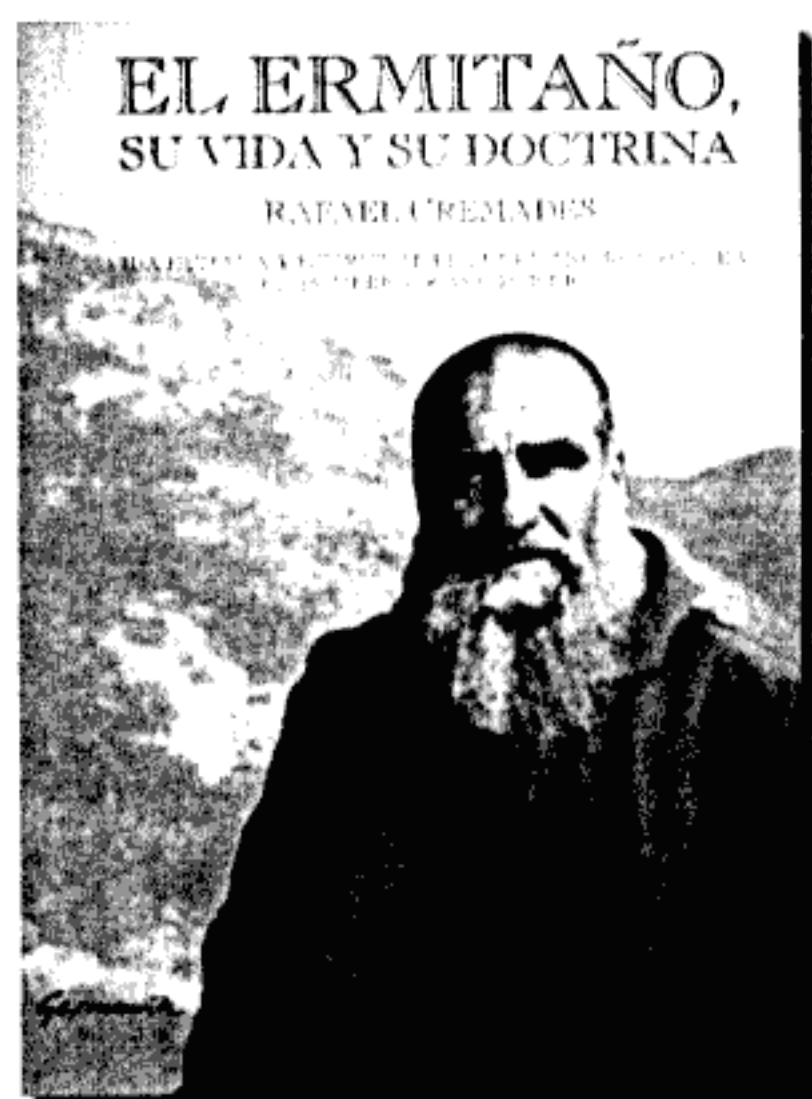
Las cofradías medievales en el Reino de Valencia. Manuel Benítez Bolorinos. Universidad de Alicante. Alicante, 1999.

EL estudio de las cofradías medievales en el viejo reino valenciano no ha gozado de las preferencias del gremio historiográfico, con alguna honrosa excepción. Ahora, en cambio, parece que con este significativo estudio haya decidido redimir Manuel Benítez Bolorinos el gremio con una aportación investigadora de primera magnitud. Y decimos primera magnitud por la vastedad y complejidad del estudio, como por el completo resultado que ofrece este libro editado por la Universidad de

Alicante. El estudio de las cofradías medievales, lejos de suponer un venerable pasatiempo de ajados eruditos, supone un acercamiento profundo en el conocimiento de la sociedad medieval, y no sólo desde aspectos religiosos, sino sociales, económicos y asociativos en una intensa mezcla de intereses. Estas microsociedades fraternales creaban lazos de solidaridad artificial entre sus componentes. Además, no cabe pensar sólo en cofradías exclusivamente religiosas que respondían a la necesidad espiritual, sino que un número importante incorporaban el carácter de cofradía de oficio, llenando espacios organizativos y asistenciales e incluso, en algunos casos, a incorporar ordenanzas de tipo laboral. No resulta casual que surgieran especialmente a caballo de los siglos XIV y XV, puesto que se dio en esta época la doble circunstancia del resquebrajamiento de la solidaridad natural entre familias y el auge de la religiosidad ambiental.

El estudio de Manuel Benítez Bolorinos, basado en la revisión de las ordenanzas reguladoras de las cofradías, se extiende a las cofradías medievales valencianas de los reinados de Alfonso IV y Alfonso V (1329-1458), cuya actividad ha dejado rastro en el panteón real sin reyes que es el Archivo de la Corona de Aragón. El resultado se divide en cuatro grandes apartados de una minuciosidad, detallismo y exhaustividad francamente deliciosos. La primera parte es dedicada al estudio de las motivaciones esgrimidas por los cofrades en las solicitudes de aprobación de las ordenanzas y los resquicios legales que permitieron su aparición. El segundo bloque explica los diversos tipos de cofradías (religiosas, de oficio, de conversos...). Un análisis general de las ordenanzas en general y el estudio pormenorizado de las reglamentaciones de tres cofradías completan el estudio, además de un selecto y significativo apéndice documental.

ALEXANDRE NAVARRO

Vida de un hombre de Dios

El ermitaño, su vida y su doctrina. Vida humana y espiritual del hermano Romaguera, un hombre tocado por Dios. Rafael Cremades. Ed. Germania. Alzira, 1999.

EN esta obra se recoge, en gran parte contada en primera persona, la narración de la increíble vida de este singular personaje que es Salvador Romaguera, más conocido como el ermitaño de Benigánim. La singularidad de su vida comienza cuando, hace cuarenta años, decide abandonar su tranquila vida en el pueblo de Alcácer para marchar en peregrinación en busca de una montaña que Dios le había prometido. Desde ese momento, su vida es la ejemplificación de los valores que emanan del Evangelio, que él convierte en eje y motor de su existencia. Como peregrino primero y ermitaño después, representa la más pura esencia de esta ancestral figura, presente tanto en la tradición de Oriente como de Occidente: no acumula ninguna pertenencia material, y su subsistencia se basa únicamente en la bondad de personas benefactoras que le procuran alimento y alojamiento. Si de ellas recibe alimento material, el hermano Romaguera, a cambio, entrega a todo aquél que le quiera escuchar, alimento espiritual de primera

magnitud. La profundidad de sus consejos y enseñanzas, siempre basados en el Evangelio, es impresionante, sobre todo teniendo en cuenta que es una persona que no lee desde hace más de treinta años, y que la diversidad de su conversación es extremadamente variada.

La tercera parte del libro se llama precisamente *Enseñanzas y doctrina del ermitaño*, y en ella se desgranar sus opiniones y comentarios acerca de temas tan recurrentes en el ámbito religioso como la necesidad de la misa, el sexo en el matrimonio, la salvación eterna o los confesionarios, así como otros de carácter más *laico* como el gobierno de las naciones, la pena de muerte, la eutanasia o la ecología. De estas opiniones se desprende, en primer lugar, una gran lucidez mental y coherencia en el discurso. En segundo lugar, se diría que su prolongada vida de aislamiento le ha producido un efecto ambivalente: en algunos temas, su ideario resulta un tanto anacrónico o alejado de la realidad social actual; en cambio, en otras cuestiones, sus análisis son muy acertados y razonables.

SANTIAGO CONTRERAS

La memòria sempre necessaria

Sólo habremos muerto, si vosotros nos olvidáis. Benjamín Lajo Cosido. Col·lecció Collita. 7 I MIG EDITORIAL. Benicull del Xúquer. 1998.

Aquest és un llibre, que relata de primera mà els últims mesos d'un home vençut, però no derrotat que encara en un racó secret del seu cor guarda un espai per a l'esperança i per què a la fi triomfe la veritat. Un llibre en el qual de la mà de Benjamín Lajo descobrirem un temps fosc, amarg com la fel, en el que uns pocs pensarem que l'única manera d'acabar

amb les ideologies anomenades d'esquerra era acabant amb tots els individus d'esquerra.

També descobrirem una persona pregonament humana. I si arribem a ser capaços d'apropar-nos al llibre amb objectivitat i sense prejudicis, deixant de banda les nostres pròpies creences, si és que això és possible, veurem que el dolor és universal i que certs peatges hagueren sigut millor no pagar-los. I haguera sigut tan fàcil, en un país tan ple ara de constitucionalistes si potser s'haguera respectat la constitució aleshores vigent.

Aquest és un llibre que de segur alçara alguna ampolla, però ens és un llibre necessari per recuperar la història i sobretot la intrahistòria i la microhistòria del nostre país. Tan important o més, a nosaltres com a individus ens interessa saber la intensitat del tot poderós vent de la història sobre les petites comunitats, de les quals ens sorgit nosaltres.

Agafar la temperatura al dolor, que va arrossegar durant dècades la societat i que sofriren generacions que ja els quedava llunyana aquella guerra.

MANEL ALONSO

BENJAMÍN LAJO COSIDO
SÓLO
HABREMOS MUERTO, SI
VOSOTROS NOS OLVIDAIS

*De la libertad al muro solo hablo
un año y medio (1956-1959)*

7 i mig

PILES

ARCHENA, 33. 46014 VALÈNCIA
 TELÈFON 96 370 40 27
 FAX 96 370 49 64
 E-MAIL:PILES @ ARRAKIS.ES

PRETEXTOS

LLUÍS DE SANTÀNGEL, 10. 46005 VALÈNCIA
 TELÈFON 96 333 32 26
 FAX 96 395 54 77
 DISTRIBUÏDOR VISOR DISTRIBUCIONES
 TELÈFON: 91 468 11 02
 FAX: 91 468 10 98

RIALLA

MARTÍNEZ CUBELLS, 2-6. 46002 VALÈNCIA
 TELÈFON 96 352 81 96
 FAX 96 352 81 96
 DISTRIBUÏDOR
 VALÈNCIA I CASTELLÓ
 LYRA DISTRIBUCIONS
 TELÈFON: 96 159 07 81
 FAX: 96 159 08 84
 ALACANT
 ALICASH
 TELÈFON 96 510 36 44
 FAX 96 528 96 63

SAÓ

ÀNGEL DE L'ALCÀSSER, 14-3-12. 46018
 VALÈNCIA
 TELÈFON 96 370 58 41
 FAX 96 370 57 55
 E-MAIL:SAÓ @ ARRAKIS.ES
 DISTRIBUÏDOR EXCLUSIVES GRAONS
 TELÈFON: 96 359 49
 FAX: 96 359 01 20

TABARCA

TEROL, 13. 46008 VALÈNCIA
 TELÈFON 96 382 02 82
 FAX 96 382 04 34
 E-MAIL:SAÓ @ ARRAKIS.ES
 DISTRIBUÏDOR VALÈNCIA I CASTELLÓ
 DISTRIBUCIONS ATALAYA
 TELÈFON:96 376 59 11
 FAX: 96 376 59 12

ALACANT

GAIA LLIBRES
 TELÈFON 965 11 05 16
 FAX 965 1141 26
 RESTA D'ESPANYA
 EUROCENTER
 TELÈFON 93 223 29 29
 FAX 93 223 24 86

TÀNDEM EDICIONS

SANT VICENT, 93-1.46007 VALÈNCIA
 TELÈFON 96 317 20 47
 FAX 96 317 22 01
 E-MAIL:TANDEM @ SEDANETES
 DISTRIBUÏDOR GEA
 TELÈFON: 96 379 12 63
 LA TIERRA
 TELÈFON 96 511 01 92
 TRIANGLE
 TELÈFON 93 265 18 21
 MOLL
 TELÈFON 971 72 44 72

TRES I QUATRE

PÉREZ BAYER, 11.46002 VALÈNCIA
 TELÈFON 96 351 64 92
 FAX 96 352 98 72
 DISTRIBUÏDOR ENLACE
 TELÈFON: 93 317 52 66

UNIVERSITAT JAUME I

CAMPUS PENYETA ROJA, s/n.12071 CASTELLÓ
 TELÈFON 964 34 58 67
 FAX 964 34 58 45
 E-MAIL:PINYATA @ SG.UJLES
 DISTRIBUÏDOR SENDRA-MARCO
 TELÈFON: 96 156 08 41
 FAX:96 156 08 45
 CATALUNYA I BALEARNS
 SERVEI DEL LLIBRE L'ESTAQUIROT
 TELÈFON 93 285 03 27
 FAX 93 284 83 13
 RESTA DE L'ESTAT
 BREOGÁN
 TELÈFON I FAX 91 431 43 88

UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

ARTS GRÀFIQUES, 13. 46010 VALÈNCIA
 TELÈFON 96 386 41 15
 FAX 96 386 40 67
 E-MAIL:MAITESIMON @ UV.ES
 DISTRIBUÏDOR COMUNITAT VALÈNCIANA,
 MURCIANA BALEARNS I ALBACETE.
 SENDRA MARCO
 TELÈFON: 96 156 08 41
 FAX: 96 156 08 45
 CATALUNYA, ARAGÓ, LA RIOJA, NAVARRA,
 EUSKADI, CANTÀBRIA, ASTÚRIES, GALÍCIA I
 ESTRANGER: L'ESTAQUIROT
 TELÈFON 93 285 03 27
 FAX 93 318 87 99
 CATALUNYA: PAÏSOS CATALANS
 TELÈFON I FAX: 93 318 87 99
 COMUNITATS DE MADRID, CASTELLA I LLEÓ,
 CASTELLA LA MANXA, EXTREMADURA I
 ANDALUSIA: BREOGÁN
 TELÈFON I FAX 91 431 43 88

VORAMAR

VALÈNCIA, 44. 46210 PICANYA
 TELÈFON 96 159 43 90
 FAX 96 159 25 17
 E-MAIL:VORAMAR @ SANTILLANA.ES
 DISTRIBUÏDOR: ÍTACA/SANTILLANA
 TELÈFON: 93 221 19 19

LA XARA

MOLÍ, 13-6. 46750 SIMAT DE VALLDIGNA
 TELÈFON 96 258 91 21
 FAX 96 258 91 21

BULLENT

C/ DE LA TARONJA, 16
 46210 PICANYA

ALFREDO ORTELLS

SAGUNTO, 5
 46009 VALÈNCIA

PONENT

PL. DEL CARMEN, 5-1
 03430 ONIL

GENERALITAT VALENCIANA

CONSELLERIA DE CULTURA, EDUCACIÓ I CIÈNCIA

DIRECCIÓ GENERAL DEL LLIBRE
I COORDINACIÓ BIBLIOTECÀRIA

Conseller de Cultura, Educació i Ciència
MANUEL TARANCÓN FANDOS

Director General del Llibre i Coordinació Bibliotecària
JOSÉ LUIS VILLACAÑAS BERLANGA

Director:
RAFAEL COLOMA

Cap de redacció:
MANEL ALONSO

Secretaria:
LUIS NAVARRETE ALMEIDA

© D'AQUESTA EDICIÓ: GENERALITAT VALENCIANA
CONSELLERIA D'EDUCACIÓ I CIÈNCIA
DIRECCIÓ GENERAL DEL LLIBRE I COORDINACIÓ BIBLIOTECÀRIA
AVDA. CAMPANAR, 32 - 4015 VALÈNCIA

Correcció lingüística:
AGUSTÍ PEIRÓ

Disseny i maquetació:
SERGI MARTÍNEZ

Impressió:
ZAMIT, COOP. VALENCIANA

DL: V-869-2000

Col·laboradors:

ANTONI ALBALAT
ÀNGEL ASENSIO
JOSEP BALLESTER
ARANTXA BEA
RICARDO BELVESER
VICENT BORRÁS
JULI CAPILLA
SANTIAGO CONTRERAS
TONI CUCARELLA
MARIA TERESA ESPASA
JOSEP ANTONI FLUXÀ
JOSEP VICENT FRECHINA
MANUEL GARCIA GRAU
JOAN GARI
ANA GIMENO
JOAN CARLES GIRBÉS
MARISOL GONZÁLEZ FELIP
ÀLAN GREUS
RAMÓN GUILLEM
FRANCESC J. HERNÁNDEZ
JOSEP IGUAL

ANTONIO LASTRA
TERESA LLABATA
VICENT NÄCHER
ALEXANDRE NAVARRO
PASQUAL MAS I USÓ
JAUME PÉREZ MONTANER
EMPAR MONTORO
AGUSTÍ PEIRÓ
VICENT PENYA
ANTONI PRATS
ALFRED RAMOS
PAULA REIG
XULIO RICARDO TRIGO
LUIS RODA
LOURDES RUBIO
JOSEP M. SAN ABDON
SABIN
JORDI SEBASTIÀ
FELIP TOBAR
FRANCESC VIADEL
ANTONI ZARAGOZÀ

si els milles
sublim akela
memoria
gane a totes les Net
gimnas
habitat cap vent per
la vers l'altra i com

GENERALITAT VALENCIANA
CONSELLERIA DE CULTURA, EDUCACIÓ I CIÈNCIA

DIRECCIÓ GENERAL DEL LLIBRE
I COORDINACIÓ BIBLIOTECÀRIA